

Valtteri Kukkonen

YMPÄRISTÖVAHINKOLAIN MUKAINEN VAHINGONKOR-
VAUSVASTUUN RINNASTAMINEN JA
YHTIÖOIKEUDELLINEN SAMASTAMINEN

Pro gradu -tutkielma

Helsingin yliopisto

Oikeustieteellinen tiedekunta; vahingonkorvausoikeus

Ohjaaja: Mika Hemmo

Helmikuu 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Oikeustieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Oikeustieteen maisterin koulutusohjelma	
Tekijä – Författare – Author Valtteri Kukkonen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Ympäristövahinkolain mukainen vahingonkorvausvastuun rinnastaminen ja yhtiöoikeudellinen samastaminen			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Oikeustiede			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year 14.02.2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 70
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Ympäristövahinkolain mukaan ympäristövahingosta vastaa toiminnanharjoittaja. Tämä vastaa sitä yleistä vahingonkorvausoikeudellista periaatetta, jonka mukaan vahingosta vastaa vahingonaiheuttaja. Ympäristövahinkolaissa on kuitenkin säännelty myös, että toiminnanharjoittajan lisäksi vahingosta voi vastata myös toiminnanharjoittajaan rinnastettava. Ympäristövahinkolain esitöissä mainitaan, että tällainen rinnastaminen voi soveltua esimerkiksi konsernisuhteessa, mikäli tytäryhtiön katsotaan toimineen tosiasiallisesti emoyhtiön lukuun. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan tarkemmin avata, miten tämä rinnastamisen arviointi tulee konsernisuhteessa tarkemmin huomioida. Mikäli rinnastamista nimittäin sovelletaan konsernisuhteessa, merkitsee se tällöin tosiasiaassa osakkeenomistajan rajoitetun vastuun murtamista. Yhtiöoikeudellinen rajoitettu vastuu on osakeyhtiön yksi keskeisimpiä periaatteita, jota ilman osakeyhtiötä ei voida toteuttaa. Näin ympäristövahinkolain mukainen rinnastaminen merkitsee keskeistä puuttumista yhtiöoikeudellisesti hyvin merkittävään periaatteeseen.</p> <p>Tutkielman tutkimuskysymyksenä on täten arvioida, milloin ympäristövahinkolain mukainen rinnastaminen voi soveltua konsernisuhteessa. Tässä arvioissa tutkielman tulkinallisena apukeinona toimii vastuun samastaminen. Samastaminen on noussut merkittävästi esille muutaman viime vuoden aikana korkeimman oikeuden julkaistua ratkaisunsa KKO 2015:17. Vastuun samastamisessa on kyseessä osakkeenomistajan rajoitetun vastuun murtamisesta. Samastamisessa osakkeenomistajan asetetaan vastuuseen velallisyhtiön velvoitteista. Koska samastaminen merkitsee näin ollen hyvin merkittävää poikkeusta yhtiöoikeudellisesti keskeiseen rajoitetun vastuun periaatteeseen, on sen soveltamisen katsottu tulevan kyseeseen vain hyvin poikkeuksellisesti. Tutkielmassa tarkastellaan tarkemmin samastusoppia erityisesti peilaten sitä viimeaikaiseen samastusta koskevaan oikeuskäytäntöön. Koska samastaminen on ollut jo huomattavan pitkään osa Yhdysvaltain oikeuskäytäntöä, luodaan tutkielmassa tiivistetty katsaus myös Yhdysvaltain samastusoppiin. Samastaminen on myös noussut viime aikoina esiin Ruotsissa, joten tutkielmassa luodaan katsaus myös ruotsalaiseen samastuskäytäntöön. Tutkielman metodina on kuitenkin lainoppi, joten varsinaista oikeusvertailua muiden maiden samastusoppiin ei tehdä. Korkeintaan tutkielma sisältää joitain oikeusvertailun elementtejä.</p> <p>Tutkielman yhtenä osakysymyksenä on arvioida ympäristövahinkolain mukaista rinnastamista suhteessa rahoittajan asemaan. Ympäristövahinkolain esitöissä lähdetään siitä oletuksesta, ettei rahoittajaa voida rinnastaa yksin rahoitussopimuksen perusteella. Käytännön elämässä rahoittajalle voidaan kuitenkin erityisin rahoitussopimuksessa sovituin kovenanttiehdoin antaa huomattavaa määräysvaltaa kohdeyhtiössä. Tutkielmassa täten myös tarkastellaan, miten laajaa määräysvaltaa rahoittaja voi saada suhteessa osakkeenomistajaan ja kuinka tätä tulisi arvioida vasten ympäristövahinkolain mukaista rinnastamista.</p> <p>Tutkielmassa päädytään siihen, että samastaminen istuu hyvin ympäristövahinkolain mukaisen rinnastamisen arviointiin. Tutkielmassa havainnoidaan, että korkeimman oikeuden samastuskäytännöistä on johdettavissa hyvin samantapaisia piirteitä, kuin mitä ympäristövahinkolain esitöissä kuvataan rinnastamisesta suhteessa konsernisuhteeseen. Näin ollen tutkielman johtopäätöksenä on, että samastusoppia voidaan käyttää tarkoituksenmukaisesti tulkinta-apuna arvioitaessa rinnastamisen soveltuvuutta konsernisuhteessa. Tutkielmassa on esitetty keskeisiä havaintoja myös rahoittajan asemasta. Koska vaikuttaa siltä, että rahoittaja voi tosiasiallisesta saada kovenantein hyvinkin huomattavaa määräysvaltaa kohdeyhtiössä, päädytään tutkielmassa siihen, että myös rahoittaja voidaan rinnastaa ympäristövahinkolain mukaisesti. Tutkielmassa on esitetty niitä seikkoja, milloin rahoittajalla voi olla tällainen asema osakeyhtiössä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Ympäristövahinkolaki – Rinnastaminen – Samastaminen			
Ohjaaja tai ohjaajat –Handledare – Supervisor or supervisors Mika Hemmo			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

Lähteet	II
Lyhenteet	VIII
1 Johdanto	1
1.1 Johdatus aihepiiriin.....	1
1.2 Tutkimuskysymys	2
1.3 Aiheen rajaus	4
1.4 Tutkimuksen metodi	5
1.5 Tutkielman rakenne	6
2 Vahingonkorvaus ympäristövahinkolain mukaan	7
2.1 Ympäristöoikeudellisten vastuujärjestelmien jaottelusta	7
2.2 Ympäristövahinkolaki ympäristövahinkojen erityislakina.....	8
2.2.1 Soveltamisala ja tausta.....	8
2.2.2 Ympäristövahingon määritelmä.....	10
2.2.3 Ankaru vastuu ja kevennetty syy-yhteys.....	11
2.3 Toiminnanharjoittajan vastuu	13
2.3.1 Toiminnanharjoittajan määritelmä.....	13
2.3.2 Toiminnanharjoittaja ensisijaisena korvausvelvollisena.....	14
2.3.3 Toiminnanharjoittajaan rinnastettava	19
3 Rinnastamisen yhtiöoikeudellinen arviointi	24
3.1 Osakkeenomistajan rajoitettu vastuu	24
3.2 Poikkeukset rajoitetusta vastuusta – samastus	26
3.2.1 Samastusopin kehittyminen	26
3.2.2 Samastaminen uudemman oikeuskäytännön valossa: KKO 2015:17	31
3.2.3 Samastaminen uudemman oikeuskäytännön valossa: KKO 2017:94	36
3.2.4 Tapauksen KKO 2017:94 peilaaminen hovioikeuden ratkaisuun THO 26.10.2016 nro 1070.....	39
3.2.5 Samastaminen uudemman oikeuskäytännön valossa: KKO 2018:20	41
3.2.6 Samastaminen ja oikeuden väärinkäytön kieltä	45
3.3 Samastuksen vertailua muihin oikeusjärjestyksiin.....	47
3.3.1 Samastus Yhdysvalloissa.....	47
3.3.2 Samastus Ruotsissa.....	51
4 Rahoittajan asema rinnastamisessa.....	54
4.1 Rahoittajan aseman lähtökohdat.....	54
4.2 Yhtiöoikeudellinen määräysvalta	55
4.2.1 Määräysvallasta sopiminen.....	58
4.3 Velkojan asemasta yleisesti yhtiöoikeuskontekstissa.....	58
4.4 Rahoitus sopimuksessa käytettävät kovenantit	60
4.4.1 Kontrollikovenantti.....	62
4.5 Yhteenveto rahoittajan asemasta suhteessa YVL:n mukaiseen rinnastamiseen.....	64
5 Johtopäätökset.....	67

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio (1989)

Aarnio, Aulis, 1989. Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY, Porvoo.

Aarnio (1997)

Aarnio, Aulis, 1997. Oikeussääntöjen systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.): Minun metodini. WSOY, Porvoo.

Airaksinen (2013)

Airaksinen, Manne, 2013. Onnistuiko vuoden 2006 osakeyhtiölakiuudistus? Defensor Legis 4/2013, s. 443–460.

Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho (2010a)

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa, 2010. Osakeyhtiölaki I. 2. painos. Talentum, Helsinki. (Airaksinen ym. 2010a)

Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho (2010b)

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa, 2010. Osakeyhtiölaki II. 2. painos. Talentum, Helsinki. (Airaksinen ym. 2010b)

Armour – Hansman – Kraakman (2009a)

Armour, John – Hansman, Henry – Kraakman, Reinier R., 2009. What Is Corporate Law? Teoksessa Kraakman, Reinier (toim.): The Anatomy of Corporate Law – A Comparative and Functional Approach. 2nd edition. Oxford University Press, Oxford. (Armour ym. 2009a)

Easterbrook – Fischel (1985)

Easterbrook, Frank H. – Fischel, Daniel R., 1985. Limited Liability and the Corporation. University of Chicago Law Review, Vol. 52, Issue 2, 1985, s. 89–117.

Erkkilä – Marttinen (2008)

Erkkilä, Mikko – Marttinen Kari: Ympäristöoikeudelliset väärinkäytökset. Defensor Legis N:o 4/2008, s. 606–612.

Hemmo (2005a)

Hemmo, Mika, 2005. Vahingonkorvausoikeus. WSOY, Helsinki.

Hemmo (2005b)

Hemmo, Mika, 2005. Sopimusoikeus III. Talentum, Helsinki.

Hemmo (2007)

Hemmo, Mika, 2007. Ympäristövahinkolaki ja sopimukseen perustuva vastuu. Julkaistu Edilexissä 23.7.2007. Julkaistu aiemmin teoksessa Kaavoitus, rakentaminen, varallisuus – juhlaulkaisu Vesa Majamaa, Helsinki 2005.

Hirvonen (2011)

Hirvonen, Ari, 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteelliseen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. 2011, elektroninen aineisto.

Hollo – Vihervuori (1995)

Hollo, Erkki J. – Vihervuori, Pekka. Ympäristövahinkolaki. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1995.

Hollo (2009a)

Hollo, Erkki J. Johdatus Ympäristöoikeuteen. Talentum, Helsinki 2009.

Hollo (2009b)

Hollo, Erkki J. Ympäristövastuu ja aiheuttamisperiaate – onko periaatteesta vastuun kantajaksi? Edilex, Ympäristöjuridiikka 3/2009, s. 3–9.

Hollo-Utter-Vihervuori (2018)

Hollo, Erkki J – Utter, Robert – Vihervuori, Pekka, 2018. Ympäristövahinkolaki. Alma Talent, yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannut, Helsinki.

Huhtamäki (1993)

Huhtamäki, Ari, 1993. Luotonantajavastuu. Lender Liability Suomessa – velvoiteoikeudellinen tutkimus luotonantajan vastuusta luotonottajaa kohtaan erityisesti USA:n oikeuteen verrattuna. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

Huttunen (1963)

Huttunen, Allan, 1963. Yhdenmiehen osakeyhtiöstä. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 116, WSOY, Porvoo.

Huttunen (1996)

Huttunen, Allan, 1996. Vastuun samastuksesta konsernissa, osakeyhtiössä ja erityisesti vakuutusosakeyhtiöiden konsernissa. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.): Vastuun samastuksesta ja muita kirjoituksia. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Kokoomateosten sarja B:5, Turku.

Immonen (2008)

Immonen, Raimo, 2008. Yritysjärjestelyt. Talentum, Helsinki.

Kava (2015)

Kava, Ronja. Toiminnanharjoittajan rinnastaminen ympäristövahinkotapauksissa. Oikeustieto 2015/5, s.13.

Kokko – Mähönen (2015)

Kai, Kokko – Jukka, Mähönen. Yritysten ympäristövastuu. Ympäristöjuridiikka 1/2015, s. 35-73.

Kumpula (2001)

Kumpula, Anne. Vahingonkorvaus, ankara vastuu, ympäristövahinko. Oikeustieto 2001/4, s. 8.

Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio (2017)

Kyläkallio, Juhani – Iirola, Olli – Kyläkallio, Kalle, 2017. Osakeyhtiö I. 7. uudistettu painos. Edita, Helsinki. (Kyläkallio ym. 2017)

Kärki (2016)

Kärki, Anssi. Samastaminen osakeyhtiössä – oppitunteja Yhdysvalloista. Lakimies 2016/5, s. 741.

Kärki (2018a)

Kärki, Anssi. Kaksi vaatimusta samastamisesta – oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2017:94 ja THO 26.10.2016 nro 1070. Lakimies 2/2018, s. 270.

Kärki (2018b)

Kärki, Anssi. Samastaminen rikosasiassa – oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2018:20. Lakimies 5/2018, s. 599.

Lautjärvi (2015)

Lautjärvi, Kari, 2015. Välipääomarahoitusinstrumentit. Yhtiöoikeudellinen tutkimus vieraan pääoman ehtoisen välipääomarahoittajan asemasta osakeyhtiössä. Talentum, Helsinki.

Lindholm (2018)

Lindholm, Micke, 2018. Piercing the corporate veil Suomen ja Englannin oikeuskäytännössä erityisesti oikeuden väärinkäytönkiellon ja trust-oikeuden valossa. Likejuridiikka 2018/2, s. 30.

Mähönen (2000)

Mähönen, Jukka, 2000. Kommentaari KKO 1999:124. Lakimies 2/2000, s. 239-263.

Mähönen (2001)

Mähönen, Jukka, 2001. Tulo ja pääoma – Kirjanpidon merkitys osakeyhtiön sääntelyssä. Edita, Helsinki.

Mähönen – Säiläkivi – Villa (2006)

Mähönen, Jukka – Säiläkivi, Antti – Villa, Seppo, 2006. Osakeyhtiölaki käytännössä. Talentum, Helsinki.

Mähönen – Villa (2006)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, 2006. Osakeyhtiö I – Yleiset opit. WSOYpro, Helsinki.

Mähönen – Villa (2010)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, 2010. Osakeyhtiö III – Corporate Governance. 2. uudistettu painos. WSOYpro, Helsinki.

Mähönen – Villa (2015)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, 2015. Osakeyhtiö I – Yleiset opit. 3. uudistettu painos. Talentum, Helsinki.

Mäntysaari (2002)

Mäntysaari, Petri, 2002. Osakeyhtiö toimijana. WSOY, Helsinki.

Nuotio (2013)

Nuotio, Kimmo – Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, 2013. Rikosoikeus. Talentum Media Oy.

Oesch (2016)

Oesch, Rainer, 2016. Tekijänoikeudellinen hyvitysmaksuvelvollisuus ja yhtiöoikeudellinen samastaminen. Teoksessa Immonen, Raimo – Knuutinen, Reijo – Mylly, Ulla-Maija – Nyström Patrik – Viinikka, Tuija (toim.): Oikeuden ja talouden rajapinnassa – juhlakirja Matti J. Sillanpää 60 vuotta. Edita, Helsinki.

Pihlajarinne – Havu – Vesala (2015)

Pihlajarinne, Taina – Havu, Katri – Vesala, Juha, 2015. KKO 2015:17 Osakeyhtiö – Samastaminen. Oikeustapauskommentti. Defensor Legis 3/2015, s. 591–602.

Pönkä (2008)

Pönkä, Ville, 2008. Määräysvallasta osakeyhtiössä. Defensor Legis 5/2008, s. 737–758.

Pönkä (2012)

Pönkä, Ville, 2012. Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä. Sanoma Pro, Helsinki.

Pönkä (2015)

Pönkä, Ville, 2015. Osakkeen lunastaminen. Osakeyhtiö- ja sopimusoikeudellinen tutkimus. Talentum, Helsinki.

Routamo – Ståhlberg (2000)

Routamo, Eero – Ståhlberg, Pauli, 2000. Suomen vahingonkorvausoikeus. 4. uudistettu painos. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

Savela (1999b)

Savela, Ari, 1999. Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

Savela (2015)

Savela, Ari, 2015. Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. 3. uudistettu painos. Talentum, Helsinki.

af Schülten (2004)

af Schultén, Gerhard, 2004. Osakeyhtiölain kommentaari II. Talentum, Helsinki.

Ståhlberg – Karhu (2013)

Ståhlberg, Paul – Karhu, Juha, 2013. Suomen vahingonkorvausoikeus. 6. uudistettu painos. Talentum, Helsinki, elektroninen aineisto.

Tammi-Salminen (2001)

Tammi-Salminen, Eva, 2001. Sopimus, kompetenssi ja kolmas. Varallisuus- ja sopimusoikeudellinen tutkimus negative pledge -lausekkeiden sitovuudesta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 227, Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki.

Tuomainen (2006)

Tuomainen, Jouko, 2006. Vastuu pilaantuneen ympäristön puhdistamisesta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, Helsinki.

Tuomisto (1999)

Tuomisto, Tero, 1999. Kovenanttien käyttö yritysrahoituksessa – tarkasteltavana erityisesti PK-yritykset. Turun yliopisto, Turku.

Vahtera (2011)

Vahtera, Veikko, 2011. Osakeomistuksen riski ja sääntely. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

Vahtera (2017)

Vahtera, Veikko, 2017. Kommentti: KKO:2017:94. Osakeyhtiö – Samastaminen – Palkkaturva. Defensor Legis 2018/2, s. 258.

Villa (1997a)

Villa, Seppo, 1997. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki

Villa (1997b)

Villa, Seppo, 1997. Pääomailaina. Velvoite- ja yhtiöoikeudellinen tutkimus osakeyhtiön oman pääoman ehtoista lainoista Suomessa. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

Villa (2003)

Villa, Seppo, 2003. Velkojan asema osakeyhtiössä. Talentum, Helsinki.

Villa (2015)

Villa, Seppo, 2015. Samastaminen: KKO 2015:17. Lakimies 3–4/2015, s. 533–542.

Välimäki (2014)

Välimäki, Olli, 2014. Kovenantit. Kauppakamari, Helsinki.

Säädökset

Arvopaperimarkkinalaki (746/2012, muutoksineen)

Kirjanpitolaki (1336/1997, muutoksineen)

Konkurssilaki

Laki asianajajista

Laki osakeyhtiöstä (22/1985, muutoksineen) (kumottu)

Laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista (228/1929, muutoksineen)

Laki velan vanhentumisesta (728/2003, muutoksineen)

Laki ympäristövahinkojen korvaamisesta (737/1994, muutoksineen)

Osakeyhtiölaki (734/1978, muutoksineen) (kumottu)

Osakeyhtiölaki (625/2006, muutoksineen)

Rikoslaki (39/1889, muutoksineen)

Tekijänoikeuslaki (404/1961, muutoksineen)
Vahingonkorvauslaki (412/1974, muutoksineen)
Ydinvastuulaki (484/1972, muutoksineen)
Sähkölaki (319/1979, muutoksineen)
Raideliikennevastuulaki (113/1999, muutoksineen)

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

KKO 1996:2
KKO 1997:17
KKO 1999:124
KKO 2001:61
KKO 2011:62
KKO 2011:68
KKO 2012:29
KKO 2015:17
KKO 2017:94
KKO 2018:20
KKO 2019:9
KKO 2019:90

Hovioikeudet

Turun hovioikeus, 15.2.2013, nro 384 (lainvoimainen)
Helsingin hovioikeus 30.08.2013, nro 2297 (lainvoimainen)
Turun hovioikeus 26.10.2016, nro 1070 (lainvoimainen)

Virallislähteet

HE 27/1977 – Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 165/1992 – Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ympäristövahinkojen korvaamisesta ja laeksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 109/2005 – Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

KM 1992:32 – Osakeyhtiölakityöryhmän mietintö 1992:32

TM 23/2014 – Työryhmän mietintö: Toissijaisten ympäristövastuujärjestelmien kehittäminen 23/2014.

Lyhenteet

AML	arvopaperimarkkinalaki (746/2012, muutoksineen)
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
KKO	korkein oikeus
KM	komiteamietintö
KPL	kirjanpitolaki (1336/1997, muutoksineen)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
OikTL	laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929, muutoksineen)
OM	oikeusministeriö
OYL	osakeyhtiölaki (625/2006, muutoksineen)
TekL	tekijänoikeuslaki (404/1960, muutoksineen)
RL	rikoslaki (39/1889, muutoksineen)
YSL	ympäristönsuojelulaki (527/2014, muutoksineen)
YVL	laki ympäristövahinkojen korvaamisesta (737/1994, muutoksineen)
YVV	laki ympäristövahinkovakuutuksesta (81/1998, muutoksineen)
VahL	vahingonkorvauslaki (412/1974, muutoksineen)
VOYL	osakeyhtiölaki (734/1978, muutoksineen)

1 Johdanto

1.1 Johdatus aihepiiriin

Laki ympäristövahinkojen korvaamisesta (737/1994, YVL) on ollut voimassa yli 20 vuotta. Tuona aikana korkeimmassa oikeudessa on ollut kuusi ympäristövahinkoihin liittyvää tapusta, joista neljässä kysymyksenä on ollut vahingonkorvausvastuun kohdentuminen.¹ Oikeuskäytännön ja kirjallisuuden valossa näyttää, että juuri vahingonkorvausvelvollisen määrittäminen on YVL:n ongelmallisin kohta.² Tämä selittyy pitkälti sillä, että laki jättää hyvin avoimeksi sen, kuinka vahingonaiheuttaja tulisi ympäristövahingoissa määritellä.³ Eri-tyisesti urakkasopimuksen tyyppisissä toimeksiantosuhteissa, joissa potentiaalisia vahingonaiheuttajia voi olla useita, on tuomioistuimella ollut vaikea osoittaa korvausvastuussa oleva taho.

Tässä tutkielmassa ei keskitytä kuitenkaan itsenäisesti urakkasopimuksiin tai muihinkaan toimeksiantosuhteisiin. Tutkielman keskiöissä on ympäristövahinkolain mukaisen korvausvastuun kohdentuminen konsernisuhteessa⁴. Osakeyhtiöille on usein tarkoituksenmukaista järjestää liiketoimintansa konsernisuhteen kautta, sillä se mahdollistaa konsernisuhteessa oleville yhtiöille merkittäviä rahoituksellisia ja verotuksellisia hyötyjä.⁵ Yhtenä liiketaloudellisena etuna on myös se, että emoyhtiöllä on rajoitettu vastuun tytäryhtiön toiminnasta. Osakkeenomistajan rajoitetusta vastuusta johtuen emoyhtiön vastuu rajoittuu tytäryhtiössä lähtökohdin vain sen tytäryhtiöön sijoittamaansa pääoman määrään.⁶ Määräysvaltaa omaavana osakkeenomistajana emoyhtiölle on usein tyypillistä, että se johtaa myös tytäryhtiön toimintaa.⁷ Tästä tosiasiallisesta määräysvallasta huolimatta osakeyhtiölaki (2006/625,

---

¹ Mainitut tapaukset ovat KKO 1999:124, KKO 2001:61, KKO 2011:62 ja KKO 2012:29.

² Kava 2015, s. 13

³ Hollo – Vihervuori 1995, s. 125.

⁴ Kirjallisuudessa konserni määritellään usein suhteeksi, jossa kaksi tai useampaa juridisesti itsenäistä yhtiötä muodostaa määräysvallan perusteella taloudellisen kokonaisuuden. Huttunen 1996, s. 19. Ks. lain määritelmä määräysvallasta kirjanpitolain 1 luvun 5 §, joka lähtee yli 50 % osuudesta osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Määräysvallan käsitettä tarkastellaan lähemmin kappaleessa 4.2.

⁵ Esimerkkinä tästä emoyhtiön myöntämä pääomalaina tai konserniavustus tytäryhtiölle. Ks. tarkemmin konserniavustuksesta esim. Immonen 2008, s. 130 – 136.

⁶ Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2012b, s. 301-302.

⁷ Airaksinen ym. 2010a, s. 231.

OYL) ei sisällä kuitenkaan mitään yleistä konsernivastuuta koskevaa säännöstä, joten lähtökohtaisesti emo- ja tytäryhtiöt vastaavat täysin itsenäisesti omista velvoitteistaan.⁸

Lainsäädännöllä voidaan kuitenkin tietyissä erityistilanteissa puuttua suoraan osakkeenomistajan rajoitettuun vastuuseen. Tällainen säännös löytyy esimerkiksi ympäristövahinkolaista, jossa tiettyjen edellytysten vallitessa emoyhtiö voidaan rinnastaa tytäryhtiönsä aiheuttamaan ympäristövahinkoon. Ympäristövahinkolain mukaisen vastuuvollisuuden määrittämisen konsernisuhteessa voidaan katsoa olevan kuitenkin hyvin hankalaa, sillä laki ja lain esityöt jättävät kysymyksen hyvin avoimeksi. Myöskään oikeuskäytännössä sitä ei ole tietävästi sovellettu. Tästä päästään tutkielman tutkimuskysymykseen.

1.2 Tutkimuskysymys

Osakeyhtiön yhtenä keskeisimpänä tunnusmerkkinä on osakkeenomistajan rajoitettu vastuu. Osakeyhtiölaki määrää 1 luvun 2 pykälässä, että osakkeenomistajat eivät vastaa henkilökohdaisesti yhtiön velvoitteista. Niin kuin edellisessä kappaleessa todettiin, niin joissakin tapauksissa lainsäätäjä on kuitenkin katsonut, että tietyissä erityistilanteissa lainsäädännössä suojattu oikeushyvä voi murtaa yhtiöoikeudellisen rajoitetun vastuun. Tällaista sääntelyä on esimerkiksi asianajajista annetussa laissa (496/1958)⁹, konkurssilaissa (120/2004)¹⁰ ja ympäristövahinkolaissa. On huomattava, että oikeuskäytännössä osakkeenomistajan rajoitetusta vastuusta on poikettu myös ilman kirjoitetun lain tukea, niin sanotun vastuun samastamisen avulla.

Yhtiöoikeudellinen vastuun samastaminen on viimeisen muutaman vuoden aikana noussut laajalti oikeustieteelliseen keskusteluun korkeimman oikeuden annettua ratkaisun KKO 2015:94. Päätös oli merkittävä, sillä ennen tätä samastamista ei oltu sovellettu ennakkoratkaisulla suomen oikeuskäytännössä. Oikeuskirjallisuudessa samastamisesta oli olemassa useita eri näkemyksiä, ja jopa sen olemassaoloa suomen oikeusjärjestyksessä oli kyseenalaistettu. Korkeimman oikeuden ratkaisun myötä keskustelut samastamisen olemassaolosta voidaan katsoa päättyneen. Mainittu ratkaisu ei määritellyt samastamista tyhjentävästi,

---

⁸ Savela 2015, s. 371. Tietyissä erityistilanteissa emoyhtiö voi kuitenkin joutua välillisesti vastuuseen tytäryhtiön velvoitteista. Esimerkiksi emoyhtiön johto voidaan katsoa osalliseksi tytäryhtiön johdon tekemiin rikoksiin myötävaikutuksen perusteella ja täten vahingonkorvauslain (412/1974, VahL) nojalla vastuulliseksi vahingoista. Savela 2015, s. 373 ja 375. OYL:n hallituksen esityksen mukaan emoyhtiön johto voi joutua vastuuseen myös tilanteessa, jossa tytäryhtiön hallussa olevia emoyhtiön osakkeita joudutaan mitätöimään. HE 2005/109, s. 144. Ks. tarkemmin johdon vahingonkorvausvastuusta Savela 2015, s. 243.

⁹ Ks. laki asianajajista 5 §.

¹⁰ Ks. konkurssilain 5 luvun 11 §.

mutta sen voidaan katsoa olleen eräänlainen lähtölaukaus vastuun samastamisen soveltuvuudelle oikeuskäytännössä. Tapauksesta seurasi melko nopeasti uudet korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 2017:94 ja KKO 2018:20, joissa korkein oikeus otti uudestaan kantaa samastamisen soveltuvuudelle. Lisäksi korkein oikeus on viitannut samastamiseen hiljalleen ilmestyneissä ratkaisuissa KKO 2019:9 ja KKO 2019:90. Tällä hetkellä vastuun samastamisen on siis oikeuskäytännössä hyvin esille nostettuna.

Ympäristövahinkolain 7 §:n mukaan itse vahingonaiheuttaja lisäksi vahingonkorvausvastuussa voi olla vahingonaiheuttajaan rinnastettava. Kyseinen säännös on hyvin mielenkiintoinen, sillä se poikkeaa radikaalisti siitä yleisesti vahingonkorvausoikeudellisesta lähtökohdasta, jonka mukaan vahingonkorvausvastuussa on vahingonaiheuttaja. Ympäristövahinkolain esitöissä rinnastamisen yhtenä esimerkkinä mainitaan yhtiöoikeudellinen konsernisuhde.¹¹ Esityöt jättivät kuitenkin hyvin avoimeksi, miten rinnastaminen voi tosiasiasa konsernisuhteessa soveltua. Myöskään oikeuskäytännöstä ei löydy ratkaisua, jossa rinnastamista oltaisiin sovellettu konsernisuhteessa.

Tutkielmani tutkimuskysymyksenä on näin arvioida, milloin ympäristövahinkolain mukainen rinnastaminen voi soveltua konsernisuhteessa. Tätä kirjoittaessa oikeuskirjallisuudessa asiaa on vain lähinnä sivuttu. Kirjallisuudessa rinnastamisen arvioinnin kriteeriksi on nostettu vastuun samastaminen. On katsottu, että rinnastaminen voi soveltua ainakin silloin, jos vastuun samastaminen myös soveltuisi.¹² Samastamisen tarkempaa peilaamista ympäristövahinkolain mukaiseen vastuun rinnastamiseen ei kuitenkaan ole kirjallisuudessa enempää arvioitu. Esimerkiksi Hollo on katsonut, että rinnastaminen on tehtävä *in casu*, lähtien ympäristövahinkolaissa mainituista kriteereistä, kuitenkin mainitsematta tarkemmin kuinka kyseiset kriteerit peilautuvat vasten vastuun samastamista.¹³ Nämä ympäristövahinkolaissa mainitut kriteerit ovat muodoltaan myös melko yleisluontoiset, joita pelkästään tulkitsemalla ei voida kovinkaan kattavasti arvioida, kuinka samastaminen tosiasiallisesti soveltuu ympäristövahinkolain mukaisen vastuun arviointiin. Tutkielman tutkimuskysymyksenä on täten myös sen arvioiminen, kuinka hyvin samastaminen istuu ympäristövahinkolain mukaisen rinnastamisen arviointiin ja millä edellytyksillä samastamista voitaisiin analogisesti käyttää apuna rinnastamisen soveltamisessa konsernirelaatiossa.

---

¹¹ HE 165/1992, s. 26.

¹² Ks. esim. Sandvik 2011, s. 854; Kava 2015, s. 15; Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 287-288.

¹³ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 287.

Tutkielman yhtenä alakysymyksenä on rahoittajan aseman arvioiminen. Ympäristövahinkolain esitöissä lähdetään siitä oletuksesta, ettei rahoittajaa voida lähtökotaisesti rinnastaa toiminnanharjoittajaan.¹⁴ Nykyisin rahoittajalla voi kuitenkin olla tosiasiallista määräysvaltaa jo rahoitussopimuksen perusteella. Näin ollen tutkielmassa arvioidaan myös, voiko rahoittajaa rinnastaa toiminnanharjoittajaan ja jos voi, niin millä edellytyksillä. Myöskään tästä aiheesta ei juurikaan ole oikeuskirjallisuudessa keskusteltu.

1.3 Aiheen raja

Tutkielma sijoittuu oikeudenalasystematisoinnissa yhtiö- ja ympäristöoikeuden välimaastoon. Näin ollen tutkielmassa luonnollisesti analysoidaan niin ympäristö- kuin yhtiöoikeudellista sääntelyä. Tutkielman keskiössä on ympäristövahinkolain mukainen vahingonkorvausvastuun kohdentuminen, joten soveltuvien ympäristövahinkolain mukaisten vahingonkorvausnormien käsittely on aiheen kannalta välttämätöntä. Tästä kohdentumisen tarkastelusta jätetään kuitenkin merkittävä ympäristövahinkolain mukainen vastuu pois: YVL 7:1.3 mukainen luovutuksensaajan vastuu ympäristövahingosta. Käytännön elämässä kyseinen säännös on esimerkiksi yrityskaupoissa hyvin merkittävä, mutta tutkielman rajallisuuden kysymykset luovutuksensaajan vastuusta jäävät kuitenkin tutkielmassa vain sivuhuomioiksi.

Vaikka tutkielma sijoittuu laajemmin ympäristöoikeuden alaan, ei tutkielmassa käydä juurikaan muita ympäristöoikeudellisia säännöksiä läpi, muuta kuin yksittäisinä mainintoina. Näin ollen tutkielman ulkopuolelle jää esimerkiksi käytännön elämässä hyvin keskeiset Ympäristönsuojelulain (527/2014, YSL) vastuukysymykset. Isona ympäristöoikeudellisena teemana tutkielmasta rajataan pois myös historialliset vahingot eli ne ympäristövahingot, jotka ovat syntyneet ennen ympäristövahinkolain voimaantuloa eli ennen vuotta 1995. Tämä johtuu siitä, että näihin vahinkoihin soveltuu edelleen yleinen vahingonkorvauslaki, jonka systematiikka eroaa merkittävästi nykyisesti ympäristövahinkolaista.¹⁵

Yhtiöoikeuden puolella tarkastelu keskittyy vahvasti korkeimman oikeuden samastusdoktriiniin. Yhtenä tutkielman alatavoitteena on systematisoida tähän mennessä julkaistua korkeimman oikeuden samastuskäytäntöä ja hyödyntää saatua tietoa analogisesti rinnastamisen arvioinnissa. Näin ollen tutkielmassa käydään läpi myös mainittujen tapausten johdosta syntyneitä oikeuskirjallisuuden kannanottoja. Koska samastaminen on ollut common law –

---

¹⁴ HE 165/1992, s. 27.

¹⁵ Ks. historiallisten vahinkojen ongelmakohdista Hollo 2005, s. 50.

maissa jo huomattavan pitkään osa vallitsevaa oikeuskäytäntöä, luodaan tutkielmassa myös katsaus Yhdysvaltain samastuskäytännön pääpiirteisiin oikeusvertailun näkökulmasta. Joh-tuen Suomen ja Ruotsin hyvin vastaavanlaisista oikeusjärjestyksistä, samastamista tarkas-tellaan myös pääpiirteisesti Ruotsin näkökulmasta. Tutkielman tarkastelun kohteena on kui-tenkin Suomen voimassa oleva oikeus, joten ulkomaista oikeudetta lähinnä vain hyödynne-tään vertailevin osin, eikä tutkielmassa täten kattavasti käydä läpi Yhdysvaltain ja Ruotsin samastuskäytäntöä.

1.4 Tutkimuksen metodi

Tutkielman tutkimusmetodina on lainoppi eli oikeusdogmatiikka. Lainoppi voidaan jakaa käytännölliseen ja teoreettiseen lainoppiin, jossa käytännöllisen tehtävänä on oikeusjärjes-tyksen sisällön selvittäminen eli oikeusnormien tulkinta. Voidaan myös sanoa, että tehtävänä on voimassaolevan oikeuden sisällön selvittäminen tulkinnallisista menetelmin. Näitä tutkiel-massa hyödynnettäviä tulkintamenetelmiä ovat esimerkiksi sanamuodon mukainen, vertai-leva, analoginen ja systemaattinen tulkinta.¹⁶

Teoreettinen lainoppi systematisoi oikeusjärjestystä yhtenäiseksi ja johdonmukaiseksi oi-keusnormeja jäsentämällä.¹⁷ Tutkielmassa tulkitaan ja systematisoidaan yhtiöoikeudellista samastamista vasten ympäristöoikeudellista rinnastamista erityisesti systematisoimalla kor-keimman oikeuden samastuskäytäntöä. Tulkinta ja systematisointi kulkevat käsi kädessä, sillä systematisointi edellyttää oikeusnormien tulkintaa ja tulkinnassa taas otetaan huomioon systematisoinnin tulokset.¹⁸ Täten tutkielmassa lainoppia hyödynnetään niin teoreettisesti kuin käytännöllisesti.

Vaikka tutkielmassa tarkastellaan myös ulkomaista oikeutta, tutkielmaa ei silti voida ku-vailla oikeusvertailevaksi, sillä ulkomainen oikeus tarjoaa lähinnä vain näkökulmia kansal-lisen lain tulkitsemiseen ja yhtiöoikeudellisten ilmiöiden laajempaan ymmärtämiseen. Täten ulkomaisella oikeudella on tutkielman lainoppia lähinnä vain rikastuttava asema oikeusläh-deopin sallimissa rajoissa ja tutkielman voidaan korkeintaan sanoa sisältävän joitakin oi-keusvertailujen elementtejä.¹⁹

---

¹⁶ Aarnio 1997, s. 40; Hirvonen 2011, s. 39.

¹⁷ Aarnio 1997, s. 44; Hirvonen 2011, s. 25.

¹⁸ Aarnio 1997, s. 37; Hirvonen 2011, s. 25.

¹⁹ Husa 2010, s. 717. Ks. lainopin ja oikeusvertailun suhteesta tarkemmin Husa 2013, s. 91-95.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkielma rakenne koostuu viidestä pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa johdatetaan tutkimuksen aiheeseen ja tarkastellaan tutkimuskysymystä sekä aiheen rajausta. Toinen luku sisältää tutkielman ympäristöoikeudellisen sääntelykehikon, jossa käydään läpi ympäristövahinkolain keskeisiä säännöksiä ja tarkastellaan tutkielman keskiössä olevaa rinnastamisen sääntelyä. Toisessa luvussa myös nostetaan esille ympäristövahinkolain mukaisen rinnastamisen kytkettyminen yhtiöoikeudelliseen samastamiseen.

Kolmas luku käsittelee tutkielman yhtiöoikeudellista sääntelykehikkoa, jossa keskeisenä teesinä on vastuun samastaminen. Koska tutkimuskysymys nojaa pitkälti vastuun samastamiseen, on tutkielmassa käyty kattavasti samastamisoppia niin oikeuskirjallisuuden, kuin oikeuskäytännön nojalla. Koska korkeimman oikeuden tuoreet samastustapaukset ovat hyvin merkittäviä tulkintalähteitä nykyisen samastusdoktriinin kehittymiselle, käsitellään näitä tapauksia hyvin seikkaperäisesti. Neljännessä luvussa tarkastellaan rahoittajan asemaa osakeyhtiöinstituutiossa ja tulkitaan rahoittajan määräysvallan käsitettä. Rahoittajan määräysvallan tulkinnasta tehdään analoginen johtopäätös osakeomistukseen ja sitä kautta edelleen rinnastamisen soveltuvuuteen. Viidennessä luvussa nostetaan tutkimuskysymyksen keskeiset havainnot ja esitellään tutkielman johtopäätökset.

2 Vahingonkorvaus ympäristövahinkolain mukaan

2.1 Ympäristöoikeudellisten vastuujärjestelmien jaottelusta

Ympäristövahinkolaki (737/1994) on osa yksityisoikeudellista vahingonkorvaussääntelyä, jonka ensisijaisena tavoitteena ei ole varsinaisesti ympäristönsuojelu, vaan vahingonkärsijän yksityisen oikeussuojan turvaaminen.²⁰ Varsinainen ympäristönsuojelu katetaan muulla ympäristölainsäädännöllä, kuten ympäristönsuojelulailla (527/2014). Ympäristöoikeudellinen vastuujärjestelmä voidaan täten jakaa yksityisoikeudelliseen ja julkisoikeudelliseen vastuuseen perustuen siihen, onko korvausvastuun tarkoituksena yksityisen vai yleisen edun korvaaminen. Julkisen ympäristölainsäädännön mukaisen korvauksen tavoitteena ei ole siten varsinaisesti menetyksen hyvittäminen muille, vaan ympäristöllisen laatutason saavuttaminen erilaisten ylläpito- ja selvittämissäännösten nojalla. Esimerkiksi ympäristönsuojelulain (jäljempänä YSL) mukaan toiminnanharjoittaja on velvollinen ylläpitämään alueen siisteyttä ja tarvittaessa siistimään alueen, tai mikäli hän ei niin tee, osallistumaan yhteiskunnalle puhdistamisesta aiheutuviin kustannuksiin.²¹ Rajanveto yksityisen- ja julkisoikeudellisen vastuujärjestelmien välillä ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteinen, sillä myös ympäristövahinkolain oikeuspoliittisena tavoitteena voidaan osittain pitää ennalta ehkäistä yleisen edun kannalta merkityksellisen ympäristövahinkojen syntymistä.²²

Rikosoikeudellinen sääntely muodostaa kolmannen ympäristövastuujärjestelmän. Tässä vastuu voi pääsääntöisesti syntyä vain lainvastaisesti aiheutetusta rikostunnusmerkistön mukaisesta vahingosta: ympäristörikoksesta²³. Rikosoikeudellinen vastuu ymmärretään yleensä viimekätiseksi keinoksi vaikuttaa ympäristölle haitalliseen toimintaan. Ympäristörikossään-

---

²⁰ Tuomainen 2001, s. 377; Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 2. Tästä johtuen yksityisoikeudellisessa suhteessa korvauksen saanut ei ole myöskään velvollinen käyttämään korvausta ympäristön ennallistamiseen. Hollo 2005, s. 56.

²¹ Toiminnanharjoittajan on myös järjestettävä toimintansa niin, että ympäristön pilaantuminen voidaan ehkäistä ennakolta. Ks. tarkemmin toiminnanharjoittajan yleiset velvollisuudet YSL 2 luku.

²² Hollo 2005, s. 64. On huomattava, että YVL sisältää myös julkisoikeudellisia säännöksiä, kuten 6 §:n mukaisen pilaantuneen ympäristön puhdistamisvastuun. Tämän katsotaan täydentävän yksityisoikeudellista korvaussuojaa, sillä sen nojalla myös viranomaiselle on annettu oikeus periä häiriön torjunnasta aiheutuvat kustannukset vahingon aiheuttajalta. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että viranomaisen voi 6 §:n nojalla vaatia heti pilaantuneen alueen puhdistamista ja periä myöhemmin kustannukset vastuulliselta YVL:n nojalla. Ks. Tarkemmin Tuomainen 2001, s. 383.

²³ Ks. esimerkki tunnetusta ympäristörikoksesta hovioikeuden ratkaisu HO 30.08.2013 R 12/2475, jossa yhtiön Lokapojat Oy:n kaksi omistajaa katsottiin syyllistyneen törkeään ympäristönturmelemiseen, kun yhtiön toiminnassa oli muun muassa päästetty asumisjätevesiä sade- ja jätevesiviemäriin.

nöksillä suojataan yhteisöllisiä oikeushyviä kuten vettä, ilmaa ja maaperää haitallisilta muutoksilta. Asianomistajina voivat olla esimerkiksi terveyden menettäneet henkilöt tai valtio julkisen edun turvaaman ympäristön nojalla.²⁴ Ympäristörikokset ovat luonteeltaan hyvin erilaisia: rikoslain (39A/1889) lisäksi kriminalisoitua sääntelyä löytyy myös muun muassa jätelaista (646/2011), vesilaista (587/2011), luonnonsuojelulaista (1096/1996) ja metsästyslaista (615/1993). Rikoksella saatuun hyötyyn voi kohdistua menettämisseuraamus ja ympäristörikosten käsittelyn yhteydessä voidaan vaatia myös yksityisoikeudellisia korvauksia. Ympäristörikossäännöksissä aineellisella ympäristölainsäädännöllä ja sen tavoitteilla on huomattava merkitys ympäristörikossääntöjen tulkintaan.²⁵

Julkis- ja rikosoikeudellinen sääntely muodostaa huomattavan osan ympäristösääntelystä ja useasti ympäristörikoksilla on vahva yhteys julkisoikeudelliseen ympäristövastuusääntelyyn.²⁶ Vaikka tutkielma keskittyy jatkossa vain yksityisoikeudellisen ympäristösääntelyn tarkasteluun, on tämä lähtökohta syytä huomioida taustalla, kun tarkastellaan ympäristöoikeudellisia kysymyksiä.

2.2 Ympäristövahinkolaki ympäristövahinkojen erityislakina

2.2.1 Soveltamisala ja tausta

Ympäristövahinkolaki on ympäristövahinkojen korvaamista koskeva erityislaki, joka tuli voimaan kesäkuussa 1995. Lain säätämisen taustalla vaikutti ympäristöarvojen merkitysten vahventuessa ympäristövahinkoja koskeva oikeudellisen huomion lisääntyminen, sekä kokemus yleisten vahingonkorvaussääntöjen riittämättömyydestä ympäristövahinkojen korvattavuuteen. Lain tarkoituksena oli täten parantaa vahingonkärsijöiden asemaa aiemmasta oikeustilasta, jota sääteli yleinen vahingonkorvauslaki.²⁷ Tämä tavoitteen saavuttamiseksi ympäristövahinkolailla korvausvastuu säädettiin ankaraksi vastuuksi (7.1 §) ja syy-yhteyden näyttämisen vaatimuksia helpotettiin niin, että näyttöasteen on oltava todennäköinen (YVL 3 §) vahingonkorvauslain täyden näytön sijaan. Lisäksi yhteisvastuu säännös (YVL 8 §) ja

---

²⁴ Hollo 2005, s. 57; Kokko – Mähönen 2015, s. 60-62.

²⁵ Nuotio 2013, luku 2, jakso 35.

²⁶ Kokko – Mähönen 2015, s. 60-63.

²⁷ Hollo – Vihervuori 2005, s.1. On tärkeä huomata, että ennen lain voimaantuloa eli 1.6.1995 aiheutuneisiin vahinkoihin sovelletaan edelleen yleistä vahingonkorvauslakia, vaikka vahinko olisi ilmennyt vasta lain voimaantulon jälkeen (YVL 12 §).

tutkielman keskiössä oleva YVL 7 § 1 momentin 2 kohdan toiminnanharjoittajan rinnastamissäännös vaikuttavat vahingonkäräjän asemaan auttavasti.²⁸ Näistä ehkä keskeisimpänä eroavuutena aikaisempiin korvausjärjestelmiin oli, että ympäristövahingon käsitteen avulla tietynlaiset vahinkotilanteet nostettiin ankaran korvausvastuun piiriin.²⁹

Ympäristövahinkolaki ei koske vahinkoja, joiden korvaamisesta säädetään muussa laissa (YVL 2.1 §). Se on täten toissijainen muuhun erityislainsäädäntöön nähden. Muu lainsäädäntö voi tosin sulkea YVL:n soveltamisen pois vain silloin, kun tuon lain sääntelyn voidaan kiistatta katsoa sisältävän myös ympäristövahinkoja koskevan korvausvastuun.³⁰ Näin on säädetty esimerkiksi Ydinvastuulaissa (484/1972), Sähkölaissa (319/1979) ja Raideliikennevastuulaissa (113/1999).

Ympäristövahinkolain 2.5 §:n mukaan VahL:n säännöksiä sovelletaan, ellei YVL:sta muuta johdu. Näin ollen vahingonkorvauslaki soveltuu silloin, kun ympäristövahinkolaissa ei ole jostakin seikasta erikseen säädetty.³¹ Täten esimerkiksi korvausvastuun vanhentuminen arvioidaan vahingonkorvauslain mukaan. Vahingonkorvauslailla on siis ennen kaikkea ympäristövahinkolakia täydentävä merkitys.³²

Erittäin merkittävä ympäristövahinkolain soveltuvuuden raja on se, että YVL 1.3 §:n mukaan laki ei koske sopimukseen perustuvaa korvausvastuuta. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että koska ympäristövahinkolaki ei sisällä säännöstä siitä, että laki olisi pakottava, voivat sopimusosapuolet näin ennalta sopimalla poiketa joko vastuusta supistavasti tai laajentavasti.³³ Vastuunrajoitusta voidaan kuitenkin pitää ongelmallisena, mikäli vahingonkär-

---

²⁸ Marttinen – Saastamoinen 1996, s. 183.

²⁹ Rakenteellisesti YVL muistuttaa pitkälti sen esikuvana ollutta Ruotsin MSkL:ia, minkä johdosta Ruotsin oikeudella voi olla painoarvoa YVL:n soveltamistilanteiden ongelmien tulkinnassa. Hollo – Vihervuori 2005, s. 14.

³⁰ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 80.

³¹ Hollo – Vihervuori 1995, s. 106. Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi työntekijän korvausvastuussa ja siihen liittyvästä kanavointisäännöksessä – isännänvastuussa YVL:n mukaisissa vastuutapahtumissa. Samoin arvioitaessa sovittelua ja kohtuullistamista YVL:n tilanteissa soveltuu VahL 2:1 ja 6:1. Ks. HE 165/1992, s. 22-23.

³² Hemmo 2005(a), s. 250.

³³ Hemmo 2007, s. 73. YVL 7 luvun 1 §:n 3 kohdan mukaan ympäristövahingosta vastaa myös se, jolle ympäristövahingon aiheuttanut toiminta on luovutettu, mikäli säännöksessä mainitut edellytykset täyttyvät. Tästä luovutuksensaajan mahdollisesta vastuusta johtuu, että käytännössä esimerkiksi yrityskaupassa luovutuksensaajan vastuu kanavoidaan myyjälle erityisellä *indemnity* -ehdolla, jotta ostajaa voidaan suojata mahdolliselta ympäristövahinkolain mukaiselta riskiltä. Ks. Hemmo 2005(b), s. 283-288.

sijän oikeussuoja heikkenee tilanteessa, jossa ympäristövahingon syntymistä ei ole voitu ennakoida.³⁴ Tällöin rajoitusehtoa voidaan arvioida vakiintuneiden sopimusoikeudellisten tulkinta- ja kohtuullistamissäännösten nojalla.³⁵

2.2.2 Ympäristövahingon määritelmä

Koska YVL:n nojalla korvauksen kohteena ovat ympäristövahingot, on tämän käsitteen määritelmä lain soveltamisen kannalta keskeinen. YVL 1 §:n mukaan ympäristövahinkoa on tietyllä alueella harjoitetusta toiminnasta johtuva vahinko, joka on ympäristössä aiheutunut 1) veden, ilman tai maaperän pilaantumisesta; 2) melusta, tärinästä, säteilystä, valosta, lämmöstä tai hajusta; taikka 3) muusta vastaavasta häiriöstä.

Ympäristövahingon synty voidaan täten ymmärtää kolmiosaisena tapahtumana, jossa tietyllä alueella harjoitetusta toiminnasta aiheutuu ympäristön pilaantumista tai vastaavaa häiriötä³⁶ - esimerkiksi melua tai säteilyä - josta seuraa korvattava ympäristövahinko.³⁷ Voidaan puhua myös kaksikertaisesta syy-yhteysvaatimuksesta: toiminnan täytyy aiheuttaa lain mukainen pilaantuminen tai häiriö, jonka täytyy johtaa edelleen lain mukaiseen vahinkoon.³⁸ Nämä korvattavat vahingot noudattavat pääasiallisesti VahL:n käsitteistöä, eli korvattavia vahinkoja ovat niin esine-, henkilö-, kuin varallisuusvahingotkin (YVL 5§). Ympäristövahingoille on ominaista, että ne eivät välttämättä synnytä pysyvää muutosta varallisuusasemassa tai terveydentilassa, vaan häiriön vaikutus voi jäädä hyvin lyhytaikaiseksi, esimerkiksi melu- ja hajutilanteissa.³⁹

Yleisesti katsoen ympäristövahingon käsite on hyvin laaja, mitä kuvastaa hyvin lain esitöissä esimerkiksi se, että ympäristövahinkolain tarkoittama vahinko voi aiheutua rakennukselle

---

³⁴ Hollo – Vihervuori 1995, s. 69.

³⁵ Ks. tarkemmin sopimussuhteiden vaikutuksesta ympäristövahinkolain soveltamiseen Hemmo 2007, s. 59-74.

³⁶ YVL:n esitöissä häiriö tarkoittaa toiminnan aiheuttamaa ympäristömuutosta, jonka seurauksena vahinko on syntynyt. Toisin sanoen se on ympäristössä ilmenevän syy-yhteyshetken vaihe, josta korvattava vahinko välillisesti tai välittömästi seuraa. HE 165/1992, s. 20-21.

³⁷ Tuomainen 2001, s. 378. On hyvä huomata, että ympäristövahingolla tarkoitetaan eri yhteyksissä eri asioita. Se voi ensinnäkin tarkoittaa sitä tapahtumaketjua, joka toiminnan harjoittamisen yhteydessä käynnistää haitallisen ympäristöllisen muutoksen (esimerkiksi öljyvuoto tai ydinonnettomuus) tai se voi toisaalta merkitä ympäristössä itsessään tapahtuvaa kielteistä muutosvaikutusta, esimerkiksi metsätuhoa tai tulvaa. YVL:n käsite edustaa enemmän ensimmäistä määritelmää, joka siis voidaan ymmärtää vahinkona, joka ympäristöllisen muutoksen seurauksena voidaan saattaa korvausvastuun piiriin. Hollo - Vihervuori 1995, s. 106.

³⁸ Ståhlber – Karhu 2013, s. 151.

³⁹ Hollo – Vihervuori 1995, s. 26.

esimerkiksi saasteiden vahingoittaessa maalipintaa.⁴⁰ Laajuutta kuvastaa myös se, että ympäristövahinko voi olla myös vailla taloudellista arvoa, mutta silti kohtuuden mukaan korvattava ottaen huomioon häiriön keston ja miten hyvin korvausta vaativa olisi voinut häiriöltä suojautua (YVL 5.2 §).

Lain esitöissä mainitaan esimerkkeinä YVL 1 §:n ulkopuolelle jäävistä häiriötilanteista maaperän tai puuston muuttamistoimenpiteiden maisemavaikutukset, niihin liittyvistä yksityistaloudellista vahingoista huolimatta. Maisemanmenetyksestä johtuva taloudellinen vahinko korvataan vain, mikäli se on aiheutunut samaan kiinteistöön kohdistuneesta YVL 1.1 §:n mukaisesta häiriöstä.⁴¹ Korvausvelvollisuutta rajoittaa myös ympäristövahinkolain 4 §, jonka mukaan vastuuta ei synny, jos häiriön sietämistä on pidettävä kohtuullisena.

2.2.3 Ankaruus vastuu ja kevennetty syy-yhteys

Ankaruus vastuu on ehkä kaikkein keskeisin yksittäinen piirre, joka erottaa ympäristövahinkolain tavanomaisesta tuottamukseen perustuvasta korvausvastuusta.⁴² Ankaruuden säätämisen taustalla vaikutti ennen kaikkea vahingonkärsijän suojaamistarve. Ympäristövahinkojen ominaispiirteistä johtuu, että vahingonkärsijällä voi olla huomattava haaste näyttää toiminnan harjoittajan tuottamuksellisuus. On hyvä huomata, että kyseinen vahingonkärsijän suojaamisen näkökulma on ollut ankaruuden vastuun pääperusteena myös YVL:n esikuvana olleessa pohjoismaisessa ympäristövahinkolainsäädännössä.⁴³

Ankaruudessa toiminnan tuottamuksellisuudella ei ole merkitystä: vastuu syntyy vahingon ilmetessä, vaikka vastuutaho olisi toiminut asetettujen vaatimusten ja huolellisuuden mukaisesti.⁴⁴ Sen merkitys on ennen kaikkea siinä, että vahingonkärsijä vapautuu osoittamasta sitä, onko ympäristövahinko aiheutunut tuottamuksellisesti vai ei. On keskeistä huomata, että ankaruuden vastuun voidaan katsoa ulottavan vaikutuksensa kaikkiin niihin tahoihin,

---

⁴⁰ HE 165/1992, s. 21.

⁴¹ HE 165/1992, s. 23.

⁴² On hyvä huomata, että jo ennen YVL:n säätämistä joitakin tiettyjä – erityisen vaarallisena pidettyjä – toimia on asetettu ankaruuden vastuun alle, esimerkiksi räjäytystyöt (KKO 1957 II 10, 1963 II 93). Ks. Vastuun vaarallisuusperusteista yleisesti Lebedeff s. 208-211.

⁴³ Hollo – Vihervuori 1995, s. 219. Myös aiheuttamisperiaatteen voidaan katsoa olevan yhdensuuntainen ankaruuden vastuun kanssa. OECD:ssä 1970-luvulla alun perin kehitelty aiheuttamisperiaate liittyi varsinaiseen korvausvastuuseen nimenomaan perustellen ankaruuden vastuuta. Ks. Tarkemmin aiheuttamisperiaatteen vaikutuksesta ympäristölainsäädäntöön Hollo - Vihervuori 1995, s. 9-12 ja s. 219-220.

⁴⁴ Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin katsottu, että poikkeuksellisissa – force majeure – tapauksissa luonnonkatastrofeissa tai muissa vastaavissa tilanteissa vahinko ei kuitenkaan (ainakaan kokonaan), kuulu vastuun piiriin. Ks. Hollo 2001, s. 506.

jotka YVL 7 §:n mukaan tulevat korvausvelvollisiksi. Näin ollen se ulottuu myös tutkielman keskiössä olevaan YVL 7.1 §:n 2 kohdan mukaisen toiminnanharjoittajaan rinnastettavaan kin korvausvelvollisen asemaan.⁴⁵

Ympäristövahinkolaissa on myös kevennetty vahingonkärsijän näyttötaakkaa syy-yhteyden osoittamisen osalta. YVL:n 3 §:n mukaan ympäristövahinko korvataan jo silloin, kun toiminnan ja vahingon välinen syy-yhteys on todennäköinen, joka lain esitöiden mukaan tarkoittaa yli 50 % varmuutta.⁴⁶ Ankara vastuu ja kevennetty syy-yhteys merkitsevät mittavaa parannusta vahingonkärsijän asemaan tavanomaisen vahingonkorvauslain mukaiseen vahingonkärsijän asemaan. Näiden lisäksi, mikäli korvausta ei saada täysimääräisesti perityksi vahingonaiheuttajalta – tai mikäli vastuuvollista ei saada selvitettyksi – tulee vahinko mahdollisesti korvattavaksi ympäristövahinkovakuutuksesta.⁴⁷

Laki ympäristövahinkovakuutuksesta (81/1998) on ollut voimassa vuodesta 1999 ja se on pakollinen jokaiselle sellaiselle yhteisölle, jonka toimintaan liittyy olennainen ympäristövahingon vaara. Se on epätyypillinen vakuutus siinä mielessä, että se ei tuo varsinaisesti suojaa vakuutuksenottajalle. Ympäristövahinkovakuutuksesta suoritettavalle korvaukselle on säädetty omavastuusuudet sekä korvauskatto ja siitä ei voida suorittaa ympäristövahinkolain 9 §:n mukaista etukäteiskorvausta.⁴⁸ Korvausta voidaan saada ympäristövahinkojen osalta myös vapaaehtoisista vakuutuksista, jolloin on käytännön tasolla pidetty erillään äkillisistä ja yllättävistä tapahtumista johtuvat vahingot hitaasti aiheutuvista vahingoista. Tätä jälkimmäistä vahinkoryhmää koskeva vakuuttaminen on ollut vaikeampaa ja kalliimpaa kuin äkillisistä tapahtumista aiheutuvat vahingot.⁴⁹

Ympäristövahinkovakuutuksesta on sen voimassaoloaikana maksettu korvauksia hyvin vähän ja tästä johtuen Ympäristövakuutuskeskuksessa ei ole muodostunut vakiintunutta korvauskäytäntöä. Vähäisestä soveltuvuudesta johtuen Ympäristöministeriö teetti vuonna 2011 selvityksen ympäristövahinkovakuutuksen uudistamisesta ja tähän liittyen työryhmän mietintö toissijaisten ympäristövastuujärjestelmien kehittämiseksi julkaistiin syksyllä 2014.

---

⁴⁵ Hollo – Vihervuori 1995, s. 226-227.

⁴⁶ HE 165/1992, s. 23. Kirjallisuudessa on nostettu tämän syy-yhteys siltä osin ongelmalliseksi, että mitkään todennäköisyyslaskennan keinot eivät välttämättä kykene todistamaan minkään ainutkertaisen ja yksittäisen tapahtuman todennäköisyyttä. Ks. Ståhlber – Karhu 2013, s. 153 alaviite 20.

⁴⁷ Ks. Ympäristövahinkovakuutuslaki 1 luku.

⁴⁸ Ympäristövahinkovakuutuslaki 3 luku 13 § ja 15 §.

⁴⁹ Hemmo 2005, s. 255.

Mietinnössä nostettuja kehittämistarpeita huolimatta sääntelyä ei ole ympäristövahinkokuva-
kuutuksen osalta toistaiseksi muutettu.⁵⁰

2.3 Toiminnanharjoittajan vastuu

2.3.1 Toiminnanharjoittajan määritelmä

Ympäristövahinkolain 7 §:n mukaan:

Tämän lain mukainen korvausvelvollisuus on, silloinkin kun vahinkoa ei ole aiheutettu tahallisesti tai huolimattomuudesta, sillä:

1) jonka harjoittamasta toiminnasta ympäristövahinko johtuu;

2) joka on rinnastettavissa 1 kohdassa tarkoitettuun toiminnan harjoittajaan; sekä

3) jolle ympäristövahingon aiheuttanut toiminta on luovutettu, jos luovutuksensaaja toiminnan saadessaan tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää vahingosta tai 1 §:ssä tarkoitettua häiriöstä taikka sellaisen uhasta.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua rinnastamista arvioitaessa on otettava huomioon henkilön määräysvalta, hänen taloudelliset suhteensa toiminnan harjoittajaan ja hänen toiminnasta tavoittelemansa taloudellinen etu.

Ympäristövahinkolain 7 § 1 momentissa mainitaan korvausvelvollisuuden syntyvän sille, ”jonka harjoittamasta toiminnasta ympäristövahinko johtuu”. Säännöksessä ei siis puhuta varsinaisesti toiminnanharjoittajasta, mutta näiden ero näyttäytyy lain esitöiden valossa vain kielelliseltä. Esitöiden mukaan ”toiminnanharjoittaja vastaa toiminnasta johtuvasta ympäristövahingosta mahdollisesta tuottamuksestaan riippumatta.”⁵¹ Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vahingon johtuminen 1 § mukaisesta toiminnasta tai toisaalta toiminnan harjoittamisesta eivät ole eri asioita.⁵² Toiminnanharjoittajan voidaan ymmärtää olevan se taho, joka vastaa YVL 1 §:ssä tarkoitettua toiminnasta alueella. Se voi olla niin yksityisoikeudellinen yhteisö, julkisyhteisö kuin luonnollinen henkilökin. Toimintaa ei siis tarvitse harjoittaa elinkeinona, joten näin ollen myös yksityishenkilö voi joutua YVL:n mukaiseen

⁵⁰ Ks. tarkemmin Työryhmän mietintö: Toissijaisten ympäristövastuujärjestelmien kehittäminen 23/2014.

⁵¹ HE 165/1992 vp s. 26; Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 261.

⁵² Vahingon johtuminen toiminnasta voidaan ymmärtää viittauksena YVL 3 §:ään, jonka mukaisesti syy-yhteys toiminnan ja vahingon välillä yksittäistapauksessa määräytyy. Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 261.

vastuuseen.⁵³ Usein toiminnanharjoittaja on alueen haltija, mutta tämä ei ole aina kuitenkaan välttämätöntä.⁵⁴

Ympäristövahinkolaissa ei ole rajattu vastuullisten toimintojen piiriä, vaan ainoa rajausta sisältää YVL 1:1 §:n mukaiseen aluesidonnaisuuden vaatimukseen (tietyllä alueella harjoitettu toiminta). Näin ollen on mahdollista, että alueeseen sidotun toiminnan katsotaan muodostavan kokonaisuuden, josta päätoiminnanharjoittaja vastaa kokonaisuudessaan, vaikka tämä käyttäisi apunaan itsenäisiä toiminnanharjoittajia.⁵⁵ Ankaran vastuun vallitessa lain sanamuodon mukainen ympäristövahingon johtuminen toiminnasta voi mahdollisesti siis kanavoida toiminnan harjoittajan vastuulle sellaisiakin ympäristövahinkoja, joita hän ei ole itse suoranaisesti aiheuttanut, mutta joilla voidaan katsoa olevan liitännäinen suhde toimintaan. Käytännössä tämä vastuu lähentyy siis isännänvastuunomaista vastuuta toiminnasta eri tavoin osallisten henkilöiden toimintojen seurauksista.⁵⁶

On hyvä huomata, että jos ympäristövahinko on aiheutunut toiminnan harjoittajan palveluksessa olevan työntekijän virheestä tai laiminlyönnistä, itse työntekijään YVL ei sovellu. Työntekijään samoin kuin VahL:n 3:1.3 mukaiseen työntekijään rinnastettavaan itsenäiseen yrittäjään sovelletaan mahdollisen vahingonkorvausvelvollisuuden osalta vahingonkorvauslakia.⁵⁷ Niin kuin edellisessä kappaleessa mainittiin, itsenäisten toiminnanharjoittajien tilanne on taas hyvin toisenlainen. Tähän liittyy vaikeita toiminnanharjoittajan vastuun kohdistamiseen liittyviä rajanvetokysymyksiä, joita käsitellään tarkemmin seuraavassa.

2.3.2 Toiminnanharjoittaja ensisijaisena korvausvelvollisena

Ympäristövahinkolain mukaan ensisijainen vastuu ympäristövahingosta on siis sillä, jonka aiheuttamasta toiminnasta ympäristövahinko johtuu. Ympäristövahinkolain voimassaoloaikana on korkeimmassa oikeudessa ollut kuusi ympäristövahinkoihin liittyvää tapausta, joista neljässä (KKO 1999:124, KKO 2001:61, KKO 2011:62 sekä KKO 2012:29) korkein oikeus on arvioinut sitä, minkä tahon tulisi korvata ympäristövahinko. Tapausten perusteella voinee

---

⁵³ Ekroos – Kumpula – Vihervuori 2013, s. 142.

⁵⁴ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 261.

⁵⁵ Kirjallisuudessa tämän on katsottu olevan YVL:n lähtökohta, sillä lain tarkoituksena on ollut yksinkertaistaa korvausvelvollisen valintaa. Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 270. Korkeimman oikeuden käytäntö tosin osoittaa, että tämä lähtökohta on hyvin altis poikkeuksille, niin kuin sivuilla 15-19 nostetaan esille.

⁵⁶ Hollo – Vihervuori 1995, s. 228.

⁵⁷ HE 165/1992, s. 26.

tulkita melko vahvasti niin, että juurikin korvausvelvollisuuden kohdentaminen on osoittautunut ympäristövahinkolain vaikeimmaksi asiaksi. Ongelman keskiössä on se, että YVL ei tarkasti määrittele korvausvelvollista toiminnanharjoittajaa, niin kuin edellisessä kappaleessa tuli ilmi. Se että vastuu on sillä, jonka aiheuttamasta toiminnasta ympäristövahinko johtuu, johtaa helposti hyvin tulkinnallisiin tilanteisiin tapahtumissa, joissa potentiaalisia vastuutahoja voi olla useita. Tällaiset tilanteet ovat oikeuskäytännössä nousseet erityisesti esiin urakkasopimuksissa.⁵⁸

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2001:61 oli kyseessä toimeksiantajan vastuusta urakoitsijan aiheuttamasta YVL:n mukaisesta ympäristövahingosta. Tapauksessa kaupunki oli tilaajana teettänyt urakoitsijalla kadun päällystämistöitä. Päällystämisen pohjatyöstä oli aiheutunut tärinää, mistä oli taas rakennusten seiniin ilmestynyt halkeamia, jonka johdosta YVL 1 §:n mukaisen ympäristövahingon määritelmän katsottiin olleen kyseessä.⁵⁹ Vahingonkärsijä nosti kanteen kaupunkia vastaan katsoen sen olleen YVL 7 §:n mukainen ensisijainen korvausvelvollinen, sillä päällystämistyö kuului kaupungin lakisääteisiin tehtäviin. Kaupunki kiisti, että se olisi tasoitustyön osalta toiminnan harjoittaja viitaten siihen, ettei sillä ollut toiminnallista yhteyttä tehtyyn työhön, jonka oli urakkasopimuksen perusteella suorittanut itsenäinen urakoitsija. Koska kaupungin lakisääteisiin tehtäviin kuului kadun rakentaminen ja ympäristövahinkoa aiheuttanut toiminta liittyi kiinteästi tähän velvollisuuteen, katsoi korkein oikeus, että kaupunki oli toiminnan harjoittaja ja täten vastuussa vahingon korvaamisesta. Se, että työn oli suorittanut itsenäinen urakoitsija, ei ollut merkitystä.⁶⁰

On kuitenkin huomattava, että lakisääteisestä velvollisuudesta ei voida automaattisesti päätellä, että aina tällaisena velvoitteen olemassaolo johtaa YVL:n mukaiseen vastuuseen. Ratkaisussa KKO 2012:29 seurakunta oli teettänyt itsenäisellä urakoitsijalla hautausmaan laajennustöitä. Työn yhteydessä syntynyt pöly oli aiheuttanut naapurikiinteistölle vahinkoa. Hautaustoimilaki (457/2003) asettaa evankelis-luterilaisen kirkon lakisääteiseksi tehtäväksi hautausmaan ylläpidon. Korkein oikeus arvio kirkon asemaa mahdollisena YVL:n mukai-

---

⁵⁸ Ks. esimerkiksi KKO 1994:124, KKO 2001:61, KKO 2012:29.

⁵⁹ Kyseistä tärinää eli häiriötä korkein oikeus arvioi myös YVL 4.1 §:n mukaista sietämisvelvollisuutta vasten ja katsoi, että vaikka häiriö oli lyhytaikaista ja tilapäistä, sietämistä ei voitu yksin tämän perusteella pitää kohtuullisena. Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan YVL:n soveltamisen edellytyksenä ei ole, että toiminta olisi jatkuvaa tai toistuvaa. Sietämisvelvollisuuden kohtuullisuudessa on myös tärkeää erityisesti huomioida häiriöstä aiheutuneen vahingon laatu. Ks. tarkemmin Kumpula 2001, s. 8-10.

⁶⁰ KKO 2001:61 kohdat 1, 3, 8 ja 9.

sena toiminnanharjoittajana tutkimalla tarkemmin sen lakisääteistä velvollisuutta hautausmaan ylläpitoon. Korkeimman oikeuden enemmistö painotti, että seurakunnan toiminta hautausmaan ylläpitäjänä ei ole ympäristölle vahingollista toimintaa eikä siihen ole lähtökohteisesti perusteltua kytkeä ankaraa vastuuta⁶¹. Häiriö ei ollut sellainen, jonka vaara tyypillisesti voisi liittyä hautausmaan ylläpitämiseen⁶². Enemmistö totesi, että vastuuta arvioitaessa merkitystä ei ole sillä, että hautausmaan ylläpito on hautaustoimilaissa säädetty evankelisluterilaisen kirkon seurakunnan lakimääräiseksi tehtäväksi. Koska urakkasopimuksesta ei voitu päätellä, että urakoitsija olisi ollut epäitsenäinen suhteessa seurakuntaan tai että seurakunnalla olisi ollut urakoitsijaan tai työn toteuttamistapaan erityistä määräysvaltaa, seurakunnan rinnastaminen vahinkoa aiheuttaneen toiminnan harjoittajaan oli perusteeton.⁶³

Vähemmistöön jääneet oikeusneuvokset kiinnittivät huomiota siihen, että seurakunta oli ensinnäkin hakenut maisematyöluvan asemakaavan muuttamista varten ja toisekseen tehnyt myös muut viranomaisilmoitukset ja ollut myös muutoin se taho, joka oli asioinut viranomaisten kanssa. Seurakunta oli myös päättänyt siitä, miten ja minne maamassat lajiteltiin rakennustöiden aikana. Näin ollen vähemmistö katsoi, että seurakunnan oli siten mahdollisesti voinut käyttää määräämisvaltaa hautausmaan laajentamista koskevassa käytännön toiminnassa. Lisäksi vähemmistöön jääneet korostivat, että YVL:n tarkoituksena oli parantaa vahingonkärsijän asemaa siitä, mikä se muun muassa VahL:n perusteella oli ollut. Johtopäätöksenä oli, että koska seurakunnan lakisääteiseen velvollisuuteen kuului kyseessä oleva toiminta, jota pystyi tässä tapauksessa harjoittaa vain seurakunta eikä urakoitsija, hautausmaan laajentajana ja vastuutahona oli seurakunta.⁶⁴

On hyvä huomata, että tapauksessa KKO 2001:61 vahinko oli johtunut päällystämistyöstä aiheutuneesta tärinästä, jonka voidaan katsoa kuuluneen varsin tyypillisenä häiriönä rakentamisvaiheeseen.⁶⁵ Tapauksessa KKO 2012:29 syntynyt vahinko oli taas syntynyt pölyyntymisen seurauksena, jonka enemmistä katsoi olevan epätyypillinen seuraus hautausmaan

---

⁶¹ Tämän kannanoton painoarvoa voidaan pitää jokseenkin epäselvänä, sillä YVL:n soveltamisalaa tuskin voidaan rajata sillä perusteella, että jokin toiminta ei yleisesti ottaen ole ympäristölle vahingollista toimintaa. Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 262.

⁶² Tällainen tyypillinen vaara olisi voinut olla esimerkiksi veden tai maaperän pilaantuminen. Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 262.

⁶³ KKO 2012:29 kohdat 1,5,6 ja 7.

⁶⁴ Ks. KKO 2012:29 eri mieltä olevien oikeusneuvosten kannat.

⁶⁵ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 263.

ylläpidossa. Näin ollen tapausten valossa näyttäisi olevan tärkeä ottaa huomioon urakkatilanteissa se, onko urakan toimeksiantajan lakisääteisen velvollisuuden sisältävän toiminnan aiheuttama ympäristövahinko sellainen, joka olisi tyypillisesti odotettavissa oleva, kun urakan toimeksiantaja täyttää lakisääteistä velvollisuuttaan.

Tapauksessa KKO 1999:124 oli kyseessä myös urakoitsijan ja kuntayhtymän vastuunjaosta urakkatyössä. Tässä urakoitsijan harjoittama hiekkapuhallustyö oli levittänyt ympäristöön pölyä, josta aiheutui vahinkoa henkilölle, jonka autoon oli päässyt pölyä. Auto oli ollut pysäköitynä lähellä hiekkapuhallustöiden suorituspaikkaa. Korkein oikeus hylkäsi kanteen kuntayhtymää vastaan katsoen, ettei se yksin urakkasopimuksen ja hallinnan perusteella ollut YVL:n nojalla korvausvelvollinen rakennusliikkeen toiminnasta aiheutuneesta vahingosta.⁶⁶ Rakennusliike oli yksin vahingonkorvausvelvollinen YVL:n nojalla. Perusteluissa korkein oikeus totesi, että hiekkapuhalluspölyn leviäminen ympäristöön ei mitenkään liittynyt kuntayhtymän harjoittamaan sairaalatoimintaan. Hiekkapuhallustyö oli vain tehty kunnostaessa rakennusta, jossa kuntayhtymä harjoitti sairaalatoimintaa. Korkein oikeus myös huomioi, että kuntayhtymän ja rakennusliikkeen välillä ei ollut muuta kuin tavanomainen urakkasopimus, eikä voitu katsoa että, rakennusliike olisi epäitsenäinen suhteessa kuntayhtymään. Näin ollen kuntayhtymä ei ollut YVL 7 §:n mukainen toiminnan harjoittaja tai sellaiseen rinnastettava.⁶⁷

Yhteenvetona voidaan tapauksista todeta, että jos toimeksiantajalla ei ole lakisääteistä velvollisuutta harjoitettuun toimintaan, näyttää oikeuskäytännön valossa siltä, että toimeksiantajan lukuun suorittanut itsenäinen urakoitsija voi joutua YVL:n nojalla vastuuseen huomattavasti helpommin kuin mitä silloin, jos lakisääteinen velvollisuus on olemassa. Koska tapauksessa KKO 2001:61 vahinkoa aiheuttanut toiminta liittyi kiinteästi kaupungin lakisääteisiin tehtäviin, oli kaupunki YVL:n tarkoittama toiminnan harjoittaja ja näin ollen ankarassa vastuussa vahingon korvaamisesta. Kuitenkin on huomattava, että lakisääteinen velvollisuus ei automaattisesti johda YVL:n mukaiseen vastuuseen, kuten tapauksesta KKO 2012:29 huomattiin. Lakisääteisen toiminnan osalta on arvioitava, onko toiminta ympäristölle vahingollista toimintaa, johon tulisi kytkeä ankara vastuu. Lisäksi lakisääteisen vastuun

---

⁶⁶ Vastaavaan päätyivät myös aiemmat oikeusasteet. Käräjäoikeus painotti, että ympäristövahinkolain mukainen vastuu ei seuraa pelkästään asemasta työn tilaajana. Rakennuksen haltijalla ei ollut tapauksessa mitään toiminnallista suhdetta tai liityntää hiekkapuhallustyyöhön. Vastaavaan perusteluun päätyi myös hovioikeus.

⁶⁷ KKO 1999:124 kohdat 2, 7, 8 ja 9. Ks. tarkemmin tapauksesta Mähönen 2000, s. 239 – 263.

syntymisen arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota siihen, onko vahinko sellainen, jonka syntyminen voisi tyypillisesti liittyä lakisääteiseen velvollisuuteen.

Edellä mainituista korkeimman oikeuden ratkaisuksista voi huomata, että yksittäistapauksissa YVL:n mukaisen toiminnan harjoittajan rajanveto urakkasopimustilanteissa voi olla hyvin-kin nyansoitua ja vaikeaa.⁶⁸ Urakkasopimukset eivät ole kuitenkaan ainoa tapausryhmä, jossa korkein oikeus on ottanut kantaa ympäristövahinkolain mukaiseen vastuutahoon. Tapauksessa KKO 2011:62 yhtiö oli harjoittanut huoltoasematoimintaa, joka oli osa öljy-yhtiön valtakunnallista huoltoasemaketjua (franchising). Pankin ostettu kiinteistön yhtiön konkursipesältä kiinteistön maaperässä oli ilmennyt siihen valuneista polttonesteistä johtunut ympäristövahinko. Asiassa tuli näin ratkaista, oliko korvausvelvollisena pidettävä öljy-yhtiötä vai huoltoaseman pitäjää.⁶⁹

Huoltamoyrittäjän ja öljy-yhtiön välillä oli sopimussuhde, jota oltiin kutsuttu eri aikoina eri nimillä: toimitussopimus tai yhteistoiminta- ja markkinointisopimus. Näiden sopimusten tarkoituksena oli, että huoltamoyrittäjä toimii franchising tyyppisesti itsenäisenä yrittäjänä öljy-yhtiön tavaramerkeille markkinoitujen tuotteiden myyjänä omaan lukuun. Yrittäjä oli sopimusten perusteella muun muassa velvollinen myymään ja käyttämään vain öljy-yhtiön öljytuotteita ja mainonnassa öljy-yhtiön markkinointitunnuksia. Huoltamoyrittäjän toimintatapautta oli siis rajoitettu, mutta hänellä oli siitä huolimatta itsenäisenä yrittäjänä mahdollisuus yrittäjävoittoon ja lisäksi hänellä oli riski oman toimintansa tappiosta. Korkein oikeus piti näitä viimeksi mainittuja seikkoja huoltamoyrittäjän yksinomaista vastuuta puoltavina seikkoina. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että öljy-yhtiön vastuuta puolsivat vielä painavammat perusteet. Huoltamoyrittäjän itsenäisyys erityisesti polttonesteiden jakelutoiminnassa oli jäänyt suppeaksi, sillä öljy-yhtiön asettamat toiminnan ehdot ja rajat olivat olleet ahtaat. Vastuuta arvioitaessa otettiin huomioon myös se, että öljy-yhtiö oli omistanut olennaisen osan toiminnan harjoittamisessa käytetystä laitteistosta. Se oli vastannut myös mittareiden korjauksista ja huolloista, joskin kunnon valvonta oli yrittäjällä. Näin ollen katsottiin, että öljy-yhtiöllä oli ollut mahdollisuus hallita polttonesteiden jakelutoimintaan liittyntä

---

⁶⁸ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 265.

⁶⁹ Toinen huomionarvoinen seikka tapauksessa oli, että maaperän pilaantumista aiheuttavaa toimintaa oli osittain harjoitettu ennen ympäristövahinkolain voimaantuloa (1.6.1995) ja osin lain voimaan tulon jälkeen. Näin ollen tapaukseen soveltui myös VahL ja korkein oikeus arvioi, että ankara vastuu voi soveltua myös.

ympäristövahingon riskiä. Tämän päätelmän summa oli, että öljy-yhtiön katsottiin olleen vastuussa toiminnan harjoittajan ympäristövahingosta.⁷⁰

Tapauksesta KKO 2011:62 on tärkeä huomata, että korkein oikeus päätyi katsomaan öljy-yhtiötä suoraan vastuulliseksi toiminnan harjoittajaksi, ei siis YVL 7.1 §:n 2 kohdan mukaisesti toiminnanharjoittajaan rinnastettavaksi. Ratkaisun perusteluissa korkein oikeus ei avannut ollenkaan rinnastettavuutta. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin katsottu, että vastuun olisi voinut tässä tapauksessa myös rakentaa rinnastamisen avulla.⁷¹ Tähän palataan tarkemmin seuraavassa kappaleessa. Toiminnanharjoittajan määritelmän osalta erityisen tärkeää tapauksesta on joka tapauksessa huomioida huoltamoyrittäjän ja öljy-yhtiön liiketoimien kytkeytyminen. Yhtiöiden liiketoimet ja huoltamon laitteistojen omistus ja huolto olivat siinä määrin toisiinsa kytköksissä, että korkein oikeus katsoi ympäristövahingon aiheuttaneessa toiminnassa olleen olennaisesti kyse myös öljy-yhtiön liiketoiminnasta.⁷²

Yhteenvetona edellä mainituista korkeimman oikeuden tapauksista voidaan johtaa tiettyjä tekijöitä, joiden olemassaolo voi johtaa siihen, että sopimussuhteessa oleva toimeksiantaja tai muu taho katsotaan YVL 7.1.§:n 1 kohdan mukaiseksi toiminnan harjoittajaksi. Näitä tekijöitä ovat: 1) toiminnan harjoittaminen perustuu laissa säädettyyn velvollisuuteen (KKO 2001:61); 2) laissa säädetyn toiminnan harjoittamisen johdosta syntyneen ympäristövahingon voidaan katsoa olevan tyypillinen toiminnassa sattuva (KKO 2012:29); 3) itse ympäristövahingon aiheuttaneen ja sopimuskumppanin liiketoiminnassa on olennaisilta osin kyse samasta liiketoiminnasta, eikä toiminta liity sopimuskumppanin harjoittamaan toimintaan puhtaasti kiinteistön omistuksen tai toimeksiantosuhteen kautta (KKO 1999:124 ja KKO 2011:62).⁷³

2.3.3 Toiminnanharjoittajaan rinnastettava

Ympäristövahinkolain 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan vahingonkorvausvelvollisuus on varsinaisen toiminnanharjoittajan lisäksi myös sillä, joka on rinnastettavissa toiminnanharjoittajaan. Pykälän 2 momentin mukaan rinnastamisessa on otettava huomioon henkilön

---

⁷⁰ KKO 2011:62 kohdat 12-20.

⁷¹ Sandvik 2011, s. 852-857; Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 267.

⁷² KKO 2011:62 kohdat 18, 19 ja 20.

⁷³ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 268.

määräysvalta, hänen taloudelliset suhteensa toiminnanharjoittajaan ja hänen toimintansa tavoitteleva taloudellinen etu.

Hallituksen esityksessä säännöstä perustellaan niin, että käytännössä voi olla tilanteita, joissa vahinkoa aiheuttavaa toimintaa harjoitetaan toisen lukuun siten, että tuo toinen on tosiasiallisesti, vaikkakaan ei muodollisesti, lain piiriin kuuluva toiminnanharjoittaja. Esimerkkinä mainitaan jätteiden tuottajana välikätenä toimiva yritys, joka hävittää jätteet toisen lukuun.⁷⁴ Kyseistä lausetta on monin paikoin oikeuskirjallisuudessa tulkittu ilmentävän tyyppillistä bulvaanitulannetta⁷⁵. Toisena esimerkkinä hallituksen esityksessä mainitaan tapaus, jossa oikeushenkilönä erillinen, mutta todellisuudessa epäitsenäinen yhteisö, esimerkiksi tytäryhtiö, muulla tavoin tosiasiallisesti toimii toisen lukuun. Näiden lisäksi perusteluissa mainitaan lopuksi, että toiminnan rahoittajalle ei yksin rahoitussuhteen ja siitä johtuvan tavanomaisen valvonnan perusteella synny korvausvastuuta.⁷⁶

Hallituksen esitys ei avaa juurikaan mainittuja esimerkkejä enempää rinnastamisen arviointia. Tutkielman keskiössä oleva kysymys emoyhtiön vastuusta tytäryhtiön YVL:n mukaisista ympäristövahingoista jää näin ollen pelkästään lain perusteluiden osalta hyvin suppeaksi. Myöskään oikeuskäytännössä rinnastamista ei ole juurikaan sovellettu.⁷⁷ Edellä mainituissa korkeimman oikeuden tapauksissa KKO 1999:124 ja KKO 2012:29 katsottiin molemmissa, että normaali urakkasopimus ei anna toimeksiantajalle niin paljon määräysvaltaa, että tätä voitaisiin pitää toiminnanharjoittajaan rinnastettavana. Tapauksessa KKO 2011:62 puolestaan toimeksiantajaa pidettiin suoraan YVL 7.1 §:n 1 kohdan mukaisena toiminnanharjoittajana määräysvallan perusteella, vaikka myös toimeksisaajan katsottiin olevan vastuuvelvollinen. Korkein oikeus ei mainitussa tapauksessa avannut enempää, miksi se ei katsonut varsinaisen rinnastamisen soveltuvan tapaukseen, vaikka sen edellytykset näyttivät olevan hyvinkin mahdolliset. Oikeuskirjallisuudessa esimerkiksi Sandvik⁷⁸ ja Hollo⁷⁹ ovat molemmat katsoleet, että olisi ollut luontevampaa pitää toimeksiantajaa rinnastettavana toiminnanharjoittajana. Hollo on katsonut, että YVL 7.1 §:n 1 kohdan soveltuminen edellyttää, että

---

⁷⁴ HE 165/1992, s. 26.

⁷⁵ Hollo – Vihervuori 1995, s. 239;

⁷⁶ HE 165/1992, s. 26–27.

⁷⁷ Rinnastamista sovellettiin hovioikeuden ratkaisussa THO 15.12.2013 nro 384, jossa vastuu maalämpökäivon asentamisen virheestä johtuvasta vahingosta pidettiin asennuksen tehneen urakoitsijan lisäksi rakennuttajia. Oikeuskäytännöstä ei kuitenkaan löydy tapausta, jossa rinnastamista olisi sovellettu konsernisuhteessa ja urakkasopimuksissakin sen soveltaminen näyttää olevan hyvin harvinaista.

⁷⁸ JFT 6/2011, s. 853–855.

⁷⁹ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 284. Ks. vastaavasti myös Kava 2015, s. 14.

taustayhteisö (esimerkiksi emoyhtiö) on ollut osallisena sillä tavoin ympäristövahinkoa aiheuttaneessa toiminnassa, että taustayhteisö katsotaan toiminnanharjoittajaksi. Yhtiöoikeudellinen erillisyys ja itsenäisyys estää kuitenkin yleisesti katsomasta emoyhtiötä aina suoraan YVL 7.1 §:n 1 kohdan mukaiseksi toiminnanharjoittajaksi. Sen sijaan voiko emoyhtiö olla suoraan YVL 7.1 §:n 2 kohdan mukaisesti rinnastettava toiminnan harjoittajaan? Rinnastamisessa huomioonotettavat seikat (määräysvalta, taloudellisen edun tavoittelut ja taloudelliset suhteet) ovat usein keskeisenä osana emo- ja tytäryhtiön välistä konsernisuhdetta. Hollon mukaan rinnastusta voidaan tuskin tulkita soveltuvan niin, että emoyhtiön asema suhteessa tytäryhtiöön voisi sellaisenaan johtaa rinnastamiseen tytäryhtiön aiheuttamasta ympäristövahingosta, vaikkakin konsernisuhteeseen liittyy juurikin lain mukaan huomioon otettavaa määräysvaltaa, taloudellisia suhteista ja toiminnasta tavoiteltavaa taloudellista etua. Yhtiöoikeudellinen erillisyys estänee hänen mukaansa tämän laisen suoran soveltamisen pelkän konsernisuhteen perusteella. Rinnastettavuus on suoritettava näin ollen *in casu* lähtien mainituista kriteereistä.⁸⁰

Yhtenä tulkinta-apuna rinnastamisen arvioimisessa on oikeuskirjallisuudessa mainittu yhtiöoikeudellinen samastaminen.⁸¹ Samastamisen taustalla on yleensä jokin opportunistia henkivä kielletyksi tai sopimattomaksi mielletty teko, joka mielletään ikään kuin rangaistukseksi moitittavasta käyttäytymisestä.⁸² Ympäristövahinkolain esitöissä annetut esimerkit voivat antaa kuvan, että rinnastamiseen liittyy juurikin hyvin saman tyyppinen moitittavuuselementti. Tähän viittaa osaltaan myös osakeyhtiölakitoimikunnan mietintö, jossa on todettu, että samastamisesta on syytä säätää erityislaeissa, kuten ympäristövahinkolaissa.⁸³ Kuitenkaan lain perusteluissa ei suoraan sanota, että rinnastamiseen tulisi aina liittyä moitittavaa toimintaa. Esitöiden maininta siitä, että todellisuudessa epäitsenäinen yhteisö, esimerkiksi tytäryhtiö, muulla tavoin tosiasiallisesti toimii toisen lukuun, jättä avoimeksi tulkinnan sille, kuinka tällainen tytäryhtiön tosiasiallisesti toisen lukuun toimiminen suhteutuu moitittavaan menettelyyn. Eikö konsernisuhteessa tytäryhtiön tarkoituksena ole juurikin ainakin osittain toimia emoyhtiön - toisin sanoen määräävän osakkeenomistajan - lukuun, kun yhtiön toiminnan tarkoituksena on kuitenkin tuottaa voittoa osakkeenomistajalle (OYL 1:4)? Voiko toiminta olla tällöin moitittavaa YVL:n kannalta?

---

⁸⁰ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 287.

⁸¹ Hemmo 2005, s. 253; Sandvik 2011, s. 854; Kava 2015, s. 15; Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 287-288.

⁸² Mähönen – Villa 2006, s. 138-143.

⁸³ KM 1992:32, s. 375.

Toisekseen rinnastamisen ja samastamisen vertailussa on myös hyvä huomata, että toisin kuin samastaminen, rinnastaminen on mainittu nimenomaisesti laissa, kun taas samastaminen on puhtaasti oikeuskäytännön ja kirjallisuuden varassa. Näin ollen lähtökohtaisesti kynnys rinnastamisella ei tulisi olla yhtä korkea kuin samaistamisessa.⁸⁴

On kuitenkin huomattava, että viimeaikainen oikeuskäytäntö (KKO 2015:17 ja KKO 2017:94 sekä KKO 2018:20) on asettanut samastamisen edellytykset uuteen valoon. Tietävästi tätä kirjoittaessa oikeuskirjallisuudessa ei ole juurikaan arvioitu uutta samastuskäytäntöä suhteessa ympäristövahinkolain mukaiseen rinnastamiseen. Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on hyvin vähän analysoitu yleistä yhtiöoikeudellista konsernisuhdetta ympäristövahinkolain mukaiseen rinnastamiseen. Näitä aiheita tullaan syvemmin käsittelemään seuraavissa luvuissa.

Ympäristövahinkolain hallituksen esityksessä todetaan, että toiminnan rahoittajalle ei yksin rahoitussuhteen ja siitä johtuvan tavanomaisen valvonnan perustella synny korvausvastuuta.⁸⁵ Käytännön elämässä rahoittaja kuitenkin voi osallistua rahoitussopimuksissa yleisesti käytettyjen kovenanttiehtojen perusteella rahoitettavan yhtiön toimintaan. Toisin sanoen rahoittaja pystyy rahoitussopimuksen ehdoilla asettamaan itselleen tosiasiallista määräysvaltaa yhtiöissä, joka lähentyy osakkeenomistajan asemaa. Kuinka rinnastusta tulisi tällöin arvioida rahoittajan näkökulmasta? Aihetta tarkastellaan lähemmin luvussa 4.

Ympäristövahinkolain 7 §:stä on hyvä erikseen huomioida, että lain mukainen vahingonkorvausvastuu on rinnastuneisuudesta johtuen solidaarista toiminnanharjoittajan ja toiminnanharjoittajan rinnastettavan välillä. Näin ollen 7 §:n mukaiset vastuuvolliset ovat siis vastuussa määrätyn toiminnan sisällä yhteisvastuullisesti vahingonkorvauslain 6 luvun 2 §:n tavoin ympäristövahingosta, toisin sanoen he vastaavat molemmat samasta toiminnasta. Tätä vastuuasettelmaa ei tule sekoittaa YVL 8 §:n mukaiseen eri toimintojen harjoittajien väliseen yhteisvastuuseen, joissa toiminnan harjoittajilla on eri toiminnat.⁸⁶ Käytännössä YVL 7 § ja 8 § välisten tilanteiden erottaminen voi olla kuitenkin hyvinkin vaikeaa, sillä

---

⁸⁴ Kava 2015, s. 15; Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 287-288.

⁸⁵ HE 165/1992, s. 26–27.

⁸⁶ Ympäristövahinkolain 8 §:n mukaisen yhteisvastuu säännön mukaan korvausvastuu on jaettava korvausvollisten kesken kohtuuden mukaan ottaen huomioon vastuun perusteet ja muut olosuhteet. Merkittävä yhteisvastuuta rajoittava säännös on 8 §:n 3 momentti, jonka mukaan korvausta ei saa asianomaisen osuuden ylittävältä osin tuomita sen maksettavaksi, jonka osuus vahingon syntymiseen on ilmeisen vähäinen. Kyseiset säännökset merkitsevät siis huomattavaa poikkeusta siihen täysin solidaariseen vastuuseen, jota sovelletaan toiminnanharjoittajan ja rinnastettavan välillä.

samalla alueella voi olla useita toisiinsa yhteydessä olevia toimintoja, joiden vaikutusta ei voida selvästi erottaa.⁸⁷Tämä näkökulma jätetään tässä tutkielmassa kuitenkin vain maininnan varaan. On kuitenkin hyvä huomata, että vaikka ympäristövahinkolaki mahdollistaa korvausvastuun asettamisen useammalle kuin yhdelle taholle, näyttää oikeuskäytännössä kuitenkin muodostuneen jostain syystä käytännöksi asettaa vastuuseen vain yksi korvausvelvollinen.⁸⁸

Kuten edellisessä luvussa todettiin, samastaminen on nostanut merkittävästi oikeuslähdearvoaan viime aikaisten korkeimman oikeuden tapausten myötä. Samastaminen merkitsee kuitenkin merkittävä poikkeusta osakeyhtiölain ehkä keskeisimpään perusteeseen: osakkeenomistajan rajoitettuun vastuuseen. Millä perustein ja kuinka samastamista voidaan siten soveltaa lainkäytössä ja kuinka merkittävänä osakkeenomistajan rajoitettua vastuuta voidaan enää pitää? Aihetta tarkastellaan seuraavassa luvussa.

---

⁸⁷ Hollo – Utter – Vihervuori 2018, s. 294.

⁸⁸ Tuomainen 2006, s. 246.

3 Rinnastamisen yhtiöoikeudellinen arviointi

3.1 Osakkeenomistajan rajoitettu vastuu

Keskeisinä osakeyhtiön tunnusmerkkeinä voidaan pitää oikeushenkilöllisyyttä, osakkeenomistajien rajoitettua yhtiöoikeudellista vastuuta, osakkeiden vapaata luovutettavuutta ja siihen liittyvää omistukseen perustuvaa oikeutta hallita yhtiötä, sekä johdon ja omistuksen yhtiöoikeudellista erillisyyttä.⁸⁹ Juuri osakeyhtiön oikeushenkilöllisyyden muodostuminen ja rajoitetun vastuun syntyminen ovat olleet keskeisiä elementtejä osakeyhtiön historiallisessa kehityksessä.⁹⁰ Yhtiön omaisuuden erillisyys ja rajoitettu vastuu syntyivät tarpeesta saada tehokkaita instrumentteja pääoman keräämiseen sekä riskien tasaamiseen.⁹¹ Osakkeenomistajan rajoitettu vastuu ei toimi pelkästään eräänä osakeyhtiön keskeisenä periaatteena, vaan myös välttämättömänä julkisen vallan interventiona osakeyhtiön sidosryhmien välisiin sopimussuhteisiin. Ilman rajoitettua vastuuta ja oikeushenkilöllisyyttä koskevaa sääntelyä osakeyhtiötä olisi mahdotonta toteuttaa.⁹² Useat oikeustieteilijät pitävätkin rajoitettua vastuuta osakeyhtiön keskeisimpänä tunnusmerkkinä.⁹³

Osakeyhtiölain 1 luvun 2 §:n mukaan:

Osakeyhtiö on osakkeenomistajistaan erillinen oikeushenkilö, joka syntyy rekisteröimisellä.

Osakkeenomistajat eivät vastaa henkilökohtaisesti yhtiön velvoitteista. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä osakkeenomistajan velvollisuudesta suorittaa erityisiä maksuja yhtiölle.

Toisen momentin mukaisesti oman pääoman ehdoin sijoittaneet toimijat (osakkeenomistajat) eivät vastaa henkilökohtaisesti yhtiön velvoitteista, eli heidän riskinsä kohdistuu vain sijoittamansa pääoman menettämisestä. Monesti osakas – ainakin pienosakas – ei voi itseenäisesti juurikaan vaikuttaa yhtiön toimintaan. Mikäli hänellä olisi rajoittamaton riski yhtiön

---

⁸⁹ Armour – Hansmann – Kraakman 2009, s. 5-16; Kaisanlahti 1996, s. 192.

⁹⁰ Hansmann – Kraakman – Squire 2006, s. 1335. Osakeyhtiöiden syntyhistoria nähdään ajoittuvan 1600-luvulle suurten kauppakomppanioiden syntymisen ajalle. Laivojen rakentaminen ja miehistön palkkaus vaati hyvinkin suuria pääomia, mutta kauppakomppanioiden toiminta oli hyvin riskialtista ja suuret tappiot eivät olleet houkuttelevia sijoittajille. Näin ollen sijoittajille hyväksyttiin osakkeenomistajien rajoitettu vastuu, jotta he eivät vastaisia henkilökohtaisesti mahdollisesti hyvinkin suurista tappioista. Ks. tarkemmin Rapakko 1987, s. 187-195.

⁹¹ Vahtera 2011, s.78.

⁹² Mähönen – Villa 2015, s. 289.

⁹³ Ks. Easterbrook – Fischel 1991, s. 40: ”Limited liability is a distinguishing feature of corporate law – perhaps the distinguishing feature”. Vastaavasti esimerkiksi Kyläkallio 1987, s. 27.

velvoitteista, voitaisiin tämän katsoa olevan aivan liian suuri verrattuna osakesijoituksen tuottoon.⁹⁴ Rajoitettu vastuu ilmentää myös osakkeenomistajan sekä yhtiön vastuiden ja varallisuuspiirin erillisyyttä.⁹⁵ Osakeyhtiön erillinen oikeushenkilöllisyys erottaa yhtiön ja osakkeenomistajien omaisuuden toinen toisistaan, jonka perusteella osakkeenomistaja on myös riippumaton toisista osakkeenomistajista ja heidän taloudellisesta asemastaan.⁹⁶ Toisin sanoen, mikäli osakkeenomistajien vastuu olisi rajaton, tulisi heidän valvoa toistensa asemaa varmistukseen siitä, että kukin kykenisi kantamaan oman vastuunsa mahdollisen vastuu toteutuessa.⁹⁷

Rajoitettu vastuu mahdollistaa modernille yritykselle tunnusomaisen omistuksen, rahoituksen ja johtamisen eriytymisen. Koska osakkeenomistajat eivät vastaa yhtiön sitoumuksista, he voivat sijoittaa pääomansa rajatulla riskillä, sillä he voivat luottaa siihen, etteivät he joudu kantamaan suurempaa riskiä yhtiön liiketoiminnasta kuin mahdollisuutta menettää sijoittamansa pääoma.⁹⁸ Tämä myös osaltaan vähentää osakkeenomistajan tarvetta valvoa yrityksen johtoa, sillä ilman rajoitetun vastuun tuottamaa tietoa maksimiriskin määrästä osakkeenomistaja ei uskaltaisi jättää sijoittamaansa yrityksen johtamista vieraalle henkilölle (ammat-tijohdolle).⁹⁹

Yleisesti voidaan katsoa, että rajoitetulla vastuulla siirretään osakkeenomistajien riskiä yhtiön sopimuskumppaneille (velkojille), jotka ovat parempia kantamaan riskiä.¹⁰⁰ Tosin myös velkojan vastuu rajoittuu velaksi annetun pääoman määrään, missä mielessä omistajan ja velkojan riskit ovat hyvin saman sisältöiset. Merkittävä erottava tekijä heillä on kuitenkin se, että vaateiden maksunsaantijärjestyksessä velkoja saa lähtökohdin täyden suorituksen ennen kuin osakkeenomistaja saa jako-osia.¹⁰¹ Yhtiön velkojat eivät voi kuitenkaan esittää

---

⁹⁴ Ks. Kaisanlahti 1996, s. 193, joka viittaa useaan talous- ja oikeustieteelliseen kirjallisuuteen, kuten Hicks 1969, s.80; Forbes 1986, s.174; Gillman – Eade 1995, s.22 sekä Skogh – Lane 1993, s. 107.

⁹⁵ Villa 2002, s. 31.

⁹⁶ Hansmann – Kraakman – Squire 2006, s. 1344-1350.

⁹⁷ Kaisanlahti 1996, s. 198.

⁹⁸ On kuitenkin hyvä huomata, että käytännössä etenkin pienten ja keskisuurten yhtiöiden osakkeenomistajat vastaavat usein yhtiön sitoumuksista muilla perusteilla, kuten osakassopimusperustein tai yhtiön vastuista antamien panttien perusteella. Ks. Mähönen – Säiläkivi – Villa 2006, s. 26.

⁹⁹ Mähönen – Villa 2006, s. 285.

¹⁰⁰ Vahtera 2011, s. 138.

¹⁰¹ Mähönen – Villa 2006, s. 285.

yhtiön velvoitteisiin perustuvaa vaatimusta osakkeenomistajalle, elleivät osakkeenomistajat ja velkojat toisin sovi tai laista toisin johdu.¹⁰²

Lopuksi voidaan vielä katsoa, että rajoitettu vastuu vaikuttaa myös merkittävästi osakeyhtiön päätöksentekojärjestelmään. Mikäli vastuu olisi rajoittamatonta, olisi todennäköistä, että päätökset tulisi tehdä yksimielisesti enemmistöpäätöksen sijaan. Enemmistöpäätös pois sulkee yksittäisen osakkeenomistajan mahdollisuuden estää yhtiön kannalta tarpeellisten päätösten tekemisen ja mahdollistaa tehokkaan päätöksenteon, sillä yleensä päätösvalta on niillä, jotka ovat yhtiöön eniten sijoittaneet ja joilla on siten eniten hävittävää.¹⁰³

3.2 Poikkeukset rajoitetusta vastuusta – samastus

3.2.1 Samastusopin kehittyminen

Osakeyhtiön on itsenäinen, osakkaistaan erillinen oikeussubjekti (OYL 1:2.1). Oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on kuitenkin esitetty, että tietyissä tilanteissa yhtiöoikeudellinen erillisyys ja rajoitettu vastuu voi syrjäytyä ilman nimenomaista säännöstä. Osakkeenomistajan asettamiseksi henkilökohtaiseen velvoitteeseen yhtiön velvoitteista kutsutaan (suoraksi¹⁰⁴) samastukseksi.¹⁰⁵ Vastuun samastus tarkoittaa sellaista poikkeuksellista tilannetta, jossa osakkeenomistaja – kuten konserniyhtiön emoyhtiö – katsotaan vastuulliseksi yhtiön velvoitteista rajoitettua vastuuta koskevasta säännöksestä huolimatta.¹⁰⁶ Samastamisen edellytyksistä on kirjoitettu oikeuskirjallisuudessa melko laajasti, mutta sen keskeisinä perusteina on mainittu oikeuden väärinkäytön kielto ja tosiasiallisen määräysvallan käyttäminen.¹⁰⁷

---

¹⁰² Savela 2015, s. 402.

¹⁰³ Villa 2002, s. 18. On tosin huomattava, että osake ja ääni –periaate ei ole poikkeukseton, sillä osakeyhtiölaki (OYL 3:1) sallii myös moniääniosakkeet, mikäli tästä on säädetty yhtiöjärjestyksessä.

¹⁰⁴ Oikeustieteessä tunnetaan myös termi ”epäsuora vastuun samastus”, joka tarkoittaa konsernisuhteessa olevan emo- tai tytäryhtiön velkojastatuksen riistämistä, eli toisin sanoen velkojan saatavan toteuttamisen joko huonommalla etusijalla tai ei ollenkaan. Selvyyden vuoksi tässä tutkielmassa ”samastus” viittaa juurikin suoraan samastamiseen eli osakkeenomistajan asettamista vastuuseen murtaen osakeyhtiöoikeudellisen erillisyysperiaatteen. Ks. tarkemmin epäsuora vastuun samastus esim. Tammi-Salminen 2001, s. 291-292; Huttunen 2007, s. 127-142.

¹⁰⁵ Huttunen 1963, s. 152; Kaisanlahti 1996, s. 233. Samastuksesta on käytetty myös nimitystä ”vastuun läpimurto” (esim. Kairinen 1995, s. 103.), mutta nykyisin termi samastus näyttää saaneen vakiintuneen merkityksen suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa.

¹⁰⁶ Mähönen – Villa 2006, s. 138.

¹⁰⁷ Huhtamäki 1999, s. 147; Tammi – Salminen 2001, s. 292; Mähönen – Villa 2015, s. 320.

Samastuksesta ei ole säädetty lainsäädännössä, vaan se on kehittynyt oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden kautta.¹⁰⁸ Osakeyhtiöoikeudellisesti on siis hyvä hahmottaa, että esimerkiksi OYL 22 luvun 2 §:n mukaiset osakkeenomistajan vahingonkorvaussääntelyä koskevat kysymykset eivät liity samaistukseen, sillä vahingonkorvauksessa on kysymys osakkeenomistajan aiheuttaman vahingon korvaamisesta, eikä yleisen vastuun synnyttämisestä yhtiön velvoitteista, kuten yhtiön toiminnasta aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta.¹⁰⁹

On huomattava, että osakkeenomistajaa ei voida saattaa rajoittamattomaan vastuuseen yhtiön velvoitteista edes yhtiökokouksen päätöksellä tai yhtiöjärjestykseen otettavalla määräyksellä.¹¹⁰ Näin ollen osakeyhtiön itsenäisyyden ja rajoitetun vastuun vahvasta pääsäännöstä johtuen samastukseen on oikeuskirjallisuudessa suhtauduttu perinteisesti melko pidättyvästi, tai jopa kokonaan kyseenalaistettu sen olemassaoloa.¹¹¹ Samastusopin ytimessä oli vuoden 1978 osakeyhtiölain (VOYL) aikana kaksi pääryhmää, joiden nojalla samastuksen voitiin katsoa soveltuvan: oman pääoman riittämättömyys tai epäitsenäinen hallinto (objektiiviset seikat) sekä moitittava menettely tai yhtiömuodon väärinkäyttö (subjektiiviset seikat).¹¹² Samastaminen erotettiin myös suoraan ja epäsuoraan, jossa suoralla samastamisella tarkoitetaan, että yhtiön velkoja voi vaatia suoritusta suoraan osakkeenomistajalta, kun taas epäsuorassa samastamisessa osakkeenomistaja ei voi toimia yhtiön velkojana.¹¹³ Epäsuora samastaminen on hyväksytty jo ratkaisuisissa KKO 1929 II 638, 639 ja 640. Perinteisesti samastaminen ymmärretään juuri suoralla vastuun samastamisella, joten epäsuora samastaminen jää tutkielmassa vain lähinnä maininnan varaan.

Samastamisen edellytyksistä ei voinut VOYL:n aikana oikeuskirjallisuudessa yksimielisyyttä. Eva Tammi-Salmisen mukaan samastamisen ytimessä voidaan katsoa olevan osakkeenomistajan määräysvalta ja tämän määräysvallan moitittava ja epälojaali käytös yhtiön

---

¹⁰⁸ Tietävästi ensimmäinen suomalainen samastusta käsitellyt tutkija on Allan Huttunen, joka nosti aiheen esille väitöskirjassaan, joka käsitteli yhdenmiehen osakeyhtiötä. Huttunen tosin rajasi samastuksen koskemaan vain yhden osakkaan täysin omistamaa osakeyhtiötä. Huttunen 1963, s. 152.

¹⁰⁹ Mähönen – Villa 2015, s. 298. Ks. tarkemmin osakkeenomistajan vahingonkorvauksesta osakeyhtiössä esim. Savela 2015, s. 201-216.

¹¹⁰ Mähönen – Villa 2015, s. 298.

¹¹¹ Mäntysaari 2002, s. 50.

¹¹² Huhtamäki 1999, s. 146. Osakkeenomistajan moitittavasta menettelystä esim. Toivainen 1995, s. 279-280. Oikeuspoliittisesti samastamista on perusteltu sekä moraalisilla, että taloudellisilla näkökohdilla. Moraalisena näkökohtana on pidetty yhtiön muodon käyttöä vain omien intressien edistämiseen toisten intressien kustannuksella ja taloudellisena perusteena on pidetty sitä, että yhtiömotoa ei ole käytetty vaihdannan edistämiseen. Ks. Tammi – Salminen 2001, s. 291.

¹¹³ Huhtamäki 1999, s. 143-144.

ulkopuolisiin nähden.¹¹⁴ Lievempää kantaa on esittänyt Pauli Koski, jonka mukaan jo pelkäänsä emoyhtiön asemaa itsessään voidaan pitää perusteena samastuksella.¹¹⁵ Tätä varsin jyrkkää näkemystä ei tosin ole kannatettu muualla kirjallisuudessa. Ensimmäinen suomalainen laajasti samastusta tutkinut Allan Huttunen on katsonut, että samastukselle ei voida asettaa mitään absoluuttista edellytystä, vaan hänen mukaansa samastus on ratkaistava tapauskohtaisen kokonaisharkinnan perusteella, jossa vastakkain on yhtiön erillisyyys ja jokin muu normi, joka vaatii erillisyyden syrjäytymistä. Sitä ei tulisi hänen mukaansa johtaa pelkäänsä moitittavasta menettelystä eli osakeyhtiön väärinkäyttämisestä tai hyvän tavan vastaisuudesta, sillä nämä ovat hänen mukaansa periaatteina liian yleisiä.¹¹⁶

Raimo Immosen mukaan Kosken esittämä yleinen emoyhtiön samastamismahdollisuus poikkeaa liikaa velkavastuun erillisyyden periaatteesta, mutta katsoo, että emoyhtiön vastuu voitaisiin hyväksyä tytäryhtiön tekemien sopimusperusteisten velkojen osalta. Perusteluissaan Immonen katsoo, että konserni on osakeyhtiölain mukaan taloudellinen yhteinäinen kokonaisuus, jona se näyttäytyy usein myös ulospäin ja lisäksi konsernissa noudatetaan yhtenäistä liiketoimintasuunnitelmaa muun muassa varojen siirtämisessä konserniyhtiöstä toiseen.¹¹⁷

VOYL:n aikana samastusta ei siis tunnustettu oikeuskirjallisuudessa täysin yksimielisesti. Osakeyhtiölakitoimikunta käsitteli vuoden 1992 mietinnössään samastamisen mahdollisuutta ja totesi sen olevan mahdollinen ilman nimenomaista lain säännöstä niin Suomessa kuin muissa Euroopan Yhteisöjen jäsenmaissa. Eri maiden tuomioistuimet ovat toimikunnan mukaan perustaneet ratkaisunsa tapauskohtaiseen harkintaan, jossa yhtiön ja osakkeenomistajan todellisiin olosuhteisiin puuttuminen on katsottu olevan tärkeämpää yksittäistapauksessa, kuin yhtiöoikeudellinen osakkeenomistajan erillisyyden periaate. Nämä ratkaisut ovat koskeneet konsernisuhteissa olevia yhtiöitä tai harvainyhtiöitä. Koska muissa EY:n jäsenmaissa ja Pohjoismaissa ei ollut yhteisölainsäädännössä samastusta koskevaa sääntelyä, katsoi Osakeyhtiölakitoimikunta, että Suomen osakeyhtiöoikeuteen ei ollut tarvetta ottaa vastuun samastamista koskevaa sääntelyä.¹¹⁸

---

¹¹⁴ Tammi – Salminen 2001, s. 212.

¹¹⁵ Koski 1977, s. 329.

¹¹⁶ Huttunen 1963, s. 199.

¹¹⁷ Immonen 1994, s. 46.

¹¹⁸ KM 1992:32, s. 362-376.

Ensimmäiset merkittävät samastusta osittain käsittelevät korkeimman oikeuden ratkaisut ovat KKO 1996:2 ja KKO 1997:17, joista erityisesti jälkimmäinen on mielenkiintoinen siihen sisältyvän yhtiön määräysvalta analyysin osalta. Tapauksessa emoyhtiö oli valvonut tytäryhtiönsä konkurssissa saatavaansa tytäryhtiön omaisuuteen vahvistetun yritysikiinnityksen nojalla. Tämä etuoikeus oli riitautettu sillä perusteella, että emoyhtiöllä oli 63,4 prosentin äänivalta tytäryhtiössä ja että velkakirjat, joiden maksamisen vakuudeksi yritysikiinnitys oli vahvistettu, olivat siten omistajan hallussa. Korkein oikeus katsoi, että emoyhtiö ei pelkästään sanotun määräysvaltansa nojalla katsottu omistavan tytäryhtiön kiinnitettyä omaisuutta, ja näin ollen panttivelkakirjojen osoittamat saatavat vahvistettiin maksettavaksi yritysikiinnityksen kohteena olleesta omaisuudesta. Perusteluissaan korkein oikeus katsoi, että osakeyhtiöt ovat itsenäisiä oikeushenkilöitä, joilla on oma osakkeittensa varallisuudesta erillinen omaisuutensa. Tästä periaatteesta ei ole säädetty konsernisuhteessa olevien osakeyhtiöiden osalta poikkeusta, joten emoyhtiön määräysvalta tytäryhtiössään ei siten oikeuta pitämään emoyhtiötä tytäryhtiön omaisuuden omistajana.¹¹⁹

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tapaus jättää avoimeksi sen, etteikö emoyhtiö voisi koskaan olla vastuussa tytäryhtiön velvoitteista. Koska korkein oikeus toteaa, että emoyhtiö ei ”pelkästään sanotun määräysvaltansa nojalla katsottu omistavan tytäryhtiön kiinnitettyä omaisuutta”, voisi tästä päätellä, että tietyissä tilanteissa samastus voitaisiin hyväksyä. Perusteluissaan korkein oikeus totesi määräysvallan puuttuvan olosuhteissa, joissa

- a) tytäryhtiössä oli emoyhtiön lisäksi muitakin osakkeenomistajia, joiden yhteinen äänivalta tytäryhtiössä oli 36,6 prosenttia;
- b) asiassa ei ollut esitetty selvitystä siitä, että emoyhtiö olisi harjoittanut liiketoimintaansa tytäryhtiön muodossa;
- c) asiassa ei ollut esitetty selvitystä siitä, että tapauksessa olisi tarkoitettu loukata emoyhtiön hyväksi muiden tytäryhtiön velkojien oikeuksia ja;
- d) on näytetty, että järjestelyn tarkoituksena on ollut ainakin muiden syiden ohella loukata tytäryhtiön velkojien oikeuksia.

Näin ollen mikäli edellä mainitut olosuhteet täyttyisivät, voitaisiin samastus mahdollisesti hyväksyä.¹²⁰ On kuitenkin epävarmaa, voiko vaatimus velkojien tarkoituksellisesta loukkauksesta olla ehdoton edellytys vastuun samaistamiselle, sillä epäsuorassa vastuun samaistuksessa tällaista edellytystä ei ole asetettu.¹²¹ Epäsuoran vastuun samastuksen edellytyksenä

---

¹¹⁹ KKO 1997:17 perustelujen kohdat 1-5.

¹²⁰ Mähönen – Villa 2015, s. 302.

¹²¹ Mähönen – Villa 2006, s. 140-141; Tammi – Salminen 2001, s. 291.

on vanhastaan (KKO 1929 II 639 ja 640) ollut konsernisuhteessa se, että tytäryhtiö on emoyhtiön tosiasiallisesti omistama ja emoyhtiön taloudellisia tarkoituksia varten perustettu ”haaraliike”. Mainitussa ratkaisussa samastamisesta seurasi, että emoyhtiöllä ei voinut olla todellista saamista tytäryhtiöltä ja täten emoyhtiöltä otettiin pois sen velkojastatus tytäryhtiönsä konkurssissa. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että mainitusta tapauksesta voidaan johtaa, että tytäryhtiöllä ei voisi olla vastaavassa tilanteessa emoyhtiöstä erillisiä velvoitteita, vaan tytäryhtiön velvoite olisi myös emoyhtiön velvoite. Kuitenkin verratessa kyseistä tapusta tapaukseen KKO 1997:17 on epävarmaa, onko korkein oikeus ratkaisussa KKO 1997:17 kiristänyt linjaansa asettaen lisäedellytykseksi velkojan loukkaamisen.¹²² Joka tapauksessa oikeuskirjallisuudessa on otettu kanta, jonka mukaan edellä mainittu korkeimman oikeuden tapaus tukee ajatusta siitä, että samastus edellyttää määräysvallan moitittavaa käytöstä määräävältä osakkeenomistajalta.¹²³

Vanhemmasta samastamiseen liittyvästä oikeuskäytännöstä on syytä nostaa vielä esille tapaus KKO 1996:2. Tässä kommandiittiyhtiön toimintaa jatkamaan perustettiin osakeyhtiö, jolle myytiin kommandiittiyhtiön liikeomaisuus vähän ennen kommandiittiyhtiön hakeutumista konkurssiin. Konkurssin yhteydessä kommandiittiyhtiön työntekijöille maksettiin palkkaturvana työsuhdesaatavia. Korkein oikeus katsoi osakeyhtiön olevan vastuussa valtiolle tämän maksamista palkkaturvasaatavista, sillä olosuhteista oli pääteltävissä, että koko järjestelyn tarkoituksena oli ollut työntekijöiden suojaksi säädetyn palkkaturvalainsäädännön hyväksikäyttö. Osakeyhtiö oli ollut kommandiittiyhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten todellisessa määräysvallassa. Liikeomaisuuden myymisen tuloksena osakeyhtiö sai valtion varoja kommandiittiyhtiön velkana olleiden työntekijöiden työsuhdesaatavien suorituksiksi. Tämä taas mahdollisti liiketoiminnan jatkamisen uudessa yhtiössä. Tällä perusteella korkein oikeus katsoi, että yhtiö oli vastuussa niistä palkkaturvana maksetuista eristä, jotka olivat erääntyneet ennen järjestelyllä toteutetun liikkeen luovutuksen ajankohtaa.

Vaikka korkein oikeus ei edellä mainitussa tapauksessa käyttänyt sanaa samastaminen, ovat ratkaisun perustelut linjassa muiden käsiteltyjen samastusta arvioivien tapausten kanssa. Kirjallisuudessa tapauksen on katsottu ilmentävän samastamista silloin kun yhtiössä on toi-

---

¹²² Mähönen – Villa 2006, s. 140.

¹²³ Tammi – Salminen 2001, s. 292.

mittu epälojaalisti velkojia kohtaan sekä silloin, kun toiminta on käsittänyt erityisen lakisääteisen instrumentin väärinkäytön.¹²⁴ Tapaus on myös siinä mielessä merkittävä, että korkein oikeus viittasi siihen nimenomaisesti tuoreessa samastusta koskevassa KKO 2017:94 ratkaisuun.

Yhteenvedona edellä mainituista tapauksista on hyvä nostaa esille se, että missään näissä ratkaisuissa korkein oikeus ei suoraan maininnut tai soveltanut samastamista, vaan korkeintaan esitti sen mahdollisuuden. Samastus jakoi myös oikeuskirjallisuudessa kannanottoja niin puolesta kuin vastaan.¹²⁵ Merkittävänä kulminaationa Suomen samastusopille oli korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2015:17, jossa korkein oikeus ensimmäisen kerran nimenomaisesti sovelsi samastusoppia. Näin ollen aiempi keskustelu yleisestikin samastuksen olemassaolosta Suomen oikeudessa saavutti pääteasemansa. Tosin kyseinen ratkaisu on avannut tilaa uusille keskusteluille siitä, millä edellytyksillä samastusta voidaan Suomen oikeudessa soveltaa.

Korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 2015:17 ja KKO 2017:94, sekä KKO 2018:20 ovat tämän työn kannalta hyvin keskeisessä asemassa. Luvussa 2.3.3 todettiin YVL 7.2 §:n mukaisen rinnastamisen soveltuvuuden osalta, että rinnastamisen voidaan katsoa soveltuvan mahdollisesti silloin, kun samastaminen soveltuisi. Kuitenkin muutaman viime vuoden aikana samastamisoppi on saanut uusia piirteitä mainittujen korkeimman oikeuden ratkaisujen myötä. Näin ollen työn kannalta avainkeskeisenä kysymyksenä on, istuuko tämä uusi samastuskäytäntö enää yhteen ympäristövahinkolain rinnastamisen kanssa ja jos kyllä, niin millä edellytyksin? Tätä uutta samastuskäytäntöä analysoidaan seuraavissa luvuissa.

3.2.2 Samastaminen uudemman oikeuskäytännön valossa: KKO 2015:17

Tapauksessa KKO 2015:17 Virolainen yhtiö Arctecho oli vuosien 2006 – 2010 aikana myynyt suomalaisille kuluttajille Suomen tekijänoikeuslain mukaan hyvitysmaksuvelvollisuuden piiriin kuuluvia laitteita. Arctechon osakekannasta omisti 30.6.2009 asti luonnollinen henkilö 51 prosentin osuudella, 29 prosenttia Verkkokauppa ja loput 20 prosenttia Verkkokaupan hallituksen kaksi muuta jäsentä, minkä ajankohdan jälkeen Verkkokauppa omisti Arctechon koko osakekannan. Kyseinen luonnollinen henkilö omisti taas Verkkokaupan

---

¹²⁴ Mähönen – Villa 2015, s. 411-412; Savela 2015, s. 404.

¹²⁵ Vahvimman kannanoton samastusta vastaan lieene kirjoittanut Mäntysaari, joka katsoo, ettei Suomen oikeudessa ole ollenkaan samastusta koskevaa oppia. Mäntysaari 2002, s. 50. Ks. kriittisesti myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2010, s. 18-19.

koko osakekannan ja oli myös sekä Verkkokaupan toimitusjohtaja, että hallituksen puheenjohtaja ja myös Arctechon hallituksen jäsen.¹²⁶

Teosto vaati, että Verkkokauppa velvoitetaan suorittamaan yhteisvastuullisesti Arctechon kanssa Arctechon vuosien 2006 – 2010 aikana maahantuomiin laitteisiin perustuvia Tekijänoikeuslain 26 a §:n mukaisia hyvitysmaksuja. Kyseisen lain kohdan mukaan ääni- tai kuvanauhan taikka muun laitteen, johon tekijänoikeuslain tarkoittama teos voitiin tallentaa ja jota merkittävässä määrin käytettiin teoksen kappaleen valmistamiseen yksityiseen käyttöön, maahantuojan oli suoritettava laitteen esitysajan tai tallennuskapasiteetin perusteella vahvistettava maksu tekijöitä edustavalla järjestöllä. Perusteluissaan Teosto oli todennut, että Arctechon yksinomaisena tarkoituksena oli ollut kiertää tämä tekijänoikeuslain mukainen hyvitysmaksu ja että Verkkokauppa oli täten todellisena toimijana vastuussa näistä hyvitysmaksuista. Verkkokauppa taas kiisti vaatimuksen ja katsoi, että Arctecho oli itsenäinen virolainen rajavastuuyhtiö, jonka velvollisuudet eivät voineet kuulua suomalaiselle osakeyhtiölle.¹²⁷

Käräjäoikeus katsoi, että Verkkokauppa ei ollut vastuussa Arctechon vastuista kolmannelle suoraan osakeomistuksen perusteella, eikä Verkkokauppa myöskään ollut harjoittanut Arctechon liiketoimintaa vaan Arctecho oli harjoittanut toimintaa itsenäisesti.¹²⁸ Hovioikeus päätyi taas päinvastaiseen tulokseen katsoen, että Verkkokauppa oli tosiasiallisesti harjoittanut liiketoimintaa Arctechon muodossa.¹²⁹ Perusteluissaan hovioikeus tukeutui muun muassa siihen, että Arctechon toiminta oli ollut hyvin riippuvaista Verkkokaupasta ja että Arctechon liiketoiminta oli kuluttajiin nähden näyttäytynyt tosiasiallisesti Verkkokaupan liiketoimintana. Hovioikeus totesi, että samastaminen vaatii erityisiä olosuhteita, jotka voivat olla käsillä silloin, kun yhtiö käyttää toisessa yhtiössä määräysvaltaa ja sen voidaan katsoa tosiasiallisesti toimia tämän kautta.

Hovioikeuden tavoin korkein oikeus samasti Verkkokaupan tosialliseksi Arctechon liiketoiminnan harjoittajaksi. Perusteluissaan korkein oikeus lähti siitä, osakeyhtiölaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla osakkeenomistaja voitaisiin joissain tilanteissa asettaa vastuuseen yhtiön

---

¹²⁶ KKO 2015:17 kohdat 1 ja 5

¹²⁷ KKO 2015:17 kohdat 7 - 9

¹²⁸ KKO 2015:17 kohta 11

¹²⁹ KKO 2015:17 kohta 12

velvoitteista.¹³⁰ Osakeyhtiölain olennainen pääperiaate on, että osakkeenomistajat vastaavat yhtiön velvoitteista vain yhtiöön sijoittamallaan pääomalla. Kuitenkin osakeyhtiölain mukainen yhtiön erillisyyden periaate voidaan poikkeuksellisesti syrjäyttää. Se edellyttää korkeimman oikeuden mukaan joko muussa laissa säädettyä perustetta tai samastamiseksi kutsuttua tilannetta, jossa konsernirakennetta, yhtiöiden välisiä suhteita tai osakkeenomistajan määräämisvaltaa on selvästi käytetty keinotekoisella ja moitittavalla tavalla siten, että siitä on seurannut esimerkiksi yhtiön velkojien vahingoittaminen tai lakisääteisen vastuun kiertäminen.¹³¹

Korkein oikeus viittasi samastamista koskevissa perusteluissaan oikeuskirjallisuuteen. Vedoten Manne Airaksisen, Pekka Pulkkinen ja Vesa Rasinahon kirjallisuuteen korkein oikeus totesi samastamisen voitavan tulla kyseeseen lähinnä silloin, kun kyse on sopimuksen ulkopuolisesta tai lakisääteisestä velvoitteesta.¹³² Samastamisen soveltuvuuden puolesta korkein oikeus viittasi Eva Tammi-Salmisen sekä Jukka Mähösen ja Seppo Villan kantoihin todeten, että mikäli yhtiö ei ole taloudellisesti ja hallinnollisesti itsenäinen suhteessa omistajiinsa, kuten tilanteessa jossa emoyhtiö harjoittaa tosiasiallisesti liiketoimintaansa tytäryhtiön muodossa, voi samastaminen olla perusteltua. Toisena samastamista puoltavana asiana korkein oikeus nosti tilanteen, jossa omistaja on menetellyt moitittavasti ja epälojaalisti ulkopuolisiin nähden yhtiön perustaessaan tai sitä käyttäessään ja että menettelyllä on tarkoitettu vahingoittaa velkojia.¹³³ Näiden viittausten jälkeen korkein oikeus kuitenkin painottaa, että mainitut seikat ovat merkityksellisiä esimerkiksi konserniyhtiöiden vastuun samastamista arvioitaessa, mutta kuitenkin mikään seikka yksinään, kuten pelkkä määräysvalta, ei riitä vastuun samastamisen perusteeksi.¹³⁴

Korkein oikeus katsoi, että keskeinen syy Arctechon perustamiselle oli ollut tarkoitus välttää hyvitysmaksujen maksaminen ja että sen toiminta oli tosiasiasa täysin epäitsenäistä suhteessa Verkkokauppaan. Tätä tuki se, että hyvitysmaksuvaatimusten jälkeen Arctechon liiketoiminta oli ajettu alas ja että Arctechon toiminta oli näyttänyt asiakkaisiin nähden Verkkokaupan toimintana. Ottaen lisäksi huomioon yhtiöiden omistus- ja määräysvaltasuhteet,

---

¹³⁰ KKO 2015:17 kohta 19

¹³¹ KKO 2015:17 kohta 29

¹³² KKO 2015:17 kohta 27 josta viittaus Arakisin – Pulkkinen – Rasinaho 2010, s. 18-19.

¹³³ KKO 2015:17 kohta 27 josta viittaus Tammi – Salminen 2001, s. 290-294; Mähönen – Villa 2006, s. 140-143.

¹³⁴ KKO 2015:17 kohta 28

katsoi korkein oikeus, että järjestelyn keskeisenä tarkoituksena oli lakisääteisen velvoitteen välttäminen, minkä johdosta osakeyhtiöoikeudellinen erillisyys voidaan tässä tapauksessa syrjäyttää ja katsoa Verkkokaupan olevan vastuussa hyvitysmaksuista suoritettavista korvauksista.¹³⁵

Ratkaisun KKO 2015:17 johdosta voidaan siis perustella, että samastaminen voi soveltua ilman lainsäädännöstä korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevin perustein. On myös merkittävä, että aiemmista samastusta sivuavista ratkaisuista poiketen korkein oikeus lausui nyt ensimmäistä kertaa samastamisen edellytykset. Näitä edellytyksiä ovat määräysvallan käyttäminen keinotekoisella ja moitittavalla tavalla siten, että siitä on seurannut yhtiön velkojien tai lakisääteisten vastuiden kiertäminen.¹³⁶ Kirjallisuudessa tämä keinotekoisuus ja moitittavuus tulkitaan tukeutuvan vahvasti oikeuden väärinkäytön kieltoon, jolla samastamista on perusteltu melko laajalti oikeuskirjallisuudessa ennen nyt käsiteltävää tapausta.¹³⁷ On tosin huomattava, että korkein oikeus ei suoranaisesti maininnut mitään oikeuden väärinkäytön kiellosta. Aiheeseen palataan vielä tarkemmin jaksossa 3.2.6.

Tapauksen kanssa voidaan nähdä yhtäläisyyttä tapaukseen KKO 1996:2, jossa yhtiöt tosiasiallisesti samastettiin – vaikka korkein oikeus ei käyttänyt tätä termiä – vedoten palkkaturvalainsäädäntöön. Myös kyseisessä tapauksessa yhtiöjärjestelyn keskeisenä tarkoituksena oli ollut pakollisen lainsäädännön kiertäminen. Korkein oikeus jopa mainitsi perusteluissaan ratkaisun KKO 1996:2 tosin loppuun todeten, että kyseisen tapauksen lopputulos tarkoitti vastuun samastamista toisessa suhteessa kuin nyt käsiteltävänä olevassa asiassa.¹³⁸ Joka tapauksessa korkeimman oikeuden ratkaisun voidaan katsoa nojautuvan vahvasti pakottavan lainsäädännön suojaintressin painottamiseen. Ratkaisussa KKO 1996:2 kyseinen säännös oli palkkaturvalainsäädäntö, tapauksessa KKO 2015:17 taas tekijänoikeuslaki.¹³⁹

Kyseisestä suojaintressin painottamisesta on vielä syytä nostaa esille, että mainittu tekijänoikeuslaki (821/2005) perustuu Euroopan unionin tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiiviin (2001/29/EY). Unionin tuomioistuimien on taas Opus-ratkaisussa korostanut jäsenvaltioi-

---

¹³⁵ KKO 2015:17 kohta 33

¹³⁶ KKO 2015:17 kohta 29

¹³⁷ Villa 2015, s. 533-535; Kärki 2016, s. 762-763.

¹³⁸ KKO 2015:17 kohta 29

¹³⁹ Kärki 2016, s. 760-762; Villa 2015, s. 541-542.

den velvollisuutta huolehtia maksuhyvityksen perimisestä unionin oikeuden tuloksen saavuttamiseksi.¹⁴⁰ Näin korkein oikeus turvautui tulkintaan, jolla direktiivin tavoite – hyvitysmaksun periminen – saavutetaan vahvistamalla, että tekijänoikeuslain 26 a §:ssä on kysymys pakottavasta lain säännöksestä, joka lopulta johti yhtiöoikeudellisen rajoitetun vastuun murtamiseen.¹⁴¹

Keskeinen doktriini, joka tapauksesta KKO 2015:17 voidaan johtaa on, että samastaminen voi soveltua suomen oikeusjärestyksessä ilman nimenomaista lain säännöstä. Tapaus nostaa esille niitä kriteerejä, joita samastamisessa on otettava huomioon. Näitä ovat ennen kaikkea määräävässä asemassa olevan osakkeenomistajan keinotekoinen ja moitittava menettely tavalla, jolla voidaan kiertää jokin pakottavasti säännelty oikeushyvä. Tämä järjestely liittyy vahvasti siihen, että osakkeenomistaja on käyttänyt määräysvaltaansa moitittavasti suhteessa yhtiön velkoihin ja kyseistä käytöstä voidaan pitää epälojaalina, eli osakeyhtiölain tarkoituksen vastaisena.¹⁴² Kirjallisuudessa tapauksen on näin katsottu selkeyttävän oikeustilaa nostamalla ensimmäistä kertaa prejudikaatin tasolla samastuksen kriteerejä. Sen perustelujen on myös katsottu olleen yksityiskohtaisia.¹⁴³

Edellä mainitusta huolimatta tapausta on osaltaan myös kritisoitu. Tapauksen on katsottu vain nostavan esille kirjallisuudessa olleita näkemyksiä samastamisen edellytyksistä, mutta siinä ei ole juurikaan arvioitu näiden kriteerien merkitystä tai painoarvoa. Esimerkiksi ratkaisun voidaan katsoa nostavan erityisesti esille menettelyn moitittavuuden, mutta tätä ei voida itsessään pitää kovinkaan täsmällisenä perusteena samastamiselle. Korkein oikeus ei perustellut sen enempää, miksi se katsoi yhtiömuodon käytetyn väärin, vaan ainoastaan katsoi toiminnan olleen tekijänoikeuslain kiertämistä. Tapaus jää myöskin avoimeksi, mikä vaikutus EU oikeudella on ollut lopulta tapauksen lopputulokseen.¹⁴⁴

Mainitusta kritiikistä huolimatta Kärki arvioi, että samastusvaatimukset lisääntynevät tuomioistuimissa.¹⁴⁵ Heti perään on kuitenkin syytä painottaa, että kirjallisuudessa lähes yksimielisesti painotetaan, että samastaminen on edelleen luonteeltaan hyvin poikkeuksellinen tapahtuma, joka edellyttää soveltuakseen vahvoja perusteita. Näiden perusteluiden keskiössä

---

¹⁴⁰ Ks. Asia C-462/09, Opus, EU:C:2001:397.

¹⁴¹ KKO 2015:17 kohta 17 ja 18. Ks. myös Pihjalarinne – Havu – Vesala 2015, s. 601-602.

¹⁴² Villa 2015, s. 541.

¹⁴³ Oesch 2016, s. 23.

¹⁴⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018, s. 20; Savela 2015, s. 411 – 412.

¹⁴⁵ Kärki 2016, s. 763.

vaikuttaisi olevan lain kiertämisen tarkoitus ja moitittava menettely tavalla, joka perustuu osakeyhtiömuodon väärinkäyttämiseen.¹⁴⁶

Ratkaisun KKO 2015:17 vaikutuksen arvioimisen kannalta mielenkiintoista on, että korkein oikeus otti samastuksen käsittelyyn uudestaan hyvinkin nopeasti ratkaisulla KKO 2017:94, jota käsitellään seuraavaksi.

3.2.3 Samastaminen uudemman oikeuskäytännön valossa: KKO 2017:94

Tapauksessa KKO 2017:94 kuljetuspalvelutoimintaa harjoittaneen osakeyhtiö A:n koko henkilöstö oli siirretty osakeyhtiö B:lle, joka ainoana liiketoimenaan oli vuokrannut henkilöstön takaisin A:lle. Sekä kuljetussopimukset että kuljetuskalusto olivat A:n nimissä. Molemmat yhtiöt olivat saman henkilön määräysvallassa ja omistuksessa. B:n toiminta oli ollut alun alkaen tappiollista ja kun B asetettiin konkurssiin, sen työntekijöille maksettiin palkkaturvana työsuhdesaatavia. Korkein oikeus katsoi mainitsemillaan perusteilla A:n olleen samastamisella vastuussa valtion palkkaturvasaatavien maksamisesta.¹⁴⁷

Tarkemmin katsoen ELY-keskus oli määrännyt B:n ja A:n yhteisvastuullisesti vastaamaan valtioille palkkaturvana maksetuista saatavista. ELY-keskus oli perustellut määräystä sillä, että koko B:n henkilöstön tekemistä töistä saatu tulos voitiin katsoa tehdyn A:n hyväksi. ELY-keskus katsoi, että yritysten yhteisen omistajuuden ja määräysvallan kuuluessa samalla taholle ja työntekijöiden siirtyminen vanhoina työntekijöinä yritykseltä toiselle, sekä työn tekeminen yrityksen hyväksi ja riippuvaisena olivat sellaisia tekijöitä, jotka katsottiin muodostavan yrityksistä sellaisen kokonaisuuden, jossa vastuu palkkaturvana maksetuista suorituksista oli yhteinen.¹⁴⁸

Korkein oikeus lähti perusteluissaan liikkeelle palkkaturvalain sisällöstä. Palkkaturvalain 17 § asettaa työnantajalle sekä muulle maksamisesta vastuussa olevalle velvollisuuden maksaa valtiolle palkkaturvana maksetut määrät. Hallituksen esityksen mukaan (HE 104/1998) muulla maksamisesta vastuussa olevalla ei ole tarkoitettu laajentaa takaisinmaksuvelvollisuuden piiriä, vaan kysymys on muun lainsäädännön mukaan määräytyvästä maksuvelvol-

---

¹⁴⁶ Vahtera 2018, s. 266; Kärki 2016, s. 763; Villa 2015, s. 542; Pihjalarinne – Havu – Vesala 2015, s. 601.

¹⁴⁷ Ks. tapauksen tosiseikoista KKO 2017:94 kohdat 1-7

¹⁴⁸ KKO 2017:94 kohta 5

lisuudesta tai oikeuskäytännössäkin hyväksytystä vastuun samastamisesta. Korkeimman oikeuden mukaan palkkaturvalaissa ei ole säännöksiä siitä, mitä samastaminen edellyttää, joten sen kehittäminen on jätetty oikeuskäytännön varaan.¹⁴⁹

Korkein oikeus vetoaa samastamisen edellytyksenä tapaukseen KKO 2015:17, jonka perusteluissa samastaminen on lähtökohtaisesti asetettu hyvin poikkeukselliseen asemaan. Palkkaturvajärjestelmässä on kysymys lakisääteisestä, sopimuksen ulkopuoliseen vastuuseen perustuvasta saatavasta, jossa valtio ottaa vastuun työnantajalle kuuluvista velvoitteista työntekijöitä kohtaan. Pohjimmiltaan järjestelyssä on kysymys työntekijöiden palkkasaatavista, joita lainsäädännössä pyritään turvaamaan muita saatavia paremmin. Tämä seikka puoltaa sitä, että muodolliseksi todetut oikeudelliset järjestelyt voidaan palkkaturva-asioissa tarvittaessa sivuuttaa ja takaisinmaksua koskeva vastuu kohdentaa siihen tahoon, joka on tosiasias-
assa toiminut työnantajana tai saanut hyödyn tehdystä työstä.¹⁵⁰

Korkein oikeus katsoi, että sellaista järjestelyä voidaan lähtökohdin pitää keinotekoisena, jossa yritystoiminnan edellyttämä henkilöstö on siirretty toiselle saman omistajan omistamalle yhtiölle, mutta tosiasias-
sassa vuokrattu jatkamaan yksinomaan aikaisemmissa tehtävissään, ellei järjestelylle ole liiketaloudellista perustetta. Korkein oikeus katsoo, että B on toiminut pelkästään A:ta palvelevassa tarkoituksessa, eikä yhtiöiden välillä ole ollut aitoa liikesuhdetta. Lisäksi molemmissa yhtiössä määräysvaltaa käyttänyt henkilö on määritellyt henkilöstövuokraussopimuksen ehdot niin, että B:n toiminta on alun alkaen ollut kestä-
mättömää vastaamaan velvoitteistaan työnantajana. Edellä mainitut seikat puoltavat sitä, että valitulla yhtiörakenteella ei ole ollut aitoa liiketoiminnallista perustetta, vaan henkilöstövuokrausyhtiötä on käytetty keinotekoisella tavalla välttää työntekijöistä aiheutuvia vastuita ja pitää yritysvarallisuus velkojien ulottumattomissa maksukyvyttömyystilanteissa.¹⁵¹

Tapauksesta on tärkeä huomata vastuun kohdentamisen kannalta, että A:n katsottiin olleen vastuussa B:n palkkaturvasaatavista, vaikka A ei ollut B:n emoyhtiö tai muutoinkaan omistanut yhtiötä B. Korkein oikeus oli jo tapauksissa KKO 2015:17 ja KKO 1996:2 katsonut, että 100 prosentin omistus tai omistus ylipäättänsä ei ole ehdoton edellytys samastamiselle. Käsillä olevassa ratkaisussa sama luonnollinen henkilö käytti määräysvaltaansa kummassakin yhtiössä. Vaikka vastuun samastuksen on katsottu ensisijaisesti soveltuvan silloin, kun

---

¹⁴⁹ KKO 2017:94 kohta 10 ja 16

¹⁵⁰ KKO 2017:94 kohta 18

¹⁵¹ KKO 2017:94 kohta 21

kyseessä on osakkeenomistajan tai emoyhtiön vastuu tytäryhtiöstään, ei ole täysin poissuljettua, etteikö samastaminen soveltuisi myös muihin tilanteisiin. Ratkaisevaa on tällöin se, mikä taho on saanut taloudellisen hyödyn yhtiömuodon väärinkäyttämistä. Korkein oikeus täten katsoi, että yhtiö B on muodollisesta erillisyydestään huolimatta toiminut yhtiön A epäitsenäisenä osana ja B:n työntekijöiden työsuoritteet ovat tulleet yhtiön A hyödyksi. Näin ollen korkein oikeus katsoi, että yhtiötä A pidettiin palkkaturvalain 17 §:ssä tarkoitettuna muuna työntekijän saatavien maksamisesta vastuussa olevana tahona.¹⁵²

Kirjallisuudessa tapausta KKO 2017:94 ei ole pidetty niinkään olennaisen muutoksena tapaukseen KKO 2015:17, vaan ennemmin sen täsmennyksenä ja selvennyksenä.¹⁵³ Poiketen tapauksesta KKO 2015:17, nyt kyseessä oli tapaus, jossa samastamiselle oli luotu erityinen mahdollisuus erityissääntelyn kautta. On huomattava, että korkein oikeus oli jo ratkaisulla KKO 1996:2 antanut hyvin samankaltaisen palkkaturvasaatavaan liittyvän samastamista koskevan ratkaisun. Näin ollen esimerkiksi Vahtera katsoo, että ratkaisun KKO 2017:94 lopputulos ei tullut yllätyksenä. Kirjallisuudessa onkin esitetty kanta, että koska ratkaisulla KKO 2015:17 korkein oikeus päätyi vastuun samastukseen ilman kirjoitetun lain tukea, on kynnys vastuun samastukseen oltava matalampi silloin, kun samastuksen tueksi on olemassa erityislainsäädäntö.¹⁵⁴

Korkein oikeus asetti samastuksen arviointikriteereiksi pitkälti vastaavat perusteet kuin ratkaisussa KKO 2015:17. Samastuksen perusteeksi ei riitä mikään yksittäinen taho, kuten pelkkä määräysvalta osakeyhtiössä, mutta erillisyyden periaate voidaan murtaa tapauksessa, jossa yhtiöiden välisiä suhteita tai osakkeenomistajan määräämisvaltaa on keinotekoisella ja moitittavalla tavalla käytetty niin, että siitä on seurannut yhtiön velkojien vahingoittaminen tai lakisääteisen vastuun kiertäminen.¹⁵⁵

Molemmista KKO 2015:17 ja KKO 2017:94 ratkaisuista voidaan täten johtaa kolme keskeistä vastuun samastuksen kriteeriä: 1) yhtiömuodon väärinkäyttäminen moitittavalla tavalla; 2) yhtiömuodon väärinkäyttämisen seurauksena syntyvä lakimääräisten velvollisuuksien laiminlyönti; 3) yhtiön velkojille aiheutuva vahinko yhtiömuodon väärinkäyttämisen

---

¹⁵² KKO 2017:94 kohta 22 ja Vahtera 2018, s. 268-269.

¹⁵³ Vahtera 2018, s. 269-270; Kärki 2018, s. 274-278; Lindholm 2018, s. 50.

¹⁵⁴ Vahtera 2017, s. 26.

¹⁵⁵ KKO 2017:94 kohta 14

seurauksena. Molemmissa ratkaisuissa velkojataho oli myös muu, kuin yhtiön suora sopimusvelkoja, joka vastaa myös pitkälti aiemmin kirjallisuudessa esitettyyn näkemykseen siitä, että samastus koskee vain sopimuksen ulkoisia vastuuta.¹⁵⁶

Vaikka tapaus oli jo toinen samastusta koskeva korkeimman oikeuden ratkaisu muutaman viime vuoden ajalta, ei tämän ole katsottu madaltaneen kynnystä olennaisesti sen soveltuvuudesta. Korkein oikeus painotti molemmissa tapauksissa sitä, että kyseessä on hyvin poikkeusluontoinen tapahtuma, jonka soveltaminen vaatii erityisiä perusteita. Kirjallisuudessa kanta oli otettu jo vahvasti esiin tapauksen KKO 2015:17 yhteydessä, eikä sen katsottu muuttunut tapauksen KKO 2017:94 johdosta.¹⁵⁷

Ratkaisun KKO 2017:94 voidaan katsoa vahvistaneen ja täsmentäneen KKO 2015:17 linjauksia. Kirjallisuudessa Vahtera on jopa kyseenalaistanut, oliko KKO 2017:94 ennakkoratkaisun antaminen edes tarpeellista, kun korkein oikeus oli jo hyväksynyt vastuun samastuksen samastusoppiin perustuen muutama vuosi aiemmin, eikä ratkaisulla KKO 2017:94 poikettu tästä linjasta.¹⁵⁸ Kuitenkin seuraavassa luvussa huomataan, että tapauksen KKO 2017:94 voidaan katsoa kuitenkin tuoneen lisää selvyyttä ja näkökohtia yleiseen samastamisen soveltamiseen ainakin silloin, kun arvioidaan yhtiön epäitsenäisyyttä ja keinotekoisuutta.

3.2.4 Tapauksen KKO 2017:94 peilaaminen hovioikeuden ratkaisuun THO 26.10.2016 nro 1070

Kirjallisuudessa yhtenä samastamisessa huomioon otettavana seikkana on pidetty velkasuhteen luonnetta. Samastamisen on katsottu tulevan helpommin sovellettavaksi, jos velkoja ei ole ollut sopimusvelkoja.¹⁵⁹ Tämä perustuu siihen ajatukseen, että sopimusvelkoja on voinut neuvotella velkasuhteen ehdoista ennen velkasuhteen syntymistä, eikä velkojan tulisi voida neuvotella jälkikäteisellä vaatimuksilla velkasuhteen ehdoista paremmiksi.¹⁶⁰ Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2017:94 velkojana toimi ELY-keskus, jonka vaatimus perustui palkkaturvan takaisinperintään. Hovioikeuden ratkaisu 1070 (lainvoimainen)¹⁶¹ perustui

---

¹⁵⁶ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2014, s. 34.

¹⁵⁷ Vahtera 2018, s. 270; Lindholm 2018, s. 50 ja tapauksen KKO 2015:17 osalta ks. Villa 2015, s. 542; Savela 2015, s. 416.

¹⁵⁸ Vahtera 2018, s. 270;

¹⁵⁹ Airaksinen – Rasinaho – Pulkkinen 2010, s. 18-19; Savela 2015, s. 414.

¹⁶⁰ Kärki 2018, s. 276

¹⁶¹ THO 26.10.2016 nro 1070, dnro S 15/2397

täysin samaan tapaukseen sillä eroavuudella, että siinä velkojina (kantajina) toimivat sisar-yhtiön työntekijät. Mielenkiintoista on, että hovioikeus hylkäsi samastamista koskevat vaatimukset.

Hovioikeuden tapauksessa työntekijät vaativat kalustoyhtiötä (edellä määritelty yhtiö A) vastuuseen palkkasaatavista. Työntekijöiden status oli siis juridisesti vapaaehtoinen velkoja. Niin kuin edellä käsiteltiin tapauksen KKO 2017:94 yhteydessä, oli korkein oikeus kyseisessä tapauksessa todennut palkkaturvaviranomaisen olevan sopimuksen ulkopuolinen velkoja, joka ei pysty vaikuttamaan velkasuhteen sisältöön vaan sen asema muodostuu suoraan lain perusteella.¹⁶² Vaikka korkein oikeus ei mainitussa tapauksessa suoraan todennut velkasuhteen puoltavan samastamista, on oikeuskirjallisuudessa katsottu ratkaisun nojaavaan selvästi tähän. On kuitenkin huomattava, että velkasuhteita on hyvin eriasteisia mitä tulee niiden vapaaehtoisuuteen ja vaikutusmahdollisuuksiin, joten kategorisen luokittelun sijasta velkasuhteen arvioinnin tulisi aina olla tapauskohtaista.¹⁶³

Toinen keskeinen seikka, joka nyt käsiteltävistä tapauksista on syytä nostaa esille, on alikapitalisoinnin arvioiminen samastuksessa. Kirjallisuudessa yhtenä samastamista puoltavana seikkana on pidetty yhtiön alikapitalisointia, eli toiminnan kannattamattomuutta.¹⁶⁴ Tämän on katsottu olevan lähellä myös yhtiön epäitsenäistä asemaa. Ratkaisussa KKO 2015:17 tytäryhtiö oli heti tekijänoikeusmaksuvaatimusten jälkeen asetettu konkurssiin, joka korkeimman oikeuden perustelujen mukaan ilmensi yhtiön epäitsenäistä asemaa. Ratkaisussa KKO 2017:94 henkilöstöyhtiön toiminta oli taas alusta alkaen ollut tappiollista ja sen tekemät kuljetussopimukset oli alihinnoiteltu niin, etteivät sopimusten tuotot riittäneet kattamaan yhtiölle aiheutuvia kustannuksia. Toisin sanoen yhtiöllä ei ollut edellytyksiä voitolliseen liiketoimintaan. Vaikka perusteluissa korkein oikeus ei maininnut samastamisen edellytyksenä suoraan alikapitalisointia, on esimerkiksi Vahtera katsonut, että kyseessä oli sellainen selvä tapauskohtainen olosuhde, joka oli omiaan puoltamaan samastuksen hyväksymistä.¹⁶⁵

Toisin kuin ELY-keskus, käsitellyssä hovioikeuden ratkaisussa kantajat eivät olleet vedonneet lainkaan henkilöstöyhtiöstä tehtyyn velallisselvitykseen. Velallisselvityksestä oli ilmennyt yhtiön kannattamattomuus heti ensimmäisestä tilikaudesta lähtien. Ratkaisun KKO

---

¹⁶² KKO 2017:94 kohta 7.

¹⁶³ Kärki 2018, s. 276. On hyvä huomata, että myös ratkaisussa KKO 2015:17 velkojataho oli muu kuin sopimusvelkoja, mikä myös osaltaan puoltaa edellä mainittua näkemystä.

¹⁶⁴ Vahtera 2018, s. 268-269; Savela 2015, s. 413; Mähönen - Villa 2015, s. 299.

¹⁶⁵ Vahtera 2018, s. 269. Ks. myös Kärki 2018, s. 278-280.

2017:94 perusteluissa mainittiin, että henkilöstöyhtiö on pidetty koko sen toiminnan ajan aliresursoituna. Hovioikeustapauksessa työntekijät olisivat velallisselvityksen avulla voineet näyttää, että yhtiöjärjestelyllä oli järjestelmällisesti pyritty siirtämään riski velkojia vahingoittavalla tavalla henkilöstöyhtiöön. Näin ollen työntekijöiltä jäi olennaisesti näyttämättä yhtiöjärjestelyn keinotekoinen tarkoitus. Kirjallisuudessa Kärki on katsonut, että mainittu seikka vaikutti olennaisesti siihen, miksi hovioikeus ei soveltanut samastamista.¹⁶⁶

Yhteenvetona voidaan todeta, että hovioikeuden ratkaisuun peilaten samastusta puoltavina seikkoina voidaan, ainakin jossain määrin, pitää näin ollen myös toiminnan aliresursointia ja velkojasuhdetta. On kuitenkin hyvä muistaa, että oikeuslähdeopillisesti hovioikeuden ratkaisu ei nauti prejudikaatin statusta, joten tyhjentäviä johtopäätöksiä sen avulla ei voida tehdä.

3.2.5 Samastaminen uudemman oikeuskäytännön valossa: KKO 2018:20

Tuorein korkeimman oikeuden samastamistapaus on siinä mielessä hyvin mielenkiintoinen, että kyseessä on rikosasia. Tapauksessa suomalainen yhtiö X harjoitti ilmailualan konsultointia ja ultrakevyiden lentokoneiden maahantuontia. Yhtiö markkinoi toimintaansa niin, että sen asiakkaat pystyivät hyödyntämään Tanskassa noudatettavaa poikkeusta arvonlisäverosta. Tätä varten oli perustettu yhtiö Y, jonka nimissä lentokoneiden kaupat tehtiin. X omisti 50 % ja italialainen D 50 % yhtiöstä Y. Suomeen myydyistä koneista syntyvä voitto siirrettiin konsulttipalkkiona yhtiölle X. Tämän yhtiön osakkaina olivat A, B ja C, jotka kaikki kuuluivat myös yhtiön hallitukseen A:n ollessa puheenjohtaja ja B:n ja C:n hallituksen varsinaisia jäseniä.¹⁶⁷

Syyttäjä katsoi X:n toiminnan olevan samastettavissa yhtiön intressipiiriin kuuluvan kahden tanskalaisyhtiön kanssa, sillä toiminnassa oli tosiasiassa kysymys X:n liiketoiminnasta ja lentokoneiden myynti oli tapahtunut tosiasiassa Suomessa. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että tanskalaisyhtiöt eivät olleet samastettavissa X:ään arvioitaessa törkeän veropetoksen ja törkeän kirjanpitorikoksen tunnusmerkistöjen täyttymistä.¹⁶⁸

Syyttäjä perusteli syytettään sillä, että yhtiöiden Y ja X kirjanpidot oli pidetty erillään. Tämän johdosta syyttäjä katsoi, että verottajalle oli annettu vääriä tietoja, jolloin rikosalin 29:1

---

¹⁶⁶ Kärki 2018, s. 278-279.

¹⁶⁷ KKO 2018:20 kohdat 1-6

¹⁶⁸ KKO 2018:20 kohta 7

säädetty veropetoksen tunnusmerkistö oli täyttynyt. Tapauksessa samastaminen oli nostettu arvonlisäverolain 181 §:n nojalla, jonka mukaan tilanteessa, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, voidaan verotusta toimittaessa menetellä niin kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa. Samastaminen olisi täten tarkoittanut sitä, että yhtiön Y myynnit olisi pitänyt ilmoittaa suomalaisen yhtiön kirjanpidossa. Näin ollen ratkaisussa oli arvioitavana, oliko yhtiön Y kirjanpitoon kirjatuihin lentokoneiden myynneistä ollut tosiasiasa kysymys X:n liiketoiminnasta ja oliko myyntien tosiasiasa katsottu tapahtuneen Suomessa. Samastamisen osalta kysymys oli siten normikonfliktista osakeyhtiön erillisen oikeushenkilöllisyyden ja arvonlisäverolain normin välillä, jonka mukaan arvonlisävero määräytyy myynnin valtion mukaan.¹⁶⁹

Tapauksessa KKO 2015:17 normikollisio muodostui rajoitetun vastuun ja tekijänoikeuslain nojalla ja ratkaisussa KKO 2017:94 vastakkain oli osakeyhtiölaki ja palkkaturvalaki. Nyt käsillä olevassa tapauksessa mielenkiintoista oli, että verotuksessa oli samastamiseen (AVL 181 §) läheisesti oikeuttava säännös, mutta rikoslaissa ei tällaista säännöstä ollut. Näin ollen korkein oikeus joutui hakemaan tukea samastamiselle rikosoikeuden yleisistä periaatteista ja ratkaisusta KKO 2015:17 ja KKO 2017:94.¹⁷⁰

Perusteluissaan korkein oikeus totesi, että eri erityislaeissa on säännöksiä, joiden perusteella oikeustoimelle annettu oikeudellinen muoto voidaan syrjäyttää näissä erityislaeissa tarkoitettujen etujen turvaamiseksi silloin, kun järjestelyä pidetään keinotekoisena tai sellaisena, joka ei vastaa asian varsinaista tarkoitusta. Kuitenkin muodollisten järjestelyjen sivuuttamiseen voidaan päätyä myös pelkästään rikosoikeudellisten periaatteiden nojalla, jolloin huomiota tulee kiinnittää muiden lakien sisältöön ja tulkintakäytäntöön. Tosin vaikka jokin oikeudellinen muoto syrjäytettäisiin erityislainsäädännön perusteella, ei tästä seuraa korkeimman oikeuden mukaan suoraan, että näin toimittaisiin myös asian rikosoikeudellisessa arvioinnissa.¹⁷¹

Viitaten myös eräisiin Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuihin, korkein oikeus totesi, etteivät oikeushenkilöt saa vedota yhteisön oikeusnormeihin vilpillisesti tai käyttää niitä väärin. Näissä ratkaisuissa on myös katsottu, että toimenpiteet, joissa kansallisella lainsäädännöllä

---

¹⁶⁹ KKO 2018:20 kohdat 7, 9 ja 10. Ks. myös Kärki 2018, s. 600.

¹⁷⁰ KKO 2018:20 kohta 17

¹⁷¹ KKO 2018:20 kohta 11

rajoitetaan unionin piirissä sallittuja oikeuksia, voivat olla sallittuja niiden koskiessa nimenomaan keinotekoisia järjestelyjä.¹⁷² Lähtökohtana on korkeimman oikeuden mukaan kuitenkin se, että liiketoiminta on sen tahon toimintaa, jonka nimissä tapahtuvaksi se on sopimus-kumppanin ulkoisesti todettavin tavoin järjestetty.¹⁷³

Korkein oikeus arvioi perusteluissaan seikkaperäisesti yhtiön Y:n toimintaa painottaen sitä, miltä se oli näyttänyt ulospäin. Erillisyyttä tuki muun muassa se, että asiakkaat olivat maksaneet kauppahinnan tanskalaisten yhtiöiden tilille, joilta oli taas maksettu ostohinnat valmistajille. Asiakkaat olivat myös mieltäneet sopimus-kumppanikseen tanskalaiset yhtiöt. Yhtiöillä on ollut myös omat pankkitilit, ja niiden kirjanpito ja tilintarkastus on ollut asianmukaista ja X:n toiminnasta erillään järjestettyä. Korkeimman oikeuden mukaan asiassa ei pystytty sulkemaan pois sitä mahdollisuutta, että tanskalaisilla yhtiöllä olisi ollut itsenäistä liiketoimintaa, josta Suomeen myydyt lentokoneet ovat muodostaneet vain osan. Tämä seikka puhui vahvasti samastamista vastaan. Korkein oikeus myös katsoi, että tanskalaiset yhtiöt oli perustettu yksinomaan Tanskan veroedun hyödyntämiseksi. Keskeistä on, että vaikka järjestely ei ollut verotuksessa hyväksyttävä ja verotus määräytyi sen mukaan kuin lentokoneet olisi myyty Suomessa, totesi korkein oikeus veroedun tavoittelun hyväksyttäväksi liiketoiminnalliseksi perusteeksi samastusarvioinnissa, sillä tapauksessa ei arvioitu veronkiertoa. Näin ollen järjestelyltä puuttui samastusarvioinnissa keskeiset kriteerit keinotekoisuus ja moitittavuus.¹⁷⁴

Korkein oikeus totesi, että syyttäjän tuli näyttää toteen kaikki ne seikat, joihin rangaistusvaatimus perustuu. Näin ollen olisi tullut esittää sellainen näyttö, jonka mukaan ei jää varteenotettavaa epäilyä siitä, että tanskalaisten yhtiöiden Suomeen kohdistuneissa lentokonekaupoissa olisi tosiasiallisesti ollut kysymys X:n liiketoiminnasta. Näin ei korkeimman oikeuden perustelujen mukaan näytetty.¹⁷⁵

---

¹⁷² KKO 2018:20 kohta 12

¹⁷³ KKO 2018:20 kohta 16, viitatus ratkaisut KKO 2016:2 kohta 11 ja KKO 2014:46 kohta 51

¹⁷⁴ KKO 2018:20 kohdat 22 ja 24 sekä 26 ja 32. Korkein oikeus arvioi tapauksessa myös yhtiöiden omistus-osuuksia, mutta totesi, ettei asialle voitu antaa kovin suurta merkitystä. KKO 2018, kohta 27. Edellisiin ennakkoratkaisuihin peilaten määräysvallalle on annettu samastamisessa merkitystä, mutta ratkaisevaa on, että määräysvalta itsessään ei riitä samastuksen perusteeksi. Keskeistä on osakkeenomistajan määräysvallan moitittava käyttäminen. Ks. ratkaisujen KKO 2015:17 ja KKO 2017:94 perustelut sekä kirjallisuus Tammi-Salminen 2001, s. 292.

¹⁷⁵ KKO 2018:20 kohta 32

Kirjallisuudessa Kärki on nostanut tapauksesta kolme keskeistä asiaa, joille tulee antaa merkitystä samastamisessa. Korkein oikeus katsoi ensinnäkin, että merkitystä tulee antaa sille, onko samastusarvioinnissa olevien yhtiöiden toiminnot sekoittuneet toisiinsa ulkopuolisen havaittavissa olevin tavoin.¹⁷⁶ Tässä on otettava huomioon myös yhtiöiden kirjanpidon, hallinnon ja tilintarkastuksen erillisyyt. Mikäli yhtiöitä ei voida erottaa toisistaan näiden toimien osalta, puoltaa tämä järjestelyn toteutuksesta keinotekoiseksi. Toiseksi korkein oikeus antoi painoarvoa järjestelyn mahdolliselle moitittavuudelle, joka vahvisti jo aiemmin ennakkoratkaisuissa ilmennyt kantaa. Tapauksessa tarkoituksen keskeinen seikka oli se, että veroodun tavoittelu katsotaan hyväksyttäväksi tarkoituksena yhtiömuodon käyttämiselle silloin, kun ei arvioida veronkiertoa. Mikäli tarkoitus on moitittava, on koko järjestely moitittava. Kolmanneksi korkein oikeus kiinnitti huomiota omistussuhteille, tosin antamatta juurikaan perusteluja sille, miksi asialle ei annettu sen enempää merkitystä.¹⁷⁷ On huomattava, että kirjallisuudessa määräysvalta on jopa toisinaan asetettu samastamisen edellytykseksi.¹⁷⁸

Kärki nostaa tapauksesta esille, että jo ratkaisussa KKO 2017:94 samastusta sovellettiin tilanteessa, jossa vastuuseen asetettu yhtiö ei käyttänyt määräysvaltaa velallisyhtiössä tai omistanut sitä. Näissä yhtiössä yhdistävänä tekijänä oli tosin se, että niissä määräysvaltaa käytti sama henkilö. Tapauksessa KKO 2018:20 ei tällaista yhteyttä ollut, vaan määräysvalta oli jaettu niin, ettei D ja X osakkeenomistajina pystyneet kontrolloimaan yhtiöitä ilman toistensa vuorovaikutusta. Näin ollen Kärjen mukaan tapauksesta voidaan päätellä, että samastaminen ei edellytä yksinomaista määräysvaltaa. Tämän johdosta tapaus KKO 2018:20 nostaa ainakin uudestaan keskusteluun sen, kuinka merkittävänä asiana määräysvaltaa voidaan lopulta pitää samastamisessa.¹⁷⁹

Tapauksesta on myös syytä nostaa, että rikosasian luonteesta johtuen näyttökynnys on asetettu vielä korkeammalle asteelle kuin siviiliasioissa. Samastamistilanteet ovat usein varsin epäselviä punnintatilanteita, jotka asettuvat yhtiömuodon sallitun ja laittoman käytön harmaalle alueelle. Näin ollen rikosasioissa samastamisen näyttämistä voidaan pitää vielä haas-

---

¹⁷⁶ Tämä asia nostettiin esille myös ratkaisussa KKO 2015:17.

¹⁷⁷ Kärki 2018, s. 606-607.

¹⁷⁸ Ks. esim. Savela 2015, s. 413 ja Tammi-Salminen 2001, s. 292.

¹⁷⁹ Kärki 2018, s. 606.

teellisempänä, kuin siviiliasioissa. Tapaus KKO 2018:20 nostaa tosin esille, että samastamisen arvioimisessa voidaan hyödyntää samoja kannanottoja niin siviili-, kuin rikosoikeudellisessa samastamisessa.

Kaikista edellä tarkastelluista korkeimman oikeuden tapauksista voidaan nostaa yhdistävänä keskeisenä seikkana esille sen, että samastaminen vaatii aina joltain osin osakeyhtiömuodon väärinkäyttämistä. Tämä ilmenee ennen kaikkea toimintana, jossa tähdätään vastuun välttämiseen tavalla, jolla siirretään riskiä yhtiön velkojille tai sopimuksen ulkoisille vahingonkorvausvelkojille. Kirjallisuudessa tämä yhtiömuodon väärinkäyttäminen liitetään usein yleiseen oppiin oikeuden väärinkäytön kiellosta, jota tarkastellaan seuraavaksi lähemmin.

3.2.6 Samastaminen ja oikeuden väärinkäytön kieltö

Oikeuskirjallisuudessa samastaminen on usein liitetty yleiseen siviilioikeudelliseen periaatteeseen: oikeuden väärinkäytön kieltoon.¹⁸⁰ Vaikka korkein oikeus ei edellä käsitellyissä ratkaisuissa maininnut suoranaisesti oikeuden väärinkäytön kiellosta, on tapausten katsottu korostavan väärinkäytön kieltoa keskeisenä samastuksen edellytyksenä.¹⁸¹ Oikeuden väärinkäytön kieltoa ei voida johtaa tyhjentävästi mistään yksittäisestä normista, vaan sen voidaan katsoa olevan yksityisautonomiarajoittava periaate, joka ilmenee yhtiöoikeudellisessa ympäristössä esimerkiksi yksityisen toimintavapauden rajoituksena, kuten määräysvallan väärinkäytön kieltona.¹⁸² Osakeyhtiökontekstissa väärinkäytön kieltö konkretisoituu silloin, kun vedotaan muodollisesti pätevään oikeuteen, esimerkiksi osakkeenomistajan rajoitettuun vastuuseen, sellaisen tavoitteen saavuttamiseksi, joka on ristiriidassa lain taustalla vaikuttavien periaatteiden ja arvokäsitysten kanssa.¹⁸³

Osakeyhtiöinstituutiossa velkojille aiheutuu erityinen riski, sillä osakkeenomistaja pystyy hyödyntämään rajoitettua vastuuta velkojien vahingoksi.¹⁸⁴ Velalliselle voidaan kuitenkin katsoa asettuvan tietynlainen lojaliteettivelvollisuus velkojia kohtaan oikeuden väärinkäytön

---

¹⁸⁰ Tammi – Salminen 2001, s. 290-293; Linna 2004, s. 622; Villa 2015, s. 534; Kärki 2016, s. 744; Vahtera 2018, s. 269. Ks. yleisesti oikeuden väärinkäytön kiellosta Linna 2004, s. 622-638.

¹⁸¹ Villa 2015, s. 534; Kärki 2016, s. 744; Vahtera 2018, s. 269.

¹⁸² Pönkä 2012, s. 233-240. Yhtiöoikeuden ulkopuolella oikeuden väärinkäytön kiellon on katsottu ilmenevän muun muassa keinotekoisen järjestelyn kiertämisenä ulosotossa, konkurssissa ja verotuksessa. Ks. Tammi – Salminen 2001, s. 247-251.

¹⁸³ Villa 2015, s. 534

¹⁸⁴ Linna 2004, s. 626.

kiellon kautta.¹⁸⁵ Villa katsoo, että oikeuden väärinkäytön kiello tarkoittaa osakeyhtiökon-
tekstissa oikeushenkilöllisyyden ja osakkeenomistajan rajoitetun vastuun kiertämistä kei-
nona käyttää määräysvaltaa tavalla, joka ei täytä rehellisen vaihdannan edellytyksiä ja osa-
keyhtiöinstituutin tarkoitusta. Toimijan päämääränä on tällöin moitittava oman edun tavoit-
telut ja toisten perusteltujen intressien loukkaaminen.¹⁸⁶

Tunnettu oikeuden väärinkäytön kielloa koskeva ratkaisu oli korkeimman oikeuden tapaus
KKO 1992:145. Ratkaisussa oli kyseessä on first demand –takuusitoumus¹⁸⁷, jossa mainitun
takuusitoumuksen perusteella vaadittu suoritus arvioitiin oikeuden väärinkäytöksi. Tapauk-
sessa kyseinen takuusitoumus oli annettu urakkasopimukseen perustuneiden saatavien va-
kuudeksi. Kun urakkasopimus tuli puretuksi, ei takuun saajalla ollut enää sopimukseen pe-
rustuvaa saatavaa urakoitsijalta. Perusteluissaan korkein oikeus paitsi epäsi maksuvaatimuk-
sen hyväksymisen, myös vahvisti oikeuden väärinkäytön kiellon Suomen yleisten siviilioi-
keudellisten periaatteiden mukaiseksi oikeusperiaatteen.

Myös ratkaisussa KKO 2011:68 korkein oikeus sovelsi oikeuden väärinkäytön kielloa. Me-
nemättä tarkemmin tapauksen yksityiskohtiin, korkein oikeus katsoi perusteluissaan, että oi-
keuden väärinkäytöllä tarkoitetaan sellaista menettelyä, joissa muodollisesti laillisia oikeus-
toimia käytetään hylättävässä tarkoituksessa, kuten toisen oikeuksien vahingoittamiseksi.
Perustelussaan korkein oikeus tukeutui OikTL 33 §:n säännökseen kunnianvastaisesta ja ar-
vottomasta menettelystä ja katsoi, että kyseinen säännös ilmentää yleisempää periaatetta,
jonka mukaan arvioitaessa sitä, voiko oikeustoimi saada sisältönsä mukaiset vaikutukset, on
toisinaan annettava merkitystä myös oikeustoimen vaikuttimien tai seurausten hyväksyttä-
vyydelle.¹⁸⁸ Merkittävää tapauksessa on, että korkein oikeus tukeutui perusteluissaan mainit-
tuun oikeustoimilain säännökseen, vaikka kyseessä oli tilanne – osakaskunnan päätöksen-
teko – johon OikTL:n mukaiset pätemättömyysperusteet eivät lähtökohdin sovellu. Täten

---

¹⁸⁵ Kärki 2016, s. 744.

¹⁸⁶ Villa 2015, s. 534. Samoin Kärki: ”Yhtiömuodon väärinkäyttö on siten toiminta, jossa yhtiömuotoa käy-
tetään liiketoiminnalle vieraan tavoitteen saavuttamiseksi ja samalla aiheutetaan perusteetonta haittaa ulko-
puoliselle. Tällainen toiminta on illojaalia velkojaa kohtaan ja siten moitittavaa”, Kärki 2016, s. 745.

¹⁸⁷ Kyseisessä takauksessa takaaja sitoutuu maksamaan takuun saajalle tämän tarvitsematta esittää mitään
selvitystä vaatimuksena oikeudellisista perusteista. On first demand –takaus on erityinen vakuusmuoto, jota
käytetään erityisesti kansainvälisessä kaupassa. Ks. Hemmo 2003, s. 56-57.

¹⁸⁸ KKO 2011:68 kohdat 10 ja 12

korkein oikeus katsoi lainkohdan ilmentävän laajempaa oikeudellista periaatetta, eikä pelkästään sopimusoikeudellista säännöstä.¹⁸⁹

Yhteenvedona voidaan siis todeta, että huolimatta oikeuden väärinkäytön kiellon puuttumisen kirjoitetusta laista, ei korkein oikeus ole epäröinyt soveltaa sitä oikeuskäytännössä. Kontekstista riippumatta voidaan katsoa, että Suomen oikeusjärjestyksessä ei ole yleisesti hyväksyttävää käyttää muodollisesti pätevää oikeutta tavalla, joka loukkaa toisen suojattua oikeutta hylättävällä menettelyllä. Se, miten tämä näkyy tuomioistuinten sovelluskäytännössä, voidaan katsoa ilmentävän laajemmin pohjoismaiselle oikeusjärjestyksille ominaisena tapana paikata yleisillä periaatteilla säädännäisen oikeuden aukkoja.¹⁹⁰

Mikäli korkein oikeus olisi tapauksissa KKO 2015:17 ja KKO 2017:94, sekä KKO 2018:20 perustellut samastamista oikeuden väärinkäytön kiellolla, olisi se voinut sitoa perustelunsa valmiiksi analysoituun malliin. Kärki jopa katsoo, että tämä olisi vahvistanut ratkaisun KKO 2015:17 perusteluja olennaisesti ja selventänyt samastustapausten ratkaisemista tulevaisuudessa.¹⁹¹ Samastaminen on kuitenkin korostuneen tapauskohtaista punnintaa osakkeenomistajan rajoitetun vastuun ja osakkeenomistajan moitittavan menettelyn välillä. Se, milloin osakeyhtiöinstituution normit ja periaatteet väistyvät, on ratkaistava ottaen huomioon kaikki asiaan vaikuttavat tekijät.¹⁹² Korkein oikeus nosti perusteluissaan samastamisen yhdeksi kriteereiksi muun muassa keinotekoisuuden ja moitittavuuden arvioimisen. Näin ollen voidaan katsoa, että oikeuden väärinkäytön kieltoa voidaan vähintään käyttää apuna mainittujen kriteerien arvioimisessa, ellei jopa suoraan katsoa kuuluvan sen alaan.¹⁹³

3.3 Samastuksen vertailua muihin oikeusjärjestyksiin

3.3.1 Samastus Yhdysvalloissa

Osakeyhtiöoikeudellinen rajoitettu vastuu toimii lähes universaalina varallisuus oikeutena: sen perusrakenne osakkeenomistajan rajoitetusta vastuusta on hyvin yleisesti käytetty malli. Myös samastamisen perusteet ovat samankaltaisia. Yhdysvallat toimii siinä mielessä hyvänä

---

¹⁸⁹ KKO 2011:68 kohta 10 ja 12 ja Lindholm 2018, s. 52.

¹⁹⁰ Lindholm 2018, s. 52, joka viittaa Husa 2013, s. 303-304.

¹⁹¹ Kärki 2016, s. 763.

¹⁹² Mähönen – Villa 2015, s. 299.

¹⁹³ Ks. Villa ja Vahtera katsovat, että tapauksen KKO 2015:17 perusteluista voidaan suoraan johtaa, että samastaminen perustuu oikeuden väärinkäytön kieltoon. Villa 2015, s. 534; Vahtera 2018, s. 264. Myös Kärki katsoo, että oikeuden väärinkäytön kielto voidaan ottaa mukaan samastamisen arviointiin, vaikka korkein oikeus ei maininnut siitä mitään. Kärki 2016, s. 763.

vertailun kohteena, että siellä samastusoppi on kehittynyt oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä huomattavasti pidemmälle, mitä Suomalaisessa oikeusjärjestyksessä.¹⁹⁴ Tosin on huomattava, että kyseessä on hyvinkin erilainen oikeusjärjestys, jossa on myös yhtiölainsäädännössä merkittäviä eroja, joten Yhdysvaltalaista vertailua on mielekästä pitää lähinnä avustavana tulkinta-apuna Suomalaiseen samastusoppiin.¹⁹⁵

Myös Yhdysvalloissa lain lähtökohtana on osakkeenomistajan rajoitettu vastuu. Samastaminen on hyvin poikkeuksellinen toimenpide, johon tulee suhtautua varautuen. Tästä huolimatta samastamisesta on käyty Yhdysvalloissa oikeudenkäyntejä huomattavan paljon.¹⁹⁶ Yleisenä terminä vastuun samastamiselle käytetään piercing the corporate veil.¹⁹⁷

Yhdysvalloissa on käytössä erilaisia samastustestejä, joilla tuomioistuimet voivat soveltaa samastamista. Yleisimmät testit ovat *alter ego* ja *instrumentality* -testit.¹⁹⁸ Näitä testejä hyödyntäen tuomioistuin voi asettaa vastuuseen yhtiön velvoitteista jonkun, joka ei nimellisesti vastaa yhtiön velvoitteista. Tämä voi olla niin osakkeenomistaja kuin myös sisaryhtiö. Itse omistukselle ei aseteta suoranaista painoarvoa, vaan tärkeintä on määräysvallan käyttö. Näin ollen osakkeenomistajalle ei voida asettaa vastuuta, ellei hän ole ollut aktiivisena jäsenenä yhtiön toiminnassa.¹⁹⁹

Instrumentality -testissä on asetettu samastamisen soveltamiselle kolme edellytystä. Ensimmäinen on osakkeenomistajan tavallista laajemman määräysvallan käyttäminen yhtiön toiminnassa. Tämä on ilmennyt konkreettisesti esimerkiksi määräysvallan omaavaan osakkeenomistajan yhtiön tavoitteiden päättämisessä itseään hyödyntävällä tavalla. Käsitteellisesti voidaan puhua dominoivasta osakkeenomistajasta.²⁰⁰ Toinen edellytys on määräysvallan käyttäminen tavalla, joka on johtanut epäoikeudenmukaiseen tai syrjivään lopputulokseen. Yleensä oikeuden menetys koskee juuri velkojia. Epäoikeudenmukaista toimintaa on

---

¹⁹⁴ Kärki 2018, s. 742.

¹⁹⁵ Savela 1999, s. 25-26; Villa 2015, s. 539 alav. 10.

¹⁹⁶ ”This project started with about 2000 cases found in Westlaw, using the search terms ”piercing the corporate veil” (...) A similar search of Lexis in July, 1990 also turned up about 2000 cases. By comparison, corporate takeover and hostile takeover appear in fewer than 300 cases.” Thompson 1991, s. 1036 alavit. 1.

¹⁹⁷ Thompson 1991, s. 1036.

¹⁹⁸ Thompson 1991, s. 1064 ja 1037.

¹⁹⁹ Kärki 2018, s. 748.

²⁰⁰ Cheng 2010, s. 559. Dominoinnissa osakkeenomistaja käyttää yhtiötä yleensä vain välineenä, jolla hän tavoittelee opportunistisesti omaa etuaan velkojien kustannuksella. Ks. tarkemmin Cheng 2010, s. 559-560.

esimerkiksi lainsäädännön kiertäminen lain tarkoituksen vastaisella tavalla.²⁰¹ Kolmas edellytys on, että toiminnasta on aiheutunut vahinkoa kantajalle.²⁰² *Instrumentality* -testissä yleisenä ajatuksena on, että yhtiöstä on muodostunut pelkästään väline henkilökohtaisen hyödyn tavoitteluun. Alun perin testi oli tarkoitettu konsernisuhteen arvioimiseen, mutta tuomioistuimet ovat laajentaneet sen myös luonnollisiin osakkeenomistajiin.²⁰³ On huomattava, että Yhdysvalloissa on käytössä myös paljon muitakin testejä samastuksen arvioimiseen. Ne ovat kuitenkin saaneet osakseen kritiikkiä sattumanvaraisuudesta.²⁰⁴

Merkittävät samastuksen tapausryhmät ovat Yhdysvalloissa olleet konsernit sekä listaamattomat, omistuspohjaltaan kapeat yritykset joissa omistajuuden eriytyneisyys on huomattavasti vähäisempää kuin listatuissa yrityksissä.²⁰⁵ Jos rajoitettu vastuu olisi absoluuttista, tarjoaisi konsernisuhde keinon harjoittaa tytäryhtiön kautta riskialtista liiketoimintaa minimipääomalla. Usein juuri konsernitapauksissa on ollut nimittäin kyseessä se, että velkojat ovat siirtyneet emoyhtiön puoleen tytäryhtiön ollessa maksukyvytön. Taloudellisen tehokkuuden kannalta samastuksen soveltaminen on puolustettavissa siltä osin, että se takaa sen, ettei sijoittajille synny täysin rajoittamatonta vastuuta tilanteissa, joissa rajoittamaton vastuu synnyttää epäoikeudenmukaisuutta. Tämä voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun rajoitettu vastuu tuottaa vain minimaaliset hyödyt, mutta luo suuren todennäköisyyden yhtiön toiminnan liiallisesta yhteiskunnallisesta riskistä.²⁰⁶

Yhdysvalloissa tuomioistuimet ovat soveltaneet samastamista helpommin silloin, kun kyseessä on ollut sopimuksenulkoisen velkoja. Tässä taustalla ovat vaikuttaneet samat argumentit mitä on esitetty myös suomalaisessa kirjallisuudessa: sopimusvelkojilla on paremmat mahdollisuudet suoriutua riskistä. Sopimusvelkojan asema voi kuitenkin muuttua vahingonkorvausvelkojaksi, mikäli velallinen syyllistyy petolliseen menettelyyn (*fraud*) tai väärin

---

²⁰¹ Cheng 2010, s. 505.

²⁰² Kärki 2016, s. 749, joka viittaa Frederick Powell: Liability of a parent corporation for the obligations of its subsidiary. Callaghan 1931 §6.

²⁰³ Cheng 2010, s. 505 alav 13.

²⁰⁴ Easterbrook & Fischel 1991, s. 54.

²⁰⁵ Easterbrook & Fischel 1991, s. 54-55.

²⁰⁶ Easterbrook & Fischel 1991, s. 55-56.

taikka harhaanjohtavien tietojen antamiseen (*misrepresentation*). Velkoja ei tällöin pysty arvioimaan riskiään oikein. Velallinen voi esimerkiksi vakuuttaa velkojalle, että sen mahdollisen maksukyvyttömyyden varalta velat voidaan periä esimerkiksi emoyhtiöltä.²⁰⁷

Yhdysvalloissa on mainittujen testien lisäksi käytössä erinäisiä tapauskohtaisia tosiseikkoja, joiden ilmeneminen voi puoltaa samastamista. Yksi tällainen on suomalaisessakin kirjallisuudessa keskusteltu oman pääoman riittämättömyys (*undercapitalization*). Yleisesti pääomaa pidetään riittämättömänä, jos yhtiön toimintaa alalla ei voida pitää uskottavana vertailtaessa muiden yhtiöiden pääomaa ja toimintaa. Vertailukohtana voidaan pitää samalla alalla toimivaa lähes samankokoista yritystä. Mikäli toimintaa ei pääoman osalta voida pitää uskottavana, voidaan päätellä yhtiön tarkoituksena olevan vastuun rajaaminen.²⁰⁸

Suomalaisessa kirjallisuudessa Villa on katsonut, että Yhdysvaltalaisessa samastamisessa keskeisenä seikkana näyttäisi olevan yhtiön alikapitalisointi ja omistajan opportunistinen, rajoitetun vastuun hyödyntäminen velkojia vahingoittavalla tavalla. Hän kuitenkin painottaa, että Yhdysvaltalainen sääntelymekanismi poikkeaa Suomalaisesta keskeisesti muun muassa velkojan suojan näkökulmasta, jonka vuoksi Yhdysvaltain oikeutta ei voida Suomessa täysin analogisesti tulkita saman sisältöisenä ja voimassaolevana.²⁰⁹

Kärki katsoo, että suomen korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2015:17 kriteerit lähestyvät hyvin paljon Yhdysvalloissa käytettyä *instrumentality* -testiä. Hänen mukaansa Yhdysvaltojen yli kaksi sataa vuotta vanhaa samastuskäytäntöä ja laajaa kirjallisuutta voitaisiin käyttää Suomessa vielä vakiintumattomamman samastusopin kehittämiseen ja tarkentamiseen. Villan tavoin tosin hänkin katsoo, että samastusopit eivät ole täysin vertailukelpoisia

---

²⁰⁷ Millon 2006, s. 17.

²⁰⁸ Kärki 2016, s. 753-754 joka viittaa tapauksiin *Laya v. Erin Homes, Inc.* (1986), *United States v. Bestfoods* (1998), *Radaszewski v. Telecom Corp.* (1992).

²⁰⁹ Tuomioistuimet ovat hänen mukaansa kiinnittäneet huomiota muun muassa siihen, että: 1) osakkeenomistaja on seikoittanut omat ja yhtiön varat, 2) osakkeenomistaja on tehnyt päätöksiä noudattamatta yhtiöoikeudellisia muutosäännöksiä ja yhtiöllä ei ole omaa tarkoitusta, 3) yhtiöissä on sama johto ja hallitus, 4) yhtiön oma pääoma on selvästi riittämätön suhteessa harjoitetun liiketoiminnan riskeihin, 5) yhtiötä on käytetty yhden riskipitoisen toiminnan harjoittamiseen, 6) yhtiön riskipitoinen toiminta on siirretty (ulkoistaminen) toiseen yhtiöön, 7) yhtiön varoja tai muuta omaisuutta on jaettu osakkeenomistajille yhtiön velkojen vahingoksi, sekä 8) yhtiötä on käytetty rikollisen toiminnan kulissina. Ks. Villa 2015, s. 538.

Suomen velkojansuojan vahvemman aseman kautta, joten Yhdysvaltain malli toimii vertailluna lähinnä samastamisen edellytysten arvioimiseen eikä siihen, mihin toiminataan samastamisella voidaan puuttua.²¹⁰

3.3.2 Samastus Ruotsissa

Suomen tavoin Ruotsissa vastuun samastus on jätetty oikeuskäytännön varaan. Ruotsissa arvioitiin samastuksen lisäämistä osakeyhtiölakiin vuoden 1990 perustetun komitean (aktiesbolagskomitten) johdosta. Komitea oli perustettu tekemään yleisarvio Ruotsin osakeyhtiölain uudistuksesta. Työryhmän yhtenä tavoitteena oli muun muassa joustavuuden lisääminen yhtiösääntelyyn, mikä käytännössä tarkoitti tahdonvaltaisuuden lisäämistä. Ehdotus myös pyrittiin laatimaan niin, että osakeyhtiöliian väärinkäyttäminen voitiin tehokkaasti estää. Tässä yhtenä näkökulmana oli samastusta koskevan säännöksen ottaminen lakiin. Komitea kuitenkin päätyi siihen, että samastuksesta ei oteta osakeyhtiölakiin säännöstä, vaan samastus voitaisiin säätää erityslaeissa, kuten ympäristökaareissa Suomen ympäristövalvontalain 7 §:n tavoin.²¹¹

Ruotsissa samastus tunnetaan *ansvarsgenombrott* -ilmiönä ja sen keskeisenä ruotsin korkeimman oikeuden tapauksena NJA 1947 s 647. Tapauksessa oli kyseessä osakeyhtiön aiheuttamasta vahingosta maanomistajalle. Yhtiö oli perustettu padon hankkimiseksi ja sen osakkeenomistajina oli neljä muuta osakeyhtiötä ja kaupunki. Kun padon säännöstely oli aiheuttanut ulkopuolisille vahinkoa, yhtiöön suunnattiin vahingonkorvauskanne, jonka määrä ylitti yhtiön maksukyvyn. Tämän johdosta yhtiö asetettiin konkurssiin, jolloin maanomistaja vaati korvausta suoraan osakkeenomistajilta. Korkein oikeus katsoi, että yhtiöllä ei ollut itsenäistä toimintaa vaan se oli perustettu ainoastaan osakkeenomistajien yhteiseksi toimenpanoelimeksi vedensäännöstelyä varten. Korkein oikeus kiinnitti myös huomiota yh-

---

²¹⁰ Kärki 2016, s. 763. Yhdysvalloissa velkojan suoja perustuu vanhaan oikeuskäytäntöön ja sen luomiin oppeihin ja vähäisemmin kirjoitettuun lakiin, kun taas Suomessa velkojien suojaaminen perustuu rakenteellisesti enemmän sääntelyyn ja vähemmän käytäntöön. Villa 2015, s. 539. Kärjen mukaan monia Yhdysvalloissa ratkaistuja samastustapauksia olisi Suomessa ratkaistu lakisääteisin instrumentein, mikä johtaa siihen, että Suomessa samastuksen soveltamisala on rajatumpi Yhdysvaltoihin verrattuna. Tapaus KKO 2015:17 kuitenkin osoittaa samastamiselle olevan ainakin osittain tilaa velkojansuojainstrumenttina myös Suomalaisessa käytännössä. Kärki 2016, s. 742-743.

²¹¹ Mähönen 2001, s. 597.

tiön vähäiseen pääoman määrään (30 000 kruunua) suhteessa toiminnan riskeihin sekä siihen, että sillä ei ollut omaa hallintoa. Näillä perusteilla korkein oikeus velvoitti osakkeenomistajat korvaamaan vahingon.²¹²

Mielenkiintoisesti samoihin aikoihin kun Suomessa julkaistiin tapaus KKO 2015:17, julkaistiin myös Ruotsissa samastusta käsittelevä korkeimman oikeuden tapaus. Tapauksessa NJA 2014 s. 877 oli kyseessä kahden luonnollisen henkilön perustamasta pöytälaatikkoyhtiöstä. Yhtiössä oli Ruotsin osakeyhtiölain mukainen minimipääoma ja toinen henkilöistä oli hallituksen jäsen toisen ollessa varajäsen. Kyseisillä henkilöillä oli ollut aiemmin yhtiö, joka oli sittemmin ajautunut konkurssiin. Tämän konkurssipesä oli nostanut vahingonkorvauskanteen veroneuvonantajaansa kohtaan. Pöytälaatikkoyhtiö hankki konkurssipesästä korvaussaatavaa koskevan oikeudenkäynnin. Kun yhtiö hävisi oikeudenkäynnin ja tuomittiin maksamaan veroneuvonantajalle oikeudenkäyntikulut, oli yhtiö maksukyvytön ja se asetettiin konkurssiin. Veroneuvonantaja ei saanut näin ollen kuluja korvatuksi jolloin se haastoi pöytälaatikkoyhtiön omistajat vastaamaan henkilökohtaisesti saatavasta vastuun samastuksen perusteella.²¹³

Tapauksessa korkein oikeus totesi, että yhtiöllä ei ollut muuta toimintaa kuin ajaa kannetta. Yhtiön liiketoiminnasta näkyi, että sen rahavarat ohjattiin vain oikeudenkäyntikuluihin niin, että se sai aina suorituksia määrällisesti sen mukaan kuin mitä se maksoi omalle asiamiehelleen. Yhtiöllä ei ollut suunnitelmaa siitä, miten se häviötapauksessa kattaisi vastapuolen kulut. Korkein oikeus katsoi tämän ilmentävän sitä, että yhtiö oli vain omistajien väline nostaa kanne rajoitetulla taloudellisella riskillä, jolla oli tarkoitettu kiertää oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevaa sääntelyä. Korkein oikeus totesi yleisten siviilioikeudellisten perusteiden nojalla, että joskus velvoitteen osapuoleksi voitiin katsoa muukin kuin muodollinen osapuoli. Lisäksi osakkaan vastuu voi perustua yleisiin vahingonkorvausoikeudellisiin periaatteisiin. Korkein oikeus tuomitsi omistajat henkilökohtaisesti vastuuseen oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta veroneuvonantajalle. Korkein oikeus ei tarkentanut sitä, oliko kyseessä vastuun samastus, mutta Savela katsoo sen käytännössä tulleen hyväksytyksi.²¹⁴

---

²¹² NJA 1947, s. 647 ja Mähönen – Villa 2015, s. 300.

²¹³ NJA 2014, s. 877 ja Savela 2015, s. 407.

²¹⁴ NJA 2014, s. 877 ja Savela 2015, s. 408.

Mähösen ja Villan mukaan ratkaisevan asiana samastamiselle oli se, että osakas tai hallituksen jäsen harjoitti toimintaa tosiasiallisesti itse, mutta muodollisesti yhtiön kautta. Tapauksessa todettiin myös, että samastus tulee kyseeseen lähinnä sopimuksen ulkoisten velkojien, eikä sopimusvelkojien kohdalla. Korkein oikeus näki, että tyypillinen esimerkki vastuun samastamiseen oikeuttavasta tilasta voisi juurikin olla vastuu vastaajan oikeudenkäyntikuluista tilanteessa, jossa taloudellisesti heikossa asemassa oleva kantajayhtiön omistajat nostavat perusteettoman kanteen. Näin ollen oli perustelua asettaa osakkaat vastuuseen siltä osin, kun yhtiö ei kyennyt täyttämään velvoitettaan.²¹⁵

Villa katsoo, että Ruotsin samastusdoktriinin pohjalta käytävän keskustelun ja oikeuskäytännön kautta voidaan johtaa, että Ruotsissa samastamisessa huomiota kiinnitetään samastuskohdeyhtiön oman pääoman riittämättömyyteen eli alikapitalisointiin, yhtiömuodon väärinkäyttämiseen sekä samastusyhtiön moitittavaan käyttäytymiseen. Moitittavan käyttäytymisen voidaan pitää esimerkiksi sitä, että yhtiö jättää noudattamatta toimintaansa koskevaa sääntelyä tai ohjeistusta tai suhtautuu siihen liittyviin riskeihin välinpitämättömästi.²¹⁶

Velkasuhteen luonteen ja alikapitalisoinnin merkitysten painottaminen muistuttavat hyvin paljon Suomessa myöhemmin ratkaistun KKO 2017:94 perusteluita.²¹⁷ Villa ja Mähönen katsovatkin, että suomalaisessa vastuun samastusta koskevassa keskustelussa on syytä seurata Ruotsin oikeuden kehitystä asiasta.²¹⁸

---

²¹⁵ Mähönen – Villa 2015, s. 407.

²¹⁶ Villa 2015, s. 538.

²¹⁷ Kärki 2016, s. 276.

²¹⁸ Mähönen – Villa 2015, s. 60

4 Rahoittajan asema rinnastamisessa

4.1 Rahoittajan aseman lähtökohdat

Ympäristövahinkolain esitöissä sanotaan, että rinnastamista arvioitaessa ”*toiminnan rahoittajalle ei yksin rahoitussuhteen ja siitä johtuvan tavanomaisen valvonnan perusteella synny korvausvastuuta.*”²¹⁹ Hallituksen esitys ei siis kategorisesti kiellä rahoittajan asettamista vastuuseen, mikäli rahoittajalla katsotaan olevan tavanomaista valvontaa laajempi asema. Kirjallisuudessa Hollo on katsonut, että rahoittajan rinnastaminen voisi tulla kyseeseen tilanteissa, jossa rahoittaja tai tämän edustaja on tosiasiallisesti osallistunut tai jopa johtanut toimintaa.²²⁰

Tätä kirjoittaessa ei ole tietävästi löytynyt suomalaisesta kirjallisuudesta ainuttakaan syvällisempää kannanottoa siitä, milloin YVL 7.1.2 §:n mukainen rinnastaminen voisi soveltua rahoittajaan. Myöskään oikeuskäytännöstä ei löydy mainittavaa tapausta. Nähdäkseni asiaa voidaan lähestyä määräysvallan käsitteellä siltä osin, miten se on määritelty yhtiöoikeudessa. Yhtiöoikeudellisen määräysvallan analysoiminen mahdollistaa ympäristövahinkolain mukaisen rahoittajan rinnastamisen tosiasiallisen aseman arvioinnin.

Edellä on samastamisen osalta mainittu, että samastaminen on edellyttänyt määräysvallan väärinkäyttöä. Korkeimman oikeuden tapauksesta KKO 2017:94 voidaan kuitenkin johtaa, että määräysvallan haltijan ei välttämättä tarvitse olla osakkeenomistaja. Tapauksessa korkein oikeus mainitsi, että ”*samastamisella taloudellinen vastuu on tarkoitus kohdistaa siihen tahoon, jonka hyväksi sivuutettavaa yhtiömuotoa tai -järjestelyä on pyritty käyttämään*”²²¹. Myös kirjallisuudessa Savela on nostonut esille, että vastuun samastuksen perusteella vastuuseen voi joutua myös muu kuin osakkeenomistaja, esimerkiksi hallituksen jäsen tai rahoittaja, mikäli tällä on ollut tosiasiallista määräysvaltaa yhtiöön.²²² Näin ollen rahoittajan aseman arvioiminen samastuksessa kytkeytyy tosiasiallisen määräysvallan väärinkäytön arviointiin. Samastamisen analoginen tulkinta antaa tukea siihen, milloin rahoittajan voidaan katsoa käyttäneensä määräysvaltaansa osakkeenomistajan tavoin niin, että hänet voitaisiin

---

²¹⁹ HE 1992/165, s. 27.

²²⁰ Hollo 2004, s. 469

²²¹ KKO 2017:94 kohta 22.

²²² Savela 2015, s. 413.

osakkeenomistajan tavoin samastaa, jolloin taas hänet voitaisiin mahdollisesti rinnastaa ympäristövahinkolain mukaisesti.

Koska YVL:n esitöissä puhutaan, että rahoittajalle ei syntyisi vastuuta yksin rahoitussuhteen tavanomaisen valvonnan perusteella, on keskeistä myös tutkia, mitä rahoittajan (velkojan) asema yhtiöoikeuskontekstissa tavanomaisesti tarkoittaa saatavan valvonnan osalta, ja millä tavalla rahoittajalle syntyy ”tavanomaista valvontaa” laajempi oikeus. Ympäristövahinkolain esitöissä ei ole määritelty tarkasti, mitä rahoittajalla tarkoitetaan, mutta tässä tutkielmassa lähdetään siitä oletuksesta, että rahoittaja viittaa velkojaan. Sitä puoltaa mielestäni lain esitöissä mainitut termit ”rahoitussopimus” ja ”tavanomainen valvonta”.²²³

4.2 Yhtiöoikeudellinen määräysvalta

Osakeyhtiölaissa lähtökohtana on niin sanottu osake ja ääni- periaate (OYL 3:3 §). Tämä on kuitenkin ainoastaan osakeyhtiölaissa asetettu lähtökohta, ja yhtiöjärjestykseen voidaankin ottaa määräys, jonka mukaan yhtiössä voi olla oikeuksiltaan toisistaan poikkeavia osakkeita (OYL 3:1 §). Osakkeenomistajat käyttävät äänioikeuteensa perustuvaa päätösvaltaa yhtiökokouksessa ja yhtiökokouspäätökset tehdään lähtökohdin enemmistöperiaatteen mukaisesti (OYL 5:1 § ja OYL 1:6 §). Määräysvallan keskiössä onkin juuri osakkeenomistajan äänioikeus, sillä se määrittelee viime kädessä sen, kuinka osakkeenomistaja voi käyttää valtaa yhtiössä. Äänioikeuden määrä ja kohdentuminen määrittelevät määräysvallan osakeyhtiössä.²²⁴ Yhtiöoikeuskontekstissa määräysvallalla viitataan perinteisesti ääntenenemmistön hallitsemiseen, sillä monet päätökset - mukaan lukien yhtiön johdon valinta - valitaan lähtökohtaisesti enemmistöpäätöksellä.²²⁵ Toisaalta määräysvaltaa ei voida mitata ainoastaan äänivallan enemmistöllä, sillä eräät merkittävät yhtiökokouksessa päätettävät asiat edellyttävät määräenemmistöä annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista (OYL 5:27 §).

Määräysvallan käsitteessä on myös tärkeä huomioida ne säännöt, jotka määrittelevät sallitun ja kielletyn käytön rajat. Näissä erityisesti vähemmistöosakkeenomistajien suojaksi asetut

---

²²³ HE 165/1992, s. 26.

²²⁴ Mähönen – Villa 2010, s. 8. Äänioikeusteen perustuvasta määräysvallasta on hyvä hahmottaa, että kyseessä on eri tilanne, kun puhutaan määräysvallasta yhtiön varallisuuteen. Säännöillä, joilla määritellään valtasuhteet yrityksessä, määritellään myös kuka ”omistaa” yhtiön varallisuuden. Näissä tilanteissa on hyvä huomata, että osakkeenomistajalla ei ole täydellistä kontrollia yritysvarallisuuteen, vaan omistajan oikeudet kuuluvat todellisille kontrollinhaltijoille, kuten johdolle. Tavanomaisesti johto määrää yritysvarallisuudesta sijoittajia kuulematta, sillä yleinen toimivalta (OYL 6:2) yhtiön päätöksenteossa on hallituksella. Mähönen – Villa 2015, s. 76.

²²⁵ Pönkä 2008a, s. 114.

pakottavat säännöt ovat olennaisia, sillä määräysvallan väärinkäyttö loukkaa yleensä vähemmistöosakkeenomistajia eniten. Heidän suojaamisessa tarkoituksena on, etteivät määräysvallan omaavat osakkeenomistajat opportunistisesti päästä yhtiön asioista omaksi hyväkseen muiden osakkeenomistajien kustannuksella. Toisena tapausryhmänä määräysvallan rajoittajana voidaan pitää pakottavat velkojansuojasäännökset, jotka painottuvat maksukyvyttömyysmenettelyihin ja varojenjakoon. Nämä säännöt muodostavat viime kädessä hyväksyttävän määräysvallankäytön rajat.²²⁶

Tosiasiallisesti määräysvalta voi perustua jokseenkin pieneenkin omistukseen. Esimerkiksi osakkeenomistaja saa jo tietynasteista määräysvaltaa yhden kymmenesosan osuudella yhtiön osakekannasta, sillä kyseinen omistusosuus antaa oikeuden vaatia tiettyjä osakeyhtiölain mukaisia vähemmistöoikeuksia, esimerkkinä OYL 13:7 §:n mukainen vähemmistöosinгон vaatiminen.²²⁷ Suurissa listatuissa yhtiöissä osallistujat saattavat taas käyttää määräysvaltaa suhteellisen pienenkin omistuksen perusteella yksinkertaisesti siitä syystä, että yhtiökokousosallistuminen voi olla hyvin passiivista. Myös yhtiöissä, joissa omistusrakenne on huomattavan hajaantunut, voivat vähemmistöosakkeenomistajien liittoumat käyttää huomattavaa määräysvaltaa.²²⁸

Ulkomaalaisessa kirjallisuudessa Yhdysvaltalaiset Adolf Berle ja Gardiner Means ovat janelleet määräysvallan viiteen valtatyyppiin. Näitä ovat 1. täyteen tai lähes täyteen omistukseen perustuva valta (*control through almost complete ownership*), 2. enemmistövalta (*majority controll*), 3. Oikeudelliseen mekanismiin tai instrumenttiin perustuva valta (*control through a legal device without major ownership*), 4. vähemmistövalta (*minority control*) ja 5. johdon määräysvalta (*management control*).²²⁹ Jaottelu vastaa pitkälti Pönkän määräysvallan käsitettä. Näistä erityisesti suomalaisen yhtiöoikeuden kehityssuuntana on pidetty hallituksen valta-aseman vahvistumista.²³⁰ Tätä kehityssuuntaa voidaan pitää kuitenkin ongelmallisena, sillä viimekätisen riskin yhtiön menetyksestä kantaa osakkeenomistajat, ei

---

²²⁶ Mähönen – Villa 2010, s. 8.

²²⁷ Pönkä 2008a, s. 115.

²²⁸ Pönkä 2008b, s. 740.

²²⁹ Berle – Means, s. 75.

²³⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2007, s. 197.

johto.²³¹ Johdon huolellista toimintaa yhtiötä kohtaan voidaan tosin kannustaa johdolle suunnatuilla erilaisilla osakepohjaisilla kannustinjärjestelmillä, kuten optioilla.²³²

Määräysvallasta on säännelty myös lainsäädännössä. Kirjanpitolain 1 luvun 5 §:n mukaan määräysvalta voi perustua äänivaltaan, oikeuteen määrätä yrityksen hallituksesta ja tosiasialliseen määräysvaltaan. Äänivaltaan perustuva määräysvalta edellyttää KPL 1:5 §:n mukaan yli 50 %:n osuutta yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Äänten enemmistö voi perustua myös sopimukseen, joka ilman osakkuuttakin voi oikeuttaa sopijapuolen käyttämään enemmistön äänioikeutta yhtiössä.²³³

Kirjanpitolain mukainen oikeus määrätä yhtiön hallituksesta kytkeytyy äänivaltaan perustuvaan määräysvaltaan, sillä osakeyhtiölain lähtökohtana on, että yhtiökokous valitsee hallituksen jäsenet enemmistöpäätöksellä (OYL 6:9 §). Erona KPL:n 1:5 §:n 1. ja 2. kohtien välillä on, että 2. kohdan mukaan laskettavan äänten enemmistön määrään ei oteta huomioon lakiin, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai näihin verrattaviin sääntöihin sisältyvää äänestysrajoitusta (KPL 1:5.2 §). Ero konkretisoituu sillä, että se saattaa johtaa määräysvaltaan ilman osake-enemmistöä. On huomattava, että määräysvalta voi syntyä myös tilanteessa, jossa osakeyhtiö kykenee nimittämään enemmistön sellaisesta elimestä, joka valitsee hallituksen jäsenet. Tällainen elin voi olla esimerkiksi hallintoneuvosto.²³⁴

Edellä käsitelty KPL 1:5 §:n säännös määrittelee osakeyhtiölain mukaisen konsernin. Jos osakeyhtiöllä on KPL 1:5 §:n mukainen määräysvalta toisessa yhtiössä, osakeyhtiö on emoyhtiö ja kohdeyhtiö tytäryhtiö (OYL 8:12.1 §). Kirjanpitolainsäädännön lisäksi määräysvallasta säädetään myös arvopaperimarkkinaissa, jossa on myös hyvin samantapaisesti KPL:n kanssa sidottu määräysvalta ääntenenemmistöön tai oikeuteen nimittää hallitus (AML 2:4 §). Pöytäkirjoissa, että ”oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä kohdeyrityksen hallituksessa” kuvastaa osuvasti määritelmää, jonka mukaan määräysvalta kuuluu sille taholle, jolla on oikeus valita yhtiön johto.²³⁵

---

²³¹ Berle – Means, s. 65; Pönkä 2008b, s. 741.

²³² Pönkä 2008b, s. 741. Myös OYL asettaa johdolle velvollisuuksia toimia huolellisesti yhtiön edun mukaisesti sekä kohdella osakkeenomistajia yhdenvertaisesti (OYL 1:7 ja OYL 1:8).

²³³ Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2012b, s. 303.

²³⁴ Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2012b, s. 303-307.

²³⁵ Pönkä 2008b, s. 741.

4.2.1 Määräysvallasta sopiminen

Osakkeenomistajilla onkin käytettävissään erilaisia hallinnointikeinoja määräysvallan jakamiseen. Vahtera on jakanut nämä keinot sopimusoikeudellisiin järjestelyihin, yhtiöoikeudellisiin keinoihin ja erityisin omistusrakenteisiin liittyviin keinoihin.²³⁶

Omistusrakenteisiin liittyvinä keinoina on apuyhtiöiden käyttäminen kohdeyhtiön hallinnoimisessa. Tällöin kyseessä on ristiinomistukseen tai pyramidimalliin perustuvasta yritystruktuurista. Jälkimmäisessä osakkeenomistajat kontrolloivat holdingyhtiön avulla kohdeyhtiötä ja ristiinomistuksessa yhtiöt omistavat toisiaan horisontaalisesti.²³⁷

Yhtiöoikeudellisina keinoina tarkoitetaan ennen kaikkea yhtiöjärjestysmääräyksiä, joilla puututaan osakkeiden oikeuksiin. Esimerkiksi osakkeiden erilajistaminen yhtiöjärjestyksessä on yksinkertainen tapa poiketa osake ja ääni –periaatteesta. Yhtiössä voi olla käytössä myös moniääniosakkeita taikka äänileikkurimääräyksiä, joilla voidaan rajoittaa tietyn osakesarjan tuottamien oikeuksien käyttöä. Yhtiö voi laskea myös liikkeelle kokonaan äänivaltattomia osakkeita.²³⁸

Rahoittajan aseman arvioinnissa keskeisenä kysymyksenä on määräysvallan hallinnoiminen sopimisella. Tarkemmin sanottuna järjestely liittyy tällöin ennen kaikkea luottosopimusehtoihin: kovenantteihin.²³⁹ Kovenanttiehdoilla määräysvaltaa voidaan siirtää yhtiön ulkopuolisille tahoille.²⁴⁰ Aiheeseen palataan tarkemmin jaksossa 4.4.1. Sitä ennen tarkastellaan kuitenkin yleisesti velkojan asemaa osakeyhtiössä rahoittajan paremman kokonaiskuvan saamiseksi.

4.3 Velkojan asemasta yleisesti yhtiöoikeuskontekstissa

Osakeyhtiöissä on käytössä omaa ja vierasta pääomaa. Perinteisesti omaksi pääomaksi on katsottu omistajien yritykseen sijoittama sekä yhtiön tuloksellisesta toiminnasta syntynyt

---

²³⁶ Vahtera 2011, s. 387.

²³⁷ Vahtera 2011, s. 387-388.

²³⁸ Pönkä 2018b, s. 747-748; Vahtera 2011, s. 387-388.

²³⁹ Toisena keskeisenä instrumenttina sopimusperusteisen määräysvallan sääntelyssä toimivat osakassopimukset. Osakassopimuksella tarkoitetaan osakkeenomistajien välistä sopimusta, jolla sovitaan muun muassa yhtiön hallinnosta ja osakkeenomistajien taloudellisista oikeuksista ja velvollisuuksista. Ks. tarkemmin Pönkä 2018a.

²⁴⁰ Villa 2001, s.8.

omistajille jakamatta jätetty pääoma. Vieras pääoma muodostuu taas yhtiön saamista lainoista. Yhtiöoikeuskontekstissa vieraan pääoman käsite on johdettu velkasuhteen määritelmästä.²⁴¹

Yhtiöoikeudellisessa sopimusverkossa²⁴² velkojan on osakkeiden omistajien tavoin tarkoituksena toimittaa pääomaa yritykselle. Tämän pääoman ehdot eroavat kuitenkin merkittävästi osakkeenomistajan käyttöön antamista pääoman ehdoista. Siinä missä osakkeenomistajalla on lähtökohdin residuaalinen kontrollioikeus²⁴³ ja oikeus residuaalivoittoon²⁴⁴, on velkojan vaade yleensä kiinteämääräinen ja siihen ei sisälly vastaava kontrollioikeutta kuin osakeomistuksessa.²⁴⁵ Velkasuhde perustuu sopimukseen, kuten luottosopimukseen. Yritysrahoituksessa velan tunnusomaisia piirteitä ovat velan määräaikaaisuus, tuoton ja velaksi saadun pääoman kiinteämääräinen takaisinmaksu, kontrollioikeuden puuttuminen ja velkojien lähtökohtaisesti samansijainen maksunsaantiasema.²⁴⁶

Rajanveto osakkeen ja velan välillä ei kuitenkaan aina ole välttämättä yksinkertainen. Osakkeeseen voidaan liittää ehtoja, jotka lähentävät sitä vieraan pääoman muodossa tehtyyn sijoitukseen.²⁴⁷ Vastaavasti vieraan pääoman muodossa tehty sijoitukseen voidaan liittää eh-

---

²⁴¹ Villa 1997, s. 19.

²⁴² Sopimusverkkomallissa yhtiön omistajat ovat yhtiön tuotantopanosten toimittajia. He sijoittavat yritykseen pääomaa ja ovat osakeyhtiötä koskevien sääntöjen mukaan oikeutettuja siihen tuottoon, joka jää jäljelle, kun muiden etuhajien vaateet on kokonaan suoritettu. Tätä heidän panostaa luonnehditaan residuaaliseksi, eli heidän sijoittamansa panoksen kehitys on sidoksissa yrityksen osakkeenomistajille jakamaan tuottoon ja osakkeen arvon kehitykseen. Sopimusverkkoajattelussa keskeisessä asemassa on yritysjohtoon, osakkaiden ja velkojien välinen suhde, jolloin huomio kiinnittyy omistuksen, rahoituksen ja kontrollin tarkasteluun. Villa 2003, s. 50.

²⁴³ Osakkeenomistajan intressissä on valvoa, että yrityksen johto pyrkii maksimoimaan yhtiön ja osakkeenomistajien edun, sillä osakkeenomistajalla on viimesijainen riski yhtiön toiminnasta. On täten perusteltua antaa kontrollioikeus sellaiselle taholle, joilla on suurin riski pääomastaan. Residuaalinen riski ohjaa osakkeenomistajaa käyttämään osakkeeseen perustuvaa kontrollioikeuttaan parhaalla mahdollisella tavalla oman etunsa maksimoimiseksi. Villa 2003, s. 52.

²⁴⁴ Ks. tarkemmin residuaalivoitosta esim. Villa – Mähönen 2006, s. 217.

²⁴⁵ Villa 2003, s. 57. Velkojalla on kuitenkin niin sanottu formaalinen kontrollioikeus. Tällä tarkoitetaan sitä insolvenssi-, vahingonkorvaus- ja rikosoikeudellista sääntelyä, joiden avulla velkoja voi puuttua sopimusrikkomuksen seurauksena vallasuhteen toimintaan. Villa 2003, s. 59.

²⁴⁶ Villa 2003, s. 125.

²⁴⁷ Esimerkiksi äänioikeudeltaan rajoitetut, takaisin lunastettavat, kiinteätuoitoiset ja paremman etuoikeuden tuottamat jako-osattomat osakkeet lähentyvät huomattavasti ominaisuuksiltaan vieraan pääoman ehdoin tehtyä sijoitusta. Villa 1997, s. 19-20.

toja, jotka lähentävät sitä oman pääoman ehtoista sijoitusta. Velkoja voi esimerkiksi sopimusperusteisesti saada kontrollioikeutta,²⁴⁸ jonka avulla voidaan vaikuttaa velallisyhtiön toimintaan.²⁴⁹ Tässä sopimusperusteissa kontrollioikeudessa keskeisinä sopimusoikeudellisina instrumentteina toimivat luottosopimuksissa käytettävät kovenantit.

4.4 Rahoitussopimuksessa käytettävät kovenantit

Vieraan pääoman ehtoisen rahoittajan eli velkojan luottotappioriski on sidoksissa rahoitetun yrityksen menetykseen sekä velan takaisinmaksun varmistamiseksi saatujen vakuuksien laatuun ja määrään. Velkojan intressissä täten on, että velaksi annettu pääoma ja sille sovittu korko turvataan mahdollisimman hyvin takaisinmaksun varmistamiseksi. Tavanomaisesti velkoja varautuu tähän takaisinmaksun riskiin vaatimalla vakuuksia.²⁵⁰

Edellä kuvatusta vakuuspohjaisesta riskisuojusta tulee erottaa kassavirtapohjainen luotonanto. Tässä luotonannossa velallisen maksukyky on luottopäätöstä tehtäessä keskeisessä asemassa. Puhtaimmassa muodossa kassavirtapohjainen luotto myönnetään ilman vakuuksia. Tällöin luoton keskiössä on velallisen sitovuus ja kyky suoriutua velvoitteesta tulevaisuudessa.²⁵¹ Tästä syntyvän riskiposition vahvistamiseksi velkojat voivat sopia luottosopimuksessa luotonsaajan toimintaa ja luotonsaajan kontrollointia koskevista ehdoista eli kovenantteista. Niiden avulla velkoja voi lisätä luottosopimukseen tiedonsaanti-, tuotto-, ja kontrolliominaisuuksia.²⁵² Tyypillisesti kovenanttien käyttö liittyy juurikin kassavirtapohjaiseen ja osin tai kokonaan vakuudettomaan luotonantoon.²⁵³ Niitä käytetään erityisesti pitkäaikaisessa rahoituksessa, joissa korostetusti edellytetään rahoitussopimuksen osapuolilta vastavuoroista intressien huomioonottamista.²⁵⁴

---

²⁴⁸ Tämä on hyvä erottaa velkojan formaalisesta kontrollioikeudesta. Jos velallinen laiminlyö velkasopimuksen suorituksen, velkojalla on mahdollisuus hyödyntää lainsäädännöllistä kontrollioikeuttaan esimerkiksi hakemalla velallisyhtiö konkurssiin tai velkoa saamista ulosotossa. Formaalin kontrollioikeus liittyy siis ennen kaikkea insolvenssitilanteisiin.

²⁴⁹ Villa 2003, s. 60

²⁵⁰ Tammi – Salminen 2001, s. 34.

²⁵¹ Lähtökohdin yrityksen tulee olla taloudellisesti hyvin vahvassa asemassa saadakseen vakuudetonta luottoa. On tosin huomattava, että nykyisin myös start up –yritysten rahoituksessa voidaan käyttää kassavirtapohjaista luotonantoa. Kovenanttien käyttö etenkin aloittavissa yrityksissä selittyy yleensä täten niiden tarpeesta saada välitöntä rahoitusta tilanteessa, jossa yhtiöillä ei ole vielä käytössä reaali vakuuksia. Ks. tarkemmin Lautjärvi 2015, s. 211-214 ja Villa 2003, s. 143.

²⁵² Kovenanttiehtoisessa rahoituksessa velkojan intressi kohdistuu velallisyhtiön tuloksen seuraamiseen ja yhtiön toiminnan valvomiseen. Tältä osin kovenanttivelkojan intressi lähestyy tavanomaisen vakuusvelkojan asemasta osakeyhtiön omistajan intressejä. Villa 2001, s. 145.

²⁵³ Villa 2003, s. 143-144.

²⁵⁴ Välimäki 2014, s. 469.

Kovenanteista on käytetty suomenkielessä nimityksinä esimerkiksi erityisehto, sopimusvakuutus ja sivuvelvoite.²⁵⁵ Siitä ei ole olemassa tyhjentävää määritelmää lainsäädännössä tai kirjallisuudessa.²⁵⁶ Ne ovat osa velkojan ja velallisen sopimusoikeudellista järjestelyä, jolloin niiden soveltuvuudessa - kuten yleensäkin rahoitussopimusten osalta - otetaan huomioon sopimusoikeuden yleiset periaatteet sekä OikTL:n sovittelu- ja kohtuuttomuutta koskevat säännökset.²⁵⁷ Tammi-Salmisen mukaan kovenanteilla pyritään ennen kaikkea varmistamaan, että velallisen liiketoiminta pysyy terveenä niin, ettei takaisinmaksun laiminlyönnin riski realisoidu velkojalle. Mikäli tämä riski on kuitenkin toteutumassa, pyritään kovenanteilla siihen, että velkoja saa riskistä tiedon niin aikaisessa vaiheessa, että tilanteeseen voidaan vielä menestyksekkäästi puuttua. Mikäli riski kuitenkin realisoituu, pyritään kovenanteilla viime kädessä turvaamaan velkojan suorituksen saaminen.²⁵⁸

Villa määrittelee kovenantit velkojan riskinhallintavälineenä. Hän jakaa kovenantit – tosin ei tyhjentävästi – insentiivi-, informaatio- sekä kontrollikovenantteihin.²⁵⁹ Kirjallisuudessa kovenantit on myös systematisoitu finanssi- ja toimintakovenantteihin.²⁶⁰

Insentiivikovenanteilla tarkoitetaan luottosopimuksen erityisehtoja, joilla pyritään vahvistamaan velkojan luotonannosta saamaa tuotto siten, että se korreloisi mahdollisimman hyvin velaksiantoon liittyvää riskiä. Esimerkkinä tästä toimii lisäkorko, joka voi olla kiinteä, porrastettu tai voitto-osuusehtoinen. Lisäkoron maksuvelvollisuus voidaan sitoa velallisen oma-varaisuuteen tai käyttökatteeseen, jolloin ajatuksena on, että lisäkoron maksuvelvollisuus realisoituu riskin kasvaessa.²⁶¹ Korko voi siis toisin sanoen olla osittain tai kokonaan riippuvainen velkaisyhtiön liiketoiminnan tuloksesta. Näistä kannustinpohjaisista kovenanteista käytetään toisinaan myös nimitystä tunnuslukukovenantti, sillä niillä voidaan rajoittaa velkaisyhtiön toimintaa asettamalla käytettäville tunnusluvuille rajat (tase- ja tuloslaskelma-kovenantit).²⁶²

---

²⁵⁵ Sopimusvakuus termiä on kuitenkin kritisoitu harhaanjohtavuudesta, sillä kovenantissa ei ole kyseessä vakuudesta siinä mielessä mitä luotonannossa tavallisesti ymmärretään. Tammi – Salminen 2001, s. 38. Nykyisin voidaan katsoa, että ”kovenantti” on vakiintunut Suomessa termiksi. Ks. termin kielellisistä määritelmistä esim. Välimäki 2014, s. 74-84.

²⁵⁶ Tietävästi kovenanttien tulkinnasta ei ole myöskään olemassa tätä kirjoittaessa KKO:n käytäntöä.

²⁵⁷ Lautjärvi 2015, s. 211.

²⁵⁸ Tammi – Salminen 2001, s. 40.

²⁵⁹ Villa 2003, s. 145.

²⁶⁰ Tuomisto 1999, s. 65.

²⁶¹ Villa 2003, s. 146.

²⁶² Lauriala 2008, s. 214.

Insentiivikovenanttien käytölle taloudellisen informaation saaminen on välttämätöntä. Lisäkoron maksuvelvollisuuden täytyminen perustuu usein velallisen taloudellista asemaa mittaavien tunnuslukujen (omavaraisuusaste, käyttökate, liikevoitto) muutokseen. Informaation avulla velkoja voi seurata, milloin kovenanttien raja-arvot rikkoutuvat. Näitä taloudellisen informaation tuottamista koskevia ehtoja kutsutaan informaatiokovenanteiksi. Konkreettisesti ne voivat esimerkiksi olla ehtoja, joissa velallisyhtiö veloitetaan raportoimaan yrityksen liiketoiminnan kannattavuudesta, rahoitusasemasta, oman pääoman muutoksista tai investoinneista. Tiedonanto voi olla myös ennakollista niin, että velallisyhtiön velvollisuutena on etukäteen ennen toimenpiteeseen ryhtymistä antaa toimenpiteestä tieto velkojalle, jolla voi olla veto-oikeus vastustaa toimenpiteeseen ryhtymistä. Tällaista suostumukseen liittyvää ehtoa kutsutaan kontrollikovenantiksi.²⁶³

4.4.1 Kontrollikovenantti

Kontrollikovenanteilla tarkoitetaan sellaisia rahoitussopimuksen ehtoja, joissa velkojalle annetaan mahdollisuus vaikuttaa velallisyhtiön liiketoimintapäätöksiin. Tyypillisesti näitä ovat ehdot, joissa liiketoimintapäätökselle vaaditaan velkojalta ennakollista suostumusta. Tämä voi koskea esimerkiksi yritysjärjestelyjä, yhtiön varojen jakamista osakkaille tai muita toimenpiteitä, jotka voivat vaikuttaa yhtiön solvenssiin tulevaisuudessa.²⁶⁴ Tällöin kontrollikovenanttien käyttö velvoittaa yhtiötä pidättymään tietyistä toimista (*restrictive covenant*). Kontrollikovenanteilla voidaan kuitenkin myös velvoittaa velallisyhtiö toimimaan tietyllä tavalla (*affirmative covenant*). Tyypillisesti esimerkiksi pääomasijoittajat, käyttäessään vieraan pääoman ehtoisia instrumentteja, liittävät rahoitussopimukseen velallisyhtiötä velvoittavia kontrollikovenanttiehtoja osakassopimuksen ohella. Pääomasijoittajan intressissä on kohdeyrityksen arvonnousu. Rahoitussopimukseen liitettyjen kontrollikovenanttien avulla pääomasijoittajalle saadaan määräysvaltaa velallisyhtiössä, jolla pääomasijoittaja voi edistää yhtiön arvonnousua ja sitä kautta luomaan myös suurempaa tuottoa mahdolliselle osakesijoitukselle. Tämä kontrollikovenanttiin perustuva määräysvalta käytännössä lähentyy tai voi jopa Lautjärven näkemyksen mukaan ylittää osakkeenomistajan määräysvallan.²⁶⁵

Kontrollikovenantteja tarkasteltaessa on hyvä muistaa se, että osakeyhtiölaissa lähtökohtana on osakeyhtiön itsehallinto, eli päätäntävalta yhtiön asioissa kuuluu yksinomaan yhtiön

---

²⁶³ Villa 2003, s. 149. Kontrollikovenanteista käytetään myös nimitystä toimintakovenantti. Ks. yleisesti toimintakovenanteista Välimäki 2014, s. 409-434.

²⁶⁴ Villa 2003, s. 150.

²⁶⁵ Lautjärvi 2015, s. 307.

omille hallintoelimille. Koski ja af Schulten ovat katsoneet, että yhtiön hallintoelimillä ei ole velvollisuutta ottaa määräyksiä yhtiön osakaspiirin ulkopuoliselta.²⁶⁶ Myös Villa katsoo, että koska osakeyhtiölaissa ei ole asiaa koskevaa erityissääntelyä, ei yhtiöoikeudellisesti sitovan määräysvaltasopimuksen tekeminen näyttäisi olevan mahdollista.²⁶⁷

Itse rahoitussopimuksesta päättäminen kuuluu hallituksen toimivaltaa, joten hallituksella on myös yhtiötä (sopimusoikeudellisesti) sitovalla tavalla toimivalta päättää rahoitussopimuksen ehdoista. Tämä ei synnytä välttämättä ongelmia esimerkiksi insentiivi- ja informaatiokovenanttien osalta, sillä nämä ehdot eivät lähtökohdin rajoita yhtiön yhtiöoikeudellista itsenäisyyttä.²⁶⁸ Mitä tulee taas kontrollikovenantteihin, voi näistä olla syytä sopia myös velkojan ja osakkaiden välillä, sillä tietyt kontrolliehdot voivat edellyttää yhtiökokouksen, eli osakkeenomistajien päätöstä.²⁶⁹ Esimerkkinä tästä voidaan pitää rahoitussopimuksen ehto, jossa velkojalla on oikeus nimittää hallituksen jäsenet. Tällöin osakkeenomistajilla on sopimusoikeudellinen velvollisuus noudattaa velkojan päätöstä yhtiökokouksessa.²⁷⁰ On kuitenkin huomattava, niin kuin edellä tuotiin ilmi, että rahoitussopimuksen kovenanttien vastaiset yhtiön johdon tai osakkeenomistajien päätökset eivät ole yhtiöoikeudellisesti päteviä, eikä kovenanteilla ole lähtökohdin yhtiöoikeudellista sitovuutta, vaikka yhtiö olisi rahoitussopimuksen sopimusosapuoli.²⁷¹ Yhtiöllä ja omistajilla on rahoitussuhteen osapuolina vain sopimusoikeudellinen velvollisuus kovenanttiehtojen noudattamiseen. Seurauksena voi olla esimerkiksi velan erääntyminen maksettavaksi tai koron nouseminen. Villa katsoo, että kontrollikovenanttien rikkominen merkitsee velkojan kannalta yleensä olennaista sopimusrikkomusta, jolloin todennäköisin seuraus on rahoitussopimuksen purkaminen.²⁷²

Kontrollikovenanttien yhtiöoikeudellista sitovuutta voidaan kuitenkin luoda yhtiöjärjestyksen määräyksin. Esimerkiksi OYL 6:9:n mukaan yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että

---

²⁶⁶ Koski – af Schulten 1998, s. 30.

²⁶⁷ Villa 2003, s. 151.

²⁶⁸ Villa 2003, s. 151.

²⁶⁹ Myöhemmässä kirjallisuudessa Villa on katsonut, että kovenanttiehtoihin tulisi aina saada sidotuksi niin velallisyhtiö kuin osakkeenomistajatkin, jotta kovenanttien käyttö olisi velkojalle mahdollisimman tehokasta. Ks. Mähönen – Villa 2006, s. 232.

²⁷⁰ Edellyttäen tietenkin, että osakkaat ovat rahoitussopimuksen osapuolia.

²⁷¹ Lautjärvi 2015, s. 215.

²⁷² Villa 2003, s. 158. Seuraamukset vaihtelevat sen mukaan, minkä tyyppisestä kovenantista on kyse ja onko rikkomus kohtuudella korvattavissa. Ks. tarkemmin kovenanttien rikkomusten seuraamuksista Välimäki 2014, s. tai Villa 2003, s. 154-158.

vähemmän kuin puolet hallituksen jäsenistä valitaan muussa järjestyksessä kuin yhtiökokouksessa.²⁷³ Näin ollen on yhtiöoikeudellisesti mahdollista sitoa yhtiötä velvoittavaksi rahoitussopimuksen kovenanttiehto, jossa velkojalle annetaan oikeus nimetä hallituksen jäseniä. Yhtiöjärjestyksessä voidaan myös määrätä velkojille oikeutta vastustaa yhtiöjärjestyksen muuttamista tai poikkeamista erityisissä velkojansuojamenettelyissä (OYL 14:7), jolloin voidaan suojata esimerkiksi yhtiöjärjestyksen määräystä, jossa velkojalle on annettu oikeus valita hallituksen jäsen.²⁷⁴ Kun kontrollikovenantin sitovuus on määrätty yhtiöjärjestyksessä, suojaa niiden sitovuutta tällöin osakeyhtiölain seuraamusjärjestelmät, kuten esimerkiksi säännökset laittomasta varojen jaosta tai mahdollisesta vahingonkorvauksesta. Näin ollen velkojan asemaa vahvistavien kontrollikovenanttien sitovuus on voimakkaimmillaan silloin, kun niistä on määrätty yhtiöjärjestyksessä.²⁷⁵

4.5 Yhteenvedo rahoittajan asemasta suhteessa YVL:n mukaiseen rinnastamiseen

Niin kuin jaksossa 4.3 tuotiin esille, velkojalla on tavanomaisessa luottosuhteessa vain formaalinen kontrollioikeus osakeyhtiössä. Kontrollikovenanttien avulla velkoja voi kuitenkin saada sopimusoikeudellisesti osakeyhtiön institutionaaliseen kehikkoon normaalisti kuulumatonta kontrollioikeutta ja määräysvaltaa. Tämä lähentää velkojan statusta enemmän osakkeenomistajan asemaan.

Oikeuskirjallisuudessa on nostettu esille, voiko vieraan pääoman ehtoinen sijoitus murtua oman pääoman ehtoiseksi, mikäli vieraan pääoman ehtoiseen sijoitukseen liitetään tarpeeksi oman pääoman ehtoisen sijoituksen ominaisuuksia.²⁷⁶ Villa on katsonut tämän olevan mahdollista, mikäli velkoja saa pääomalainan²⁷⁷ ehdoin riittävästi määräysvaltaa velallisyhtiössä. Tämä voi hänen mukaansa ilmetä esimerkiksi silloin, jos velkoja puuttuu yhtiön päivittäiseen toimintaan hallituksen jäsenenä tai velkojalle myönnetään avoin valtakirja osak-

---

²⁷³ Villa 2003, s. 149-150.

²⁷⁴ Lautjärvi 2015, s. 215.

²⁷⁵ Mähönen – Villa 2006, s. 233.

²⁷⁶ Ks. yleisesti oman ja vieraan pääoman rajanvedon hämärtymisestä Villa 1997, s. 19-37 ja välipääomarahoituksesta Lautjärvi 2015, s. 218-257.

²⁷⁷ Pääomalaina on ainoa vieraan pääoman ehtoinen instrumentti, josta on nimenomaisesti säädetty OYL:ssä. Osakeyhtiölaki (12 luku) säättää pääomalainan merkitsemisen taseeseen erillisenä eränä, ja KPL sääntelyssä sekä verotuksessa se merkitään lähtökohdin vieraan pääoman eräksi. Pääomalainalla on kuitenkin oman pääoman kaltaisia ominaisuuksia, jonka takia sen katsotaan yleensä asettuvan pääomalajien väliin välipääomarahoitusinstrumenttina. Sitä käytetään yleensä yhtiön taloudellisen tilan vahvistamiseksi tai muiden velkojen takaisinmaksun turvaamiseksi. Ks. tarkemmin Mähönen – Villa 2012, s. 234.

keen tuottamien hallinnomisoikeuksien käyttämiseen. Velkojan samastuessa hänen saatavansa lakkaa ja muuttaa muotoaan oman pääoman ehtoiseksi sijoituksesi.²⁷⁸ Käsitteellisesti kyseessä on siis eri tilanne kuin edellä käsitellyssä vastuun samastuksessa, jossa osakkeenomistaja joutuu vastaamaan yhtiön velvoitteista, vastoin rajoitetun vastuun pääsääntöä.

Tutkielman yhtenä tutkimuskysymyksenä oli arvioida, voidaanko rahoittaja rinnastaa YVL 7.2.1 §:n mukaisesti toiminnanharjoittajaan ja jos voidaan, niin millä edellytyksillä? Nähdäkseni rinnastaminen on mahdollista, mikäli rahoittajalla on rahoitussuhteen kovenanttien perusteella tosiasiallista määräysvaltaa kohdeyhtiössä. Jaksossa 4.2 havaittiin, että yhtiöoikeudellinen määräysvalta voi muodostua eri perustein, mutta eräs sen keskeinen ilmenemismuoto on oikeus päättää yhtiön hallituksesta. Koska rahoittajalle voidaan tosiasiallisesti antaa kontrollikovenantein tämä oikeus - ja lisäksi rahoittajalle voidaan kovenantein antaa jopa tätä laajempia oikeuksia - on mielestäni katsottava, että rahoittajaa voidaan arvioida ympäristövahinkolain tarkoittamana toiminnanharjoittajaan rinnastettavana. Mikäli rahoittaja olisi aina suljettu YVL 7.2.1:n soveltamisen ulkopuolelle, voisi tämä johtaa lain tavoitteen kannalta epätydyttävään lopputulokseen esimerkiksi tilanteissa, joissa yhtiön tosiasiallista määräysvaltaa on keinotekoisella samastamiseen rinnastettavalla tavalla käyttänyt osakkeenomistajan sijasta velkoja.

Keskeisenä kysymyksenä kuitenkin tällöin on, onko rahoittajan rinnastaminen arvioitava samoin perustein kuin osakkeenomistaja, vai voiko rahoittaja rinnastua toiminnanharjoittajaan jotenkin osakkeenomistajasta poikkeavasti? Nähdäkseni YVL:n rinnastusarvioinnissa rinnastettavan asemalla ei sinällään ole merkitystä, vaan merkitystä on ennen kaikkea sillä, onko rinnastettava voinut tosiasiallisesti määräysvaltaa käyttämällä käyttää yhtiötä keinotekoisesti YVL 7 §:n mukaisen vastuun karttamiseksi. Ympäristövahinkolaissa rinnastuksen arvioinnin kriteereinä on määräysvalta, taloudellinen suhde toiminnan harjoittajaan ja taloudellisen edun tavoittelu. Laki ei erottele sen enempää rinnastettavan asemaa, eikä myöskään lain esitoista mainita suoraan asiasta. Koska rahoittaja voi käytännössä päästä määräysvalaltaan osakkeenomistajan asemaan, olisi mielestäni outoa, jos rahoittajaa arvioitaisiin poikkeavasti osakkeenomistajaan nähden pelkästään sen takia, että hän on rahoittaja. Näin ollen

---

²⁷⁸ Villa 1997, s. 382. Ks. tarkemmin velkojan samastamisesta Villa 1997, s. 381-385.

rahoittajan rinnastamista on mielestäni arvioitava vastaavasti kuin osakkeenomistajan rinnastamista, kunhan ensin huomioidaan se esille tuotu kysymys, onko rahoittajalla ollut tosiasiallista määräysvaltaa yhtiössä.

Tutkielman ydinkysymys siitä, milloin rahoittaja rinnastuu YVL 7.1 §:n 2. kohdan mukaisesti, palautuu siten tutkielman pääkysymyksen arviointiin eli samastuksen arviointiin. Niin kuin johdannossa jaksossa 1.2 tuotiin esille, samastusdoktiinia voidaan käyttää apuvälineenä arvioitaessa niitä tapauksia, jolloin ympäristövahinkolain mukainen rinnastaminen voisi aktualisoitua. Tämän arvioinnin johtopäätöksiin päästään seuraavassa luvussa.

5 Johtopäätökset

Ympäristövahinkolain mukaan rinnastamista arvioitaessa on otettava huomioon henkilön määräysvalta, hänen taloudelliset suhteensa toiminnan harjoittajaan ja hänen toiminnasta tavoittelemaansa taloudellinen etu²⁷⁹. Kyseiset rinnastamisen osatekijät lähentyvät osittain samoja tekijöitä, joita korkein oikeus on huomionnut samastamisen edellytyksiä arvioidessaan. Edellä käsitellystä korkeimman oikeuden samastuskäytännöstä voidaan tiivistää seuraavan taulukko, jonka avulla voidaan nostaa keskeiset samastamisen arviointiin vaikuttavat asiat:

Tapaus	KKO 2015:17	KKO 2017:94	KKO 2018:20
Samastaminen todettiin	kyllä	Kyllä	ei
Omistusosuus emoyhtiöllä?	100 %	0 %, tosin yhtiöllä sama omistaja	50 %
Mikä oli järjestelyn tosiasiallinen tarkoitus? (moitittavuus)	Tekijänoikeuslain 26 a §:n maksujen kiertäminen.	Palkkaturvalain 17 §:n kiertäminen.	Verohyöty, ei kuitenkaan täyttänyt veropetoksen tunnusmerkistöä, joten toiminta liiketaloudellisesti perusteltua.
Miten ilmeni epäitseenäisyys ja keinottelu?	1. Toiminta oli ajettu alas heti maksuvaatimuksista. 2. Näyttäytyi ulkopuolisille emoyhtiön toimintana. 3. Ei ollut muuta liiketoimintaa.	1. Kuljetussopimukset alihinnoiteltu (ei liiketaloudellista perustetta). 2. Työsuoritteet alun alkaen toisen yhtiön hyväksi. 3. Toiminta alun alkaen tappiollista.	1. Erillinen kirjanpito – väärät tiedot verottajalle (ALV 181§). 2. Tanskalaiskoneiden myynti tapahtui tosiasiaassa Suomessa.
Alikapitalisaatio?	Kyllä, mitä puolsi konkurssi.	Kyllä, alun alkaen tappiollista.	Ei
Sovelletun lainsäädännön taustalla EU-oikeus?	Kyllä	Ei	Ei

²⁷⁹ Ympäristövahinkolain 7 luku 1 § 2. momentti.

Samastamisessa yhtiön toiminnan on katsottava olevan luonteeltaan keinotekoinen, eli toisin sanoen sen tosiasiallisena tarkoituksena tulee olla tällöin jonkin pakkotavan säännöksen kiertäminen ja/tai velkojien etujen loukkaaminen. Tutkielmassa on havaittu, että korkeimman oikeuden tapauksista voidaan johtaa, että tätä keinotekoisuutta arvioidessa keskeisessä asemassa näyttää olevan seuraavat kysymykset: 1) onko yhtiö itsenäisesti kannattava (alikapitalisointi), 2) näyttäytyykö yhtiön toiminta ulkopuolisille itsenäiseltä²⁸⁰, 3) onko määräysvallan käyttäjä hyötynyt väitetystä yhtiömuodon väärinkäytännöstä, 4) onko toiminnasta aiheutuneesta vahingosta kyse sopimuksen ulkoisesta velasta ja 5) onko toiminnan tosiasiallisena tarkoituksena lakisääteisen vastuun kiertämisestä? Ympäristövahinkolain esitöissä mainitaan, että ”käytännössä saattaa esiintyä tilanteita, joissa ympäristövahinkoa aiheuttavaa toimintaa harjoitetaan toisen lukuun siten, että tuo toinen tosiasiallisesti, vaikkakaan ei muodollisesti, on lain piiriin kuuluva toiminnan harjoittaja.”²⁸¹ Tutkielmassa päädytään tulkitsemaan niin, että esitöiden maininta toisen lukuun toimimisesta vastaa pitkälti tapausten KKO 2015:17 ja KKO 2017:94 ajatusta yhtiön toiminnan epäitsenäisyydestä. Molemmissa tapauksissa yhtiöt harjoittivat muodollisesti itsenäistä liiketoimintaa, mutta tosiasiallisesti toimintaa katsottiin harjoitetun toisen lukuun.

Ympäristövahinkolain esitöiden mukaan toisena esimerkkinä rinnastamisesta voidaan pitää tilannetta, ”jossa tosiasiallisesti jätteiden tuottajan välikätenä toimiva yhteisö tai henkilö suorittaa ympäristövahinkoa aiheuttavaa jätteiden hävitystä jonkun muun lukuun.” Kirjallisuudessa Hollo on katsonut, että mainittu lause ilmentää tyypillistä bulvaanitilannetta.²⁸² Hollo ei tarkemmin avaa, mitä hän tarkoittaa tarkemmin ”tyypillisellä bulvaanitilanteella”, mutta tämän voidaan tulkita nähdäkseni tarkoittavan järjestelyä, jossa yhtiön ainoa tosiasiallinen tarkoitus on vain toimia välikätenä toisen lukuun, eli toisin sanoen yhtiön toiminnan tarkoituksena ei ole voiton tuottaminen vaan laista johtuvan vastuun välttäminen. Tähän viittaa myös hallituksen esityksessä mainittu esimerkki epäitsenäisen tytäryhtiön toimimisesta tosiasiallisesti toisen lukuun²⁸³. Tutkielmassa päädytään siihen, että tosiasiallisesti toisen lukuun toimiminen pitää siten sisällään sen moitittavuusedellytyksen, jota kor-

---

²⁸⁰ Niin kuin kappaleessa 3.2.5 tuotiin esille, niin tapauksesta KKO 2018:20 voidaan johtaa, että itsenäisyyden arvioinnissa voidaan huomioon yhtiöiden kirjanpitojen ja hallintojen erillisyyks, sekä KKO 2015:17 tapauksessa mainitut perusteet siitä, miltä toiminta on näyttänyt ulkopuolisille.

²⁸¹ HE 165/1992, s. 26.

²⁸² Hollo 2018, s. 286.

²⁸³ HE 165/1992, s. 26.

kein oikeus on samastamisissa edellyttänyt. Ympäristövahinkolain hallituksen esitys ei suoraan mainitse moitittavuutta rinnastamisen edellytyksenä, mutta nähdäkseni sen esimerkkinä mainitsemia tapauksia voidaan tulkita niin, että tällaisen rinnastettavan toiminnan on oltava moitittavaa eli keinotekoisia.

Edellä käsitellyssä ratkaisussa KKO 2011:62 korkein oikeus katsoi franchising-yhtiön olevan vastuussa YVL 7.1 §:n mukaisesti toiminnanharjoittajana. Kirjallisuudessa on katsottu, että yhtiö olisi voitu asettaa vastuuseen myös rinnastamisen nojalla, sillä korkein oikeus katsoi tällä olevan laissa edellytettyä määräysvaltaa huoltoaseman toiminnasta. Tapauksesta on kuitenkin hyvä huomata, että huoltoasemayrittäjän toiminnan ei katsottu olevan itsenäisesti miltään osin moitittavaa liiketoiminnan näkökannalta. Tapauksesta ei nostettu ollenkaan esille mitään, mikä olisi viitannut siihen, että huoltoaseman pitäjän liiketoiminnan olisi katsottu olleen moitittavaa. Tapausten tosiseikkojen valossa ei näytä ollenkaan siltä, että liiketoiminnan tarkoituksena olisi ollut jonkin pakottavan erityissäännöksen kiertäminen. Tämän voidaan mielestäni katsoa tukevan sitä näkemystä, että YVL 7:1.2 §:n mukainen rinnastaminen tulee ainakin helpommin sovellettavaksi silloin, jos yhtiön toiminnassa voidaan katsoa aktualisoituvan moitittavuutta. Tapauksesta KKO 2011:67 on tosin hyvä muistaa, että kyseessä ei ollut konsernisuhde, joten pitkälle menevää tulkintaa sen nojalla ei voitane tehdä konsernisuhteen osalta. Nähdäkseni tapausta voidaan käyttää enemmän sen tulkinnan kautta, miten YVL 7:1 §:n 1. kohdan ja YVL 7:1 §:n 2. kohdan mukaiset säännökset eroavat käytännössä toisistaan.²⁸⁴

Toiminnanharjoittaja määritelmä on sidottu aluesidonnaisuuden vaatimukseen, ja kuten jaksossa 2.3.1 käsiteltiin, on toiminnanharjoittajan määritelmä tämän takia ollut oikeuskäytännössä hyvin laaja. Koska toiminnanharjoittajan määritelmä on jo itsessään niin laava, päädytään tutkielmassa siihen tulkintaan, että rinnastamista tulisi arvioida vain sellaisena lisäyksenä aiheuttajan vastuuseen, johon voidaan liittää samastamisessa tarkoitettua moitittavuutta. Mikäli konsernisuhteessa emoyhtiö voitaisiin pelkästään konsernistatuksella rinnastaa aina tytäryhtiöön, johtaisi tämä todella ankaraan vastuuseen konserniyhtiöille. Niin kuin todettu, ympäristövahinkolaki sisältää jo merkittäviä kiristyksiä vahingonaiheuttajalle tavalliseen vahingonkorvauslakiin nähden muun muassa ankaran vastuun ja alennetun syy-yhteyden osalta. Tutkielman johtopäätöksenä on, että rinnastamisen soveltaminen emoyhtiöön

---

²⁸⁴ Tältä osin on syytä painottaa, että korkein oikeus ei maininnut tapauksessa KKO 2011:67 miltään osin, miksi se ei soveltanut tapauksessa vastuun kohdentamiseen ympäristövahinkolain mukaista rinnastamista. Näin ollen kappaleessa mainitut tapauksen johtopäätökset ovat täysin tutkielman laatijan omia.

pelkästään konsernisuhteen aseman vuoksi johtaisi näin ollen kohtuuttoman kovaan vahingonkorvausvastuuseen ja lisäksi se murtaisi yhtiöoikeudellisen rajoitetun vastuun liian helposti.²⁸⁵

Edellä hallituksen esityksessä mainittu *jätteiden välikätenä toimiva yhteisö* -esimerkkiä voidaan nykyisten KKO 2015:17, KKO 2017:94 ja KKO 2018:20 tapausten avulla konkretisoida käytäntöön. Näin ollen esimerkiksi mainitun toiminnan tapauksessa rinnastamisen arvioinnissa voitaisiin huomioida se, onko jäteyhtiön toiminta itsenäisesti kannattavaa ja miltä sen toiminta näyttää ulospäin. Huomioita voitaisiin kiinnittää myös siihen, kuka on jäteyhtiön tosiasiallinen määräysvallan käyttäjä ja hyötyykö hän yhtiön toiminnasta jonkun pakottavan säännöksen kustannuksella. Mielestäni mainituista korkeimman oikeuden samastusta koskevista ratkaisuksista saadaan täten erinomaista tulkintapohjaa sille, milloin ympäristövahinkolain mukainen rinnastaminen voisi soveltua konsernisuhteessa. Selvästi nähtävillä on, että vastuun samastaminen on muutaman viime vuoden aikana noussut merkittävästi esiin suomalaisessa oikeuskulttuurissa. Nähtäväksi jää, tullaanko samastamista vastaisuudessa soveltamaan myös ympäristövahinkolain nojalla.

---

²⁸⁵ Kuten tutkielmassa on useasti todettu, tämä periaate on yhtiöoikeudellisesti hyvin vahva ja siitä ei voida poiketa kuin aivan poikkeuksellisesti.